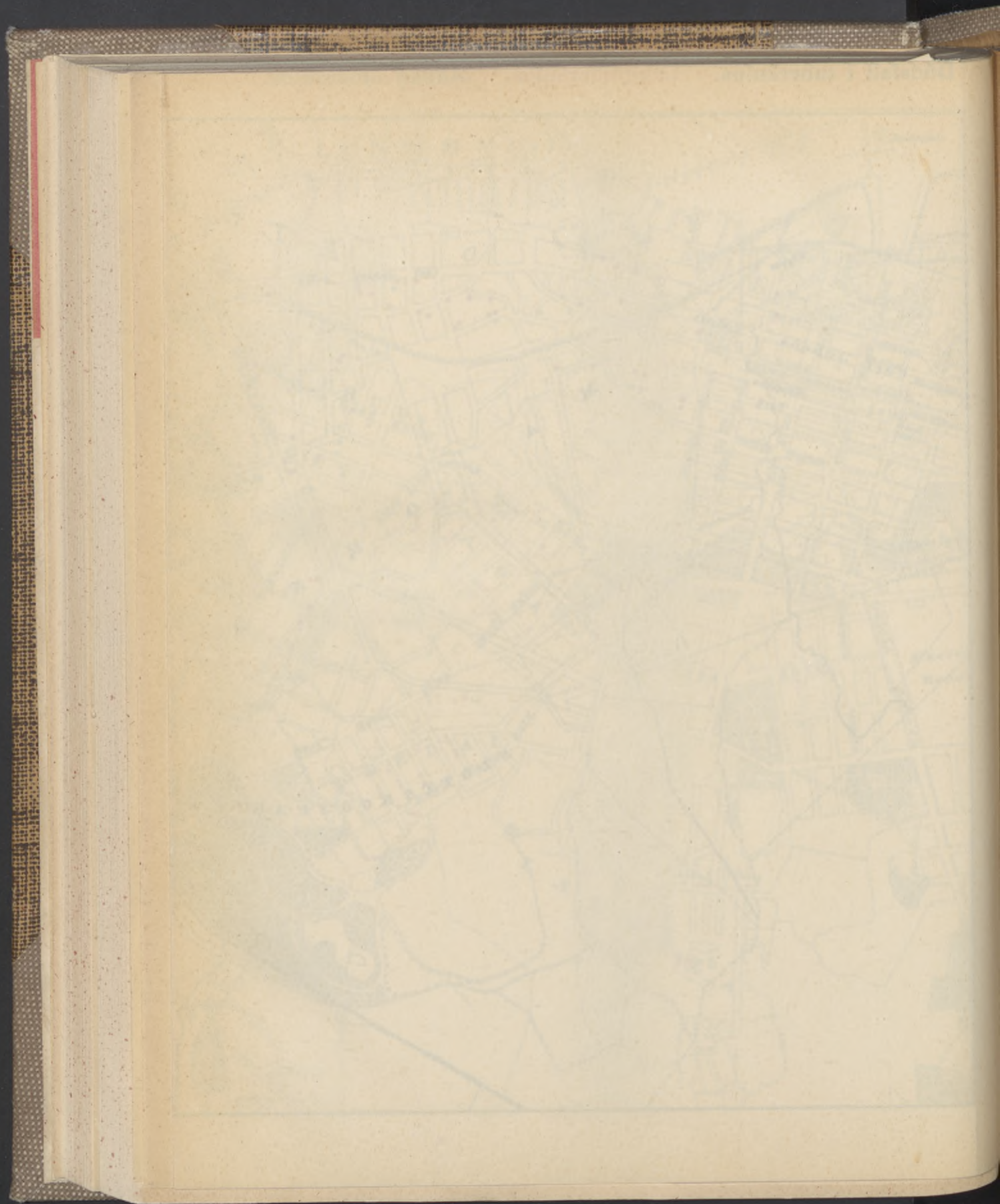

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

**GÖTEBORGS
HÄLSOVÅRDSNÄMDS
ÅRSBERÄTTELSE**

FÖR

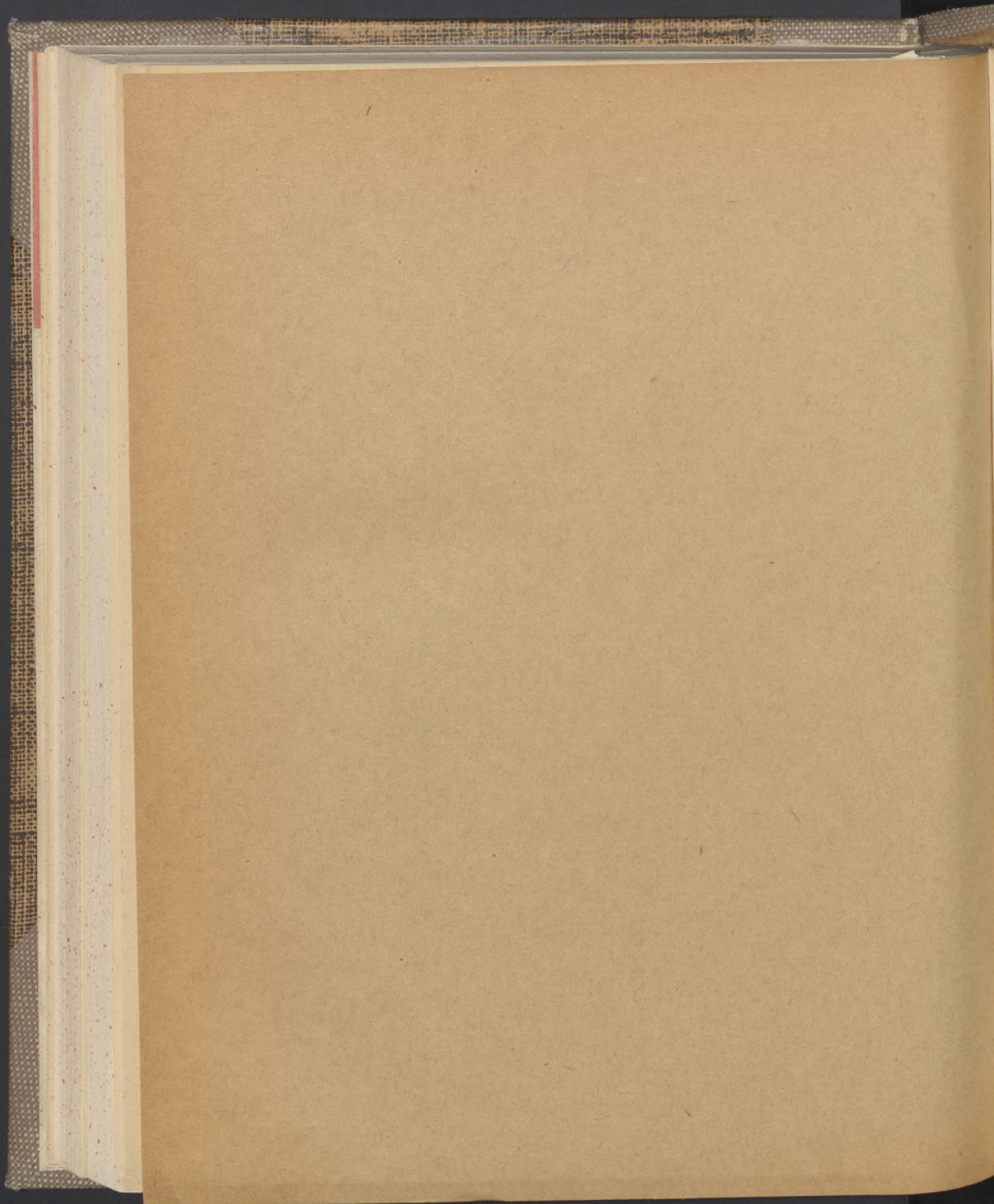
1908

UTARBETAD AF

KARL JOH. GEZELIUS
FÖRSTE STADSLÄKARE

GÖTEBORG 1909
GÖTEBORGS LITOGRAFISKA AKTIEBOLAG
(AFD. BONNIERS)

GÖTEBORGS
HÄLSOVÅRDSNÄMDS
ÅRSBERÄTTELSE

FÖR

Göteborg i Maj 1909 **1908**

På Hälsovårdsnämndens vägnar:

CARL LAMBERG,

UTARBETAD AF

KARL JOH. GEZELIUS

FÖRSTE STADSLÄKARE

GÖTEBORGS
HÄLSOVÄRDSDSÄMDS
ARSBERÄTTELSE

FÖR

1808

UTGITT AF

KARL JOH. GEXELIUS

FÖRST STADSLÄKARE

GÖTTINGEN 1808
VERLAGT BEI DER BUCHHANDLUNG
VON H. C. F. HANDEL

Innehåll.

I. Hälsovårdsnämnden och ständernas förordade personal och tjänstgöringar 1

II. Hälsovårdsnämndens *Till Stadsfullmäktige i Göteborg.* 2

Såsom sin årsberättelse för år 1908 får Hälsovårdsnämnden åberopa det af förste stadsläkaren Karl Joh. Gezelius utarbetade samt af Nämnden godkända förslag till sådan berättelse, som, jämte tillhörande bilagor, härmed öfverlämnas.

Göteborg i Maj 1909. 15

På Hälsovårdsnämndens vägnar: 20

CARL LAMBERG. 20

B. Lindberg. 33

III. Sjukvården 41
IV. Befolkning och dödlighet 33
V. Väderlek, gångbara sjukdomar och dödsorsaker 30
Epidemisjukhusets om- och tillbyggnad 30

Till Stadsfullmäktige i Göteborg.

Såsom sin årsberättelse för år 1908 får Hälsovårdsnämnden
äberopa det af förste stadsläkaren Karl Joh. Gezelius utarbetade
samt af Nämnden godkända förslag till sådan berättelse, som,
jämfte tillhörande bilagor, härmed öfverlämnas.

Göteborg i Maj 1909.

På Hälsovårdsnämndens vägnar:

CARL LAMBERG.

B. Lindberg.

Innehåll.

I. Hälsovårdsnämnden och därunder hörande personal och inrättningar	sid. 1
II. Hälsovården:	
a) Stadsgrundens renhållning	» 9
b) Vattenledningen	» 10
c) Bostäder och byggnader, där många människor samlas	» 11
d) Vissa åtgärder till förekommande af smittosamma sjukdomars spridning	» 12
e) Matvarukontrollen:	
Stadsveterinärens årsberättelse	» 15
f) Kemiska analyser:	
Stadskemistens årsberättelse	» 29
g) Andra ärenden	» 39
III. Sjukvården	» 41
IV. Befolkning och dödlighet	» 53
V. Väderlek, gångbara sjukdomar och dödsorsaker	» 55
Epidemisjukhusets om- och tillbyggnad	» 60

Innehåll.

I. Hälsovårdsnämnden och därunder hörande personal och iortällningar	sid. 1
II. Hälsovården:	
a) Stadsstyrelsens renhållning	9
b) Vattenledningen	10
c) Hoster och bygnader, där många människor samlas	11
d) Vissa åtgärder till förebyggande af smittsamma sjukdomars spridning	12
e) Matvaruskontrollen	
Stadsvetenskapens årsberättelse	15
f) Kemiska analyser	
Stadskommitténs årsberättelse	29
g) Andra ärenden	30
III. Sjukvården	41
IV. Befolkning och dödlighet	53
V. Värderik, gångars sjukdomar och hörsoraker	55
Epidemiologiska om- och tillägg	60

Förteckning å tabeller.

- Tab. 1. Summarisk redogörelse för sundhetspolisens arbeten under år 1908.
- » 2. Renhållningsanordningarna i Göteborg 1908, samt stall, fähus och svinstia i hvarje stadsdel.
- » 3. Af Göteborgs hälsopolis under år 1908 verkställda beslag å födoämnen.
- » 4. Uppgift å under år 1908 i offentliga slakthuset och å dess köttbesiktningssbyråer undersökta djurkroppar.
- » 5. Uppgift å köttpriserna i Göteborg pr kg. hel kropp och prima vara under de olika månaderna af år 1908.
- » 6. Öfversikt öfver antalet charkuteriverkstäder samt handelslägenheter för kött, fläsk och charkuterivaror inom olika stadsdelar vid slutet af år 1908.
- » 7. Uppgift å bagerierna i Göteborg vid slutet af år 1908.
- » 8. Uppgift å lokaler, i hvilka mjölk och grädde vid slutet af år 1908 saluhållits.
- » 9. Öfversikt af födda i Göteborg år 1908, med fördelning på månader.
- » 10. Öfversikt af födda i Göteborg år 1908, med fördelning på församlingar.
- » 11. Befolkningens rörlighet i hvarje af Göteborgs stads församlingar år 1908.
- » 12. Dödsfall och dödlighet för månad bland kyrkoskrifna i Göteborg åren 1904—1908.
- » 13. Dödligheten inom Göteborg år 1908 för olika stadsdelar bland mantalsskrifna befolkningen.
- » 14. Öfversikt af meteorologiska observationerna i Göteborg år 1908.
- » 15. Sammandrag öfver de epidemiska sjukdomarne i Göteborg år 1908.
- » 16. Öfversikt af smittosamma sjukdomar i Göteborg åren 1899—1908.
- » 17. Sammandrag öfver sjukligheten i Göteborg år 1908, enligt uppgift från 11 distriktsläkare.

- Tab. 18. Gångse sjukdomar i Göteborg år 1908, fördelade på månader, enligt uppgift från 11 distriktsläkare.
- » 19. Dödsorsakerna år 1908 bland i Göteborg kyrkoskrifna, inom och utom staden aflidna (efter ålder och kön).
 - » 20. Dödsorsakerna år 1908 bland i Göteborg kyrkoskrifna inom och utom staden aflidna; (fördelade efter sina hufvudgrupper på månader och kvartal).
 - » 21. Dödsorsakerna i Göteborg år 1908 bland här kyrkoskrifna, fördelade på stadsdelar.
 - » 22. Dödsorsakerna, bland här kyrkoskrifna, som år 1908 aflidit utom staden.
 - » 23. Dödsorsakerna i Göteborg år 1908 bland främlingar.
 - » 24. Dödsfall på 1,000 innevånare i nedanstående sjukdomar årligen 1904—1908, samt medeltal för denna och föregående 5-årsperiod.
 - » 25. Jämförande öfversikt af antalet dödsfall i folksjukdomarna samt några andra sjukdomar i Göteborg åren 1899—1908.

I. Hälsovårdsnämnden med därunder hörande personal och inrättningar.

Hälsovårdsnämnden, hvars ledamöter varit desamma som under föregående år, har under redovisningsåret haft 19 sammanträden. Därvid behandlade ärenden hafva registrerats i 237 paragrafer. Enligt diariet inkommo 527 skrivelser och enligt brevböckerna utgingo 132.

Distriktsläkarne.

Förordnande såsom distriktsläkare har förnyats på 3 år från 1 jan. 1908 för Med. Lic. R. Hålen, från 1 april för Med. Lic. Emil S. Ahlström, från 1 oktober för Med. Lic. Herman Boman och Gustaf Carlström, samt från 1 januari 1909 för Med. Lic. Bror Esping, alla förutvarande distriktsläkare.

Epidemisjukhuset.

Sedan stadsfullmäktige den 8 mars 1906 på hemställen af Hälsovårdsnämnden beslutit att en dubbelpaviljong och en sköterskebostad af trä skulle uppföras å Epidemisjukhusets tomt samt därstädes befintliga förra observationsanstalten (= ensk. paviljongen) och tvättanstalten ombyggas allt i hufvudsaklig öfverensstämmelse med handlingarna i ärendet bifogade, af arkitekten O. Dymling upprättade ritningar och kostnadsförslag samt till en beräknad kostnad af sammanlagt 163,400 kronor, att nämnda byggnader skulle förses med inventarier och utredningspersedlar m. m. för en beräknad kostnad af 37,000 kronor samt att sjukhusets administrationsbyggnad skulle förses med anordningar för centraluppvärmning och delvis ombyggas, linol inläggas i en del af sjukhusets gamla sjukafdelningar samt en ny renings- och desinfektionsanstalt för afloppsvatten anläggas vid sjukhuset, allt för en beräknad kostnad af 19,600 kronor, så uppdrog Hälsovårdsnämnden åt en kommitté bestående af herrar Ernst Krüger, Karl Joh. Gezelius, Th. Glosemeijer och Hj. Wennerberg att gå i författning om utförande af ifrågavarande nybyggnads- och ändringsarbeten.

Entreprenadanbud å de olika arbetena infordrades och antog kommittén till entreprenörer: för byggnadsarbetena byggmästarefirman Pettersson och Borgvall, för värme- och ventilationsanordningarne samt ångkök äfvensom för biologisk renings- och desinfektionsanläggning för afloppsvatten A.-B. Eminent, för tvättanläggning med tillhörande hissinnrättning A.-B. Calor, för afloppsledning samt

kall- och varmvattenledningarne A. J. G. Bissmark & Co. samt för den elektriska belysningsanläggningen och åskledarne A.-B. A. E. G. Planeringen omkring byggnaderna har verkställts enl. räkning genom stadens gatu- och vägförvaltning.

Såsom kontrollant öfver byggnadsarbetet har arkitekten Dymling tjänstgjort hvarjämte för specialanläggningars anordning anlåtats ingenjör W. Fagerström och lektor Fr. Lamm. Då kommitterade under arbetets fortgång funno det önskvärdt att vidtaga en del ändringar, som ej upptagits i den ursprungliga planen och därjämte kostnaderna för en del arbeten något öfverskridit de beräknade kostnaderna, anslogo stadsfullmäktige på Hälsovårdsnämndens framställning den 9 jan. 1908 ett ytterligare anslag af 20,000 kronor.

Efter sammanställning i de verkliga kostnaderna för om- och tillbyggnaden af sjukhuset uppgingo dessa såsom af följande tablå utvisar till kronor 239,907: 66.

Byggnadsarbeten	Kr. 134,966: 72
Vägar och terrassering.....	» 4,632: 79
Värme- och ventilationsanläggningar	» 31,801: 50
Biologisk reningsanläggning.....	» 8,200: —
Belysningsanläggning.....	» 8,604: —
Åskledareanläggning	» 1,234: 05
Vatten- och afloppsledningar	» 16,103: 25
Tvättanläggning och inventarier	» 22,403: 31
Ritningar, kontroll och diverse	» 11,962: 04

Antalet nya platser, som sjukhuset genom denna till- och ombyggnad erhöll, uppgick till 95 och sammanlagda sängantalet på hela sjukhuset med dess förutvarande 159 platser till 254.

Då emellertid den till sjukhuset hörande egentliga *observationsafdelningen* endast omfattade 8 isoleringsrum för sjuka, beslöto stadsfullmäktige den 22 oktober 1908 på framställning af Hälsovårdsnämnden, att låta genom Nämndens försorg uppföra en ny observationsafdelning för en beräknad kostnad af 37,000 kr. med inventarier och nödiga utredningspersedlar. Till entreprenörer antogos af samma byggnadskommitté för byggnadsarbetet byggmästare Axel Engström, för värmelednings- och ventilationsanläggningen A.-B. Celsius, för den elektriska belysningsanläggningen A.-B. A. E. G. och för anläggningen af vatten- och afloppsledningar A. J. G. Bissmark & Co.

Efter avslutadt arbete visade sig kostnaderna hafva uppgått till:

för byggnadsarbetet.....	Kr. 19,370: 15
» värme- och ventilationsanläggningar	» 2,062: 80
» belysningsanläggningen.....	» 1,929: —
» vatten- och afloppsledningar	» 3,942: 59
» inventarier	» 3,242: 92
» ritningar, kontroll och diverse	» 1,747: —

Sålunda sammanlagdt kr. 32,294: 46. Antalet observationsrum, som härigenom vunnits, uppgick till 5 med plats för 2 patienter i hvarje rum.

Sedan K. Medicinalstyrelsen i skrifvelse den 19 okt. gjort förfrågan, huruvida Göteborgs epidemisjukhus skulle kunna påräknas för anordnande därstädes af obligatorisk tjänstgöring såsom villkor för medicine licentiatexamen samt i huru stor utsträckning detta kunde ske, har Hälsovårdsnämnden meddelat, att två platser för tjänstgöring af ifrågavarande beskaffenhet kunde anordnas å sjukhuset.

Biträdande läkaren Adolf Strömstedt har på ansökan erhållit afsked från sin befattning, och förordnades från den 1 april för en tid af 2 år Med. Lic. John Arfwedson att vara biträdande läkare vid sjukhuset.

Redogörelse för sjukhusets verksamhet återfinnes under kap. sjukvården, likaså är en närmare beskrifning af de nya afdelningarne å sjukhuset införd längre fram i berättelsen.

Hemmet för lungotssjuka.

Inga förändringar i fråga om sjukhusets förvaltning vidtagna under året; en ny ligghall har uppförts för en kostnad af 1,194 kronor. Redogörelse för sjukvården och sjukhusets ekonomi meddelas i det följande.

Lungotssjukhuset vid Källtorp.

Såsom af Nämndens årsberättelse för 1905 sid. 32 framgår, hade stadsfullmäktige beslutit att framställning rörande införlifning med staden af visst område af egendomen Källtorp skulle göras och att detta område skulle, under förutsättning att sådan införlifning komme till stånd, anvisas till plats för beslutad lungotsanstalt.

Sedan K. Maj:t i bref den 12 juni 1908 bifallit gjord ansökan och förordnat att dessa områden skulle från och med 1 jan. 1909 öfverflyttas till Göteborgs stad, inlämnade Hälsovårdsnämnden den 18 nov. ett af Nämndens beredning för detta ärende utarbetadt förslag med ritningar, kostnadsberäkningar, arbetsdeviser m. m. till sådant lungotssjukhus, men beslöto stadsfullmäktige den 22 dec. att återremittera ärendet till Hälsovårdsnämnden.

Upptagningsanstalt för sinnessjuka.

Stadsfullmäktiges byggnadskommitté för denna nybyggnad anmälde den 4 dec. att arbetet fortskridit så långt att anstalten från och med början af jan. månad 1909 kunde upplåtas för mottagande af patienter och hade Hälsovårdsnämnden, under hvars förvaltning nämnda sjukhus skulle stå, i samband med sin budget för 1909 föreslagit taxa å afgifter och andra åtgärder, som kunde erfordras för anstaltens tagande i bruk.

Poliklinikerna.

Från den 1 april öfverflyttades polikliniklokalerna från gamla Artillerikasernen till gamla Sahlgrenska sjukhuset, i hvars vestra flygel 2 tr. upp de numera äro inrymda, och har därstädes under året åt stadens medellöse fortfarande meddelats kostnadsfri läkarebehandling i kvinnosjukdomar, mag- och tarmsjukdomar, ögonsjukdomar samt tandsjukdomar, hvarjämte sjukgymnastik och massage likaledes kostnadsfritt där gifvits. Vid polikliniken i Masthuggsbergens församlingshydda har allmän mottagning för in- och utvärtas sjukdomar hållits hela året.

Redogörelse för verksamheten å de olika afdelningarne meddelas under kap. sjukvården.

Instruktion för läkarne vid stadens polikliniker,
fastställd af Hälsovårdsnämnden 10 dec. 1908.

- § 1. Poliklinikläkarne tillsättas tills vidare på 3 månaders ömsesidig uppsägning.
- § 2. Läkarne vid ögonafdelningen och vid afdelningen för kvinnosjukdomar äro skyldiga att hålla mottagning minst 2 gånger i veckan, tandläkaren minst 4 gånger i veckan.
- § 3. Å polikliniken böra endast personer, som förete medellöshetsintyg eller i brist därpå otvetydigt tillhöra de obemedlades klass, till behandling mottagas.
- § 4. Tjänstledighet intill 3 veckor sökes hos 1:ste stadsläkaren, för längre tid hos Hälsovårdsnämnden, hvarvid fogas åtagande från komp. vikarie att på sökandens bekostnad under tiden upprätthålla befattningen.
- § 5. Vid större rengöring af polikliniklokalerna kan mottagningen för någon tid behöfva stängas, hvarom poliklinikläkarne i tid erhålla underrättelse genom polikliniksköterskan.
- § 6. Läkarne äro skyldige att före januari månads utgång till Hälsovårdsnämnden ingifva årsberättelse för föregående år öfver poliklinikens verksamhet.

Polikliniker för folkskolorna.

I enlighet med beslut af stadsfullmäktige den 4 juni anordnade Hälsovårdsnämnden i samband med stadens polikliniker i f. d. Sahlgrenska sjukhuset tvänne polikliniker för folkskolebarn, den ena afsedd för öron-, näs- och svalg-sjukdomar och den andra för ögonsjukdomar. Aflöningarne för resp. föreståndaren bestrides af folkskolestyrelsen, medan befattningarne tillsättas och verksamheten kontrolleras genom Hälsovårdsnämnden. Barn af medellösa för-

äldrar åtnjuta fri läkarevård, men öfriga erlagga afgift efter taxa, som är fastställd af Hälsovårdsnämnden. Till föreståndare antogos på 3 månaders ömsesidig uppsägning från 16 augusti för öronafdelningen Med. Lic. Th. Sellgren och för ögonafdelningen Med. Lic. M. Sundqvist.

Den 17 september beslöto stadsfullmäktige att en försökspoliklinik för tandvård åt barn vid tvänne af stadens folkskolor skulle inrättas i samband med under Hälsovårdsnämnden ställda polikliniken för tandsjukdomar och uppdrogs åt Hälsovårdsnämnden att utföra öfverinseende öfver denna poliklinik, att meddela instruktioner, antaga läkare samt fastställa dessas arvoden samt att verkställa erforderliga inköp. Läkarevården skulle här vara fri, men endast åt barn, som erhöle fria skolböcker, skulle å polikliniken tandborstar utan ersättning utdelas. Kostnaden för polikliniken skulle uppföras å Folkskolestyrelsens stat.

Till föreståndare utsåg Hälsovårdsnämnden tandläkare V. Bensow och till biträdande tandläkare fröken Sigrid Pettersson båda med tjänstgöring från den 18 september.

Sjuktransportväsendet.

Sedan stadsfullmäktige genom beslut af 26 mars godkänt förslaget om sjuktransportväsendets omorganisation och förläggande under Hälsovårdsnämnden, och sjukvagnarna sålunda skulle få begagnas vare sig transportens mål gällde sjukhus eller annat ställe samt en transportavgift af 3 kronor upptagas af icke medellös person för sjukvagns begagnande inom stadsområdet, uppdrog fullmäktige åt Hälsovårdsnämnden att meddela erforderliga föreskrifter rörande verkställande af transporter, och blefvo sådana föreskrifter af Nämnden utfärdade genom beslut af den 1 april och 13 maj samt i hvad de gällde allmänheten kungjorda i stadens allmänna tidningar.

Sedan Nämnden den 1 juni öfvertagit transportväsendet, verkställdes af brandkåren till årets slut 597 transporter af hvilka 263 gällde medellösa patienter och sålunda verkställdes gratis, under det att 334 patienter för transporter erlade en afgift af 1,068 kronor. Transportvagnarne voro under denna tid upptagna 647 timmar samt tillryggalade en väg af 4,456 kilometer.

Matvarukontrollen.

Angående densamma hänvisas till stadsveterinärens längre fram intagna berättelse, hvarest äfven tillkomsten af en ny matvarustadga, som af Konungens Befallningshafvande fastställdes den 9 november, närmare omnämnes.

Stadsveterinären C. L. Blomgren, som sedan 2 sept. 1881 varit anställd i Hälsovårdsnämndens tjänst, anhöll i skrifvelse af 3 aug. med stöd af läkarebetyg om afsked från sin befattning mot erhållande af afkortad pension. På tillstyrkan af Hälsovårdsnämnden, där stadsveterinär Blomgrens under sin långa

tjänstetid ådagalagda utmärkta nit och skicklighet vitsordades, beviljade stadsfullmäktige den 17 september Blomgren en årlig pension af 3,780 kronor, räknadt från den 1 januari 1909.

Ny instruktion för stadsveterinären af Hälsovårdsnämnden fastställd den 13 okt. 1908.

§ 1. Stadsveterinären, som skall vara legitimerad veterinär, antages af Hälsovårdsnämnden på sex månaders ömsesidig uppsägning. Honom åligger att ställa sig till efterrättelse, förutom gällande författningar afseende hans tjänsteutförande såsom legitimerad veterinär, denna instruktion med de förändringar däri, som kunna i vederbörlig ordning blifva bestämda.

§ 2. Stadsveterinären är Hälsovårdsnämndens sakkunniga biträde i allt som rör veterinärfacket; han tillhör stadens hälsopolis och är närmast ansvarig för dennas verksamhet beträffande matvarukontrollen m. m.; åliggande det honom därför i sådant afseende:

- a) att förestå och leda alla arbeten i och för en effektiv kontroll öfver handel med samt transport, förvaring och beredning af matvaror;
- b) att instruera Hälsovårdsnämndens tillsyningsmän i de göromål, dessa i och för matvarukontrollen och andra till stadsveterinärens tjänst hörande ärenden hafva att verkställa, samt noga tillse, att de punktligt och ordentligt fullgöra sina åligganden;
- c) att på allt sätt söka befordra stadens förseende med sunna lifsmedel och föreslå de åtgärder härför, han kan finna lämpligt;
- d) att öfvervaka det allt färskt rått kött och fläsk, som torgföres, i detaljhandeln saluhålles eller till bearbetning användes, undergått vederbörlig besiktning;
- e) att öfvervaka det bestämmelserna i matvarustadgan noga efterlevas och att verkställa de besiktningar af lokaler, som denna stadga föreskrifver, äfvensom att öfvervaka det noggrann inregistrering sker af samtliga lokaler, som af Hälsovårdsnämnden ställas under stadsveterinärnes kontroll och i härför upplagda journaler göra påkallade anteckningar;
- f) att verkställa undersökning och afgifva erforderliga intyg öfver från utlandet infört kött samt att därvid beträffande hästkött uppbära och till Hälsovårdsnämnden redovisa den afgift, som Hälsovårdsnämnden härför fastställt;
- g) att egna sorgfällig uppmärksamhet åt inom staden befintliga stallar, ladugårdar, svinhus och andra för djurs förvaring afsedda lokaler, så att de äro på behörigt sätt uppförda och inredda samt hållas

i ett sådant skick, att de motsvara sundhetens och snygghetens fordringar;

h) att föra noggranna anteckningar öfver sin och hälsopolisens i denna instruktion afsedda verksamhet samt med ledning af detta inom februari månads utgång till Hälsovårdsnämnden afgifva berättelse för det sistförflutna året.

§ 3. Finner stadsveterinären förseelse vara begången mot gällande föreskrifter, bör han, därest icke på hans tillsägelse rättelse ofördröjligen sker, anmäla förhållandet hos Hälsovårdsnämnden eller allmänna polisen.

§ 4. Stadsveterinären skall, såvidt särskildt hinder ej föreligger, minst en timma hvarje helgfri dag å tid, som Hälsovårdsnämnden bestämmer, vara för allmänheten, att träffa å nämndens byrå,

§ 5. Stadsveterinären får icke befatta sig med enskild praktik samt ej utan Hälsovårdsnämndens tillstånd åtaga sig annan tjänst eller befattning. För fullgörande af hvad stadsveterinären enligt denna instruktion åligger äger han ej att åtnjuta någon särskild godtgörelse af enskilde.

§ 6. Stadsveterinären skall efter kallelse närvara vid Hälsovårdsnämndens sammanträden.

§ 7. Stadsveterinären är berättigad att åtnjuta tjänstledighet i enlighet med gällande bestämmelser om semester och annan tjänstledighet för stadens ämbets- och tjänstemän.

§ 8. Tjänstledighet för en tid af högst fyra dagar må beviljas stadsveterinären af förste stadsläkaren.

Vaccinationen.

Den kostnadsfria offentliga vaccinationen, som verkställes af trenne af Hälsovårdsnämnden aflönade läkare uteslutande med animal vaccin, har fortgått under maj, juni, augusti och september månader. På grund af en under augusti och september månad i Kristiania rådande smittkoppepidemi, gafs åt allmänheten ökad tillfälle till vaccination samt företogs revaccination särskildt af fartygsbesättningar å båtar, som upprätthöllo trafik å Kristiania. Epidemien i Kristiania studerades på stället af såväl förste stadsläkaren som ock öfverläkaren och biträdande läkaren vid epidemisjukhuset.

Fosterbarnsvården.

Vid 1908 års början stodo 870 fosterbarn under 7 års ålder under tillsyn.

Under året hafva 348 barn nyanmälts och 293 upphört att stå under inspektion.

Af dessa hafva 89 uppnått 7 års ålder, 120 återtagits af föräldrar eller andra målsmän, 16 hafva lämnats till Fattigvården, 2 till barnhem, 2 till enskilda personer, som tagit dem som egna barn utan ersättning, 37 hafva flyttat från staden och 27 aflidit, däraf 20 under 1 års ålder. Vid årets slut kvarstodo 926 barn.

Förbud att mottaga fosterbarn har af Nämnden utfärdats för 9 hem.

2 personer ha af polisdomstolen ådömts böter för uraktlåtenhet att anmäla fosterbarn och 1 person för uraktlåtenhet att anmäla flyttning.

Till andra inspektris vid fosterbarnvården antogs från årets början fröken Elin Hultén mot en aflöning af 1,200 kronor jämte fritt årskort vid spårvägarne.

Vården af skrofulösa barn vid hafskuranstalt.

På framställning af Hälsovårdsnämnden beslöto stadsfullmäktige den 21 maj, att för hvarje under året å Föreningens för vård af skrofulösa barn vid hafskuranstalt sjukhus vårdadt i staden hemortsberättigadt barn skulle lämnas ett bidrag af 2 kronor pr dag, hvilket bidrag dock sammanlagdt för året ej finge öfverstiga 5,000 kronor. Utbetalningen skulle ske genom Hälsovårdsnämnden, som ägde utöfva kontroll öfver anstalten och utfärda de föreskrifter, som för anslagets utbetalande kunde finnas nödiga. Med anledning häraf uppdrog Hälsovårdsnämnden åt Förste Stadsläkaren att utöfva tillsyn öfver sjukvårdsanstaltens medicinska verksamhet samt beslöt att behovet af vård å anstalten skulle styrkas af vederbörande distriktsläkare.

Genom beslut af den 5 nov. beviljades för år 1909 femtontusen kronor på liknande vilkor.

Hälsopolisen.

Tillsyningsmannen C. W. Holm har under året aflidit och har hans plats vid årsskiftet ännu icke blifvit besatt. För utbildning i fartygsdesinfektion har en af tillsyningsmännen genomgått en af Med. Styrelsen i Stockholm anordnad kurs, en annan har för sin utbildning fått vistas en kortare tid i Köpenhamn och en tredje likaså en kort tid i Kristiania.

En summarisk redogörelse för hälsopolisens verksamhet återfinnes i Tab. 1. Ett större antal anmärkta felaktigheter hafva efter anmaning af hälsopolisen, hvilken anmaning i allmänhet göres skriftligen efter fastställt formulär, blifvit afhjälpta, utan att Hälsovårdsnämnden behöft ingripa. Så har t. ex. 230 felaktigheter som anmärkts mot gårdar blifvit afhjälpta, afträden hafva i icke mindre än 234 fall föranledt anmärkning, stall, svinhus och fähus hafva i resp. 140, 68 och 22 fall behöft iordningställas. Mot 77 bagerilokaler har anmärkning gjorts, likaså mot ett stort antal charkuterier, matvaruaffärer och spisningslokaler.

Minderårige i fabriker och handtverk.

Tillsynen öfver dessa fullgöres i enlighet med lagen af den 10 okt. 1900 och Kgl. Förordningen af den 18 nov. 1881.

Den Nämnden åliggande granskningen af registerböckerna öfver de i fabrik anställde minderårige har under året utförts af därtill särskildt af Nämnden förordnade tillsyningsmän, olika för stadens olika distrikt.

Öfver den verksamhet, som i Hälsovårdsnämndens tjänst utöfvats af *Stadskemisten* och Nämndens *bakteriolog* redogöra dessa i särskilda, nedan införda berättelser, till hvilka hänvisas.

II. Hälsovården.

a) Stadsgrundens renhållning.

Stadens *renhållningsstyrelse* ombesörjde vid årets slut renhållningen inom 3,015 fastigheter, hvilka erlagt en renhållningsafgift af 293,299 kronor. Under året såldes gödningsämnen för 92,426 kronor. Under föregående 5 år har styrelsens verksamhet omfattat följande antal egendommar

år 1903	2,915
» 1904	2,970
» 1905	3,040
» 1906	3,107
» 1907	3,163

Renhållningsanordningarna inom olika stadsdelar framgå af Tab. 2, som visar, att antalet egendommar där renhållningsstyrelsen ej ombesörjer renhållningen uppgår till 1,417 mot 1,292 under föregående år. De fastigheter, som anlita renhållningsstyrelsens hjälp, torde uppgå till ungefär 70 % af stadens samtliga.

Inom 3,642 egendommar uppsamlas latrinerna i kistor, af hvilka 3,552 voro flyttbara samt ställda på cementplan, inom 806 uti spänner samt inom 75 uti grop, af hvilka 72 inom Lundby.

Som tillblandningsämnen till latrinerna användes kalk inom 776, torfmull inom 3,366 samt aska inom 138, utan blandning behandlas latrinerna inom 212 egendomar, af hvilka 207 lågo inom Lundby.

Urinkurar på gårdar förefunnos till antal af 3,209 och underjordiskt aflopp från 3,775 gårdar. Uppsamling af sopor och afskräde skedde inom 3,875 egendomar i täta baljor på cementplan, af hvilka 3,090 voro försedda med underjordiskt aflopp. Dessutom uppsamlades soporna inom 279 egendomar i ej flyttbara kärl, inom 13 i latrinkistorna, inom 17 i vagn samt blott i köken inom 23.

Utaf 409 stall, 175 fähus och 189 svinhus hade sammanlagdt 232 underjordiskt aflopp.

Renhållningsanordningarna hafva af hälsopolisen öfvervakats genom 42,568 besök i gårdarne.

Vid tillsynen öfver afträdesinrättningarna hafva anmärkingar i 86 fall måst göras mot afträdeskistornas beskaffenhet, i 70 fall mot sopbaljorna, i 58 mot cementplanen samt i 20 mot rälsanordningarna.

Kloakledningarna hafva under året utvidgats med:

Allmänna rörledningar	1,970 meter.
Gatubrunnar	21 st.

Vid 1908 års slut funnos af staden utförda:

Allmänna ledningar	177,127 meter.
Sidoleddningar	60,183 »
Gatubrunnar	4,065 st.
Nedstigningsbrunnar	679 »
Ventilations- »	1,257 »
Spolningsluckor	142 »
Afstängningsluckor	8 »

b) **Vattenledningen.** (Kapten Th. Glosemeijer).

Antalet serviser, som vid årets början utgjorde 3,802 har under året ökat med 40.

Rörrätets längd har ökat med 5,310 meter och utgjorde vid årets slut 157,575 meter.

Vid *Delsjön* har filtreringen fortgått dygnet om under hela året med en filterhastighet af i medeltal 3,04 meter i dygnet och ett maximum af 4,82 m., vid tillfällen, då ett filter för rensning varit satt ur verksamhet.

De *täckta filterna vid Alelyckan*, älfvatten, ha likaledes varit i verksamhet hela året. Antalet bakteriekolonier per cm³ vatten har utgjort i det

filtrerade vattnet medium 1,435 och maximum 4,548, under det att i det efter filtreringen använda vattnet medeltalet varit 48 samt antalet per cm^3 i 19 fall öfverskridit 100, maximum 252.

Filtrerhastigheten har varit i medeltal 1,54 meter per dygn.
Naturfiltrerna vid Lerjeholm. Till pumpbrunnen har under hela året lämnats vatten dels från den större grundvattensbrunnen, dels från 18 st. af de 20 äldre rörbrunnarne.

Af grundvatten har under året användts sammanlagdt 1,539,513 m^3 .
Af i luftningsbassängen tagna 288 prof hafva 184 visat sig fria från bakterier, 97 hafva visat 1—5 bakteriekolonier per cm^3 vatten, 7 prof 6—10 kolonier samt intet prof mer än 10.

Vid *Delsjön* utgjorde årets nederbörd 678 mm. motsvarande en vattenmängd af 6,197 millioner m^3 , då sjöns nederbördsområde beräknas till 914 har. Vid årets slut var *Delsjöns* vattenstånd + 76,64 mot + 76,74 eller 0,1 meter lägre än vid 1907 års slut, hvadan således under året förutom nyss nämnda 6,197 mill. förbrukats 0,160 mill. m^3 af det i sjön magasinerade vattnet. Af vattentillgången har i staden konsumerats c:a 61 % och förlorats genom afdunstning c:a 39 %.

Den totala *vattenförbrukningen* har under året uppgått till 6,269 millioner m^3 af hvilken mängd 61 % utgjort *Delsjövatten*; 25 % grundvatten och 14 % älfvatten.

Medelförbrukningen per konsument och dygn uppgår till c:a 112 liter som approximativt kunna fördelas på hushållet 74 liter, för industriella ändamål 31 liter samt för allmänna ändamål 7 liter.

Årets kostnader för drift och underhåll hafva i rundt tal utgjort 237,600 kronor eller 3,79 öre per m^3 förbrukadt vatten.

Med anläggnings-, ränte- och amorteringskostnader uppgår kostnaden per m^3 vatten till 7,95 öre.

c) **Bostäder, nybyggnader etc.**

Byggnadsverksamheten under året har att uppvisa 32 nybyggda bostadshus, 1 skolhus och 49 magasins-, fabriks- och andra byggnader. 122 hus ha varit underkastade större eller mindre ombyggnadsarbeten.

Genom denna byggnadsverksamhet hafva 886 bostadsrum, 369 kök och 348 skolsalar, handelslägenheter, magasins- och fabrikslokaler tillkommit.

Å andra sidan hafva 19 hus innehållande 220 bostadsrum, 61 kök och 11 butikslägenheter blifvit nedrifna samt 18 bostadsrum, 7 kök och 2 butikslägenheter af egaren frivilligt eller efter åläggande af Hälsovårdsnämnden utrymda.

Från årets byggnadsbesiktningar, vid hvilka förste stadsläkaren å Nämndens vägnar deltagit vid afsyning af 49 bostadsfastigheter, är att anteckna: fastigheten

n:o 27 E i 15 Roten, som vid besiktningstillfället redan tagits i bruk i rätt stor utsträckning, måste helt och hållet utrymmas för vidare uttorkning af väggarna; i n:o 1 af 6:te kvarteret af Maj. 7 Rote hade kökstrappan förlagts utanför huvudtrappan föranledande de olägenheter häraf i sanitärt afseende, som i föregående årsberättelse påpekades. Vägghventiler saknades ofta i de s. k. landshöfdingehusens trävåningar. I fastigheterna n:o 51 A Östra Haga och n:o 7 af 12:te kvarteret Maj. 6 Rote voro lägenheterna afsedda för betjäningen otillräckligt stora, samt hade motsvarande rum endast sekundär belysning i fastigheterna Maj. 7 R. 2 kv. n:o 7 och Maj. 7 R. 6 kv. n:o 2. I Maj. 6 R. 2 kv. n:o 8 hade ett rum (lika genom alla 5 våningarna), som å ritningarna angifvits såsom tambur, inredts till pigkammare och slutligen beboddes i Maj. 7 R. 6 kv. n:o 6 de s. k. lagerrummen.

d) Vissa åtgärder till förekommande af smittosamma sjukdomars spridning.

I Tab. 15 redogöres för under året anmälda fall af *smittosamma sjukdomar*, om hvilkas förekomst hvarje praktiserande läkare är skyldig underrätta Hälsovårdsnämnden.

Hälsovårdsnämndens bakteriologiska laboratorium (D:r Göthlin). Under året hafva 649 prof på misstänkt difteri från staden undersökts med positivt resultat i 167 fall.

På särskildt uppdrag af Hälsovårdsnämnden hafva 10 undersökningar utförts i laboratoriet.

Desinfektion af bostäder. Sedan anmälan om fall af smittosam sjukdom inkommit, göres af Hälsovårdsnämndens desinfektörer besök i den sjukes bostad, hvarvid för hvarje fall lämpade desinfektionsåtgärder vidtagas, och lägges därvid särskild vikt vid att af den sjuke användt linne och sängutrustning samt golfmattor med största omsorg smittrenas samt att lägenheten grundligt rengöres, på samma gång upptagas noggranna notiser, enl. formulär, afsedda att underlätta spårandet af sjukdomsfallets uppkomstkälla. Från förste stadsläkaren meddelas sedan till skolor och hem, huru länge det förbud för skolpliktige samboende att besöka skolan, hvilket förbud af den behandlande läkaren genast meddelats, skall ega giltighet.

I lägenhet, som varit bebodd af lungotspatient, har efter den sjukes frånfalle, förflyttning till sjukhus eller anmäld flyttning till annan bostad, formalin-desinfektion enl. Breslau-metoden verkstälts i 527 fall.

Sammanlagda antalet desinfektioner, som verkstälts enligt ena eller andra metoden, uppgå till 1,662, hvarvid 2,516 rum blifvit underkastade rengöring.

Smittrening af offentligen till salu genom auktionskammaren utbudna *begagnade kläder* har verkstälts i 136 fall.

Kostnadsfri vaccination med animal vaccin har verkställts af Nämndens vaccinatorer å 1,746 barn, hvarvid i 13 fall utan resultat. Vaccinationerna hafva utförts under tiden 15 maj—15 juli samt 15 augusti—1 oktober. Fördelningen på församlingar och vaccinator framgår af följande tabell:

	Domkyrko förs.	Vasa förs.	Kristine förs.	Haga förs.	Annedals förs.	Oskar Fredriks förs.	Mashuggets förs.	Carl Johans förs.	Gamlestadens förs.	Lundby förs.	Garnisonförs.	Katolska förs.	Mosaiska förs.	Främmande förs.
Dr Esping	2	—	—	—	—	1	—	—	—	246	—	—	—	—
Dr Hindmarsh	54	157	89	40	62	—	4	3	216	—	—	—	—	10
Dr Livijn.....	9	9	3	46	40	246	179	336	—	—	1	1	1	4

Af meddelande från depåföreståndaren, länets förste provinsialläkare, som handhar vaccinationen äfven för Göteborgs stad, framgår, att inom staden under året sammanlagdt 2,386 vaccinationer verkställts, sålunda i 640 fall af andra vaccinatorer än dem, som på Hälsovårdsnämndens bekostnad tillhandagå allmänheten. Under antagande af att vaccinationsrapporter i allmänhet afges till depåföreståndaren, skulle vaccinationsprocenten uppgå till 56.

Åtgärder mot veneriska sjukdomars spridning (ur andre stadsläkarens årsberättelse).

Vid början af 1908 utgjorde:

a) antalet af å polisens lista inskrifna, sig i staden uppehållande prostituerade kvinnor 88

Under loppet af 1908:

1) återkommo förr inskrifna..... 50
 2) blefvo af Poliskammaren ålagda allmän besiktning..... 18

Summa 156

Vid början af 1908 utgjorde:

b) antalet kvinnor, som underkastat sig sundhetsbesiktning enligt Art. 2 § 5 af för besiktningsbyrån gällande stadgar 1

Under loppet af 1908 hafva underkastat sig sundhetsbesiktning enligt ofvanskrifna stadgar 5

hafva dessutom vid gifven anledning blifvit besiktigade, men hvilkas regelmässiga besiktning förklarats bero af deras framtida uppförande 80

af hvilka remitterats till Holtermanska sjukhuset för venerisk smitta	40
Summa besiktigade men ej inskrifna kvinnor	86
Hela antalet under året besiktigade kvinnor har utgjort	242

Vid slutet af 1908 voro:

a) af de prostituerade kvinnorna:	
afvikna från staden	40
af Poliskammaren tillsvidare befriade från besiktningsskyldighet	21
häktade eller dömda till tvångsarbete	12
intagna å Frälsningsarméns räddningshem Södra Vägen 48	3
intagna å Göteborgs kvinnohem i Källered	2
intagna å fattigvårdsanstalten Gibraltar	5
afsliden	1
kvar vid årets slut (däraf två å Holtermanska sjukhuset)	72
Summa	156

b) af dem, hvilka underkastat sig besiktning enligt art. 2 § 5 af stadgarne för besiktningssbyrån:	
älagda allmän besiktning	2
afvikna	4
Summa	6

Antalet verkställda besiktningar 6,428
(mot 7,504 år 1907)

Antalet till Holtermanska sjukhuset remitterade kvinnor	82
af hvilka remitterats en gång	66
och 2 eller flera gånger	16
så att antalet remisser utgjort (mot 127 år 1907)	103
Antalet besiktigade kvinnor (mot 288 år 1907)	242

Sjukdomstablå:

1908	Dröppel	Sjanker	Syfilis	Bulnad å köns- organen Bubo Bartholin.	Sår af obestämd natur	Hudsjuk- dom	Summa
Januari	2	4	1	—	—	—	7
Februari	4	2	2	—	—	1	9
Mars	2	1	1	1	—	—	5
April	6	3	2	1	1	1	14
Maj	2	1	—	—	—	3	6
Juni	5	—	1	1	—	—	7
Juli	4	—	2	—	1	—	7
Augusti	3	1	1	1	—	—	6
September	10	—	2	1	—	—	13
Oktober	5	—	1	1	—	—	7
November	5	1	4	—	—	2	12
December	6	1	1	—	2	—	10
Summa	54	14	18	6	4	7	103

c) **Matvarukontrollen** (f. stadsdeterinären C. L. Blomgren).

Kontrollen öfver matvaruhandeln har under året omhänderhaft af mig och af 7 Hälsovårdsnämndens tillsyningsmän, hvilka senare enligt från dem ingångna rapporter under året verkställt tillsammans 49,390 inspektioner, däraf å torg 4,412 (å Kungstorget 1,198, å Järntorget 192, å Skanstorget 239, å Olskrokstorget 104, å Kusttorget 145, å Stigbergstorget 221, å Masthuggstorget 563, å Fisktorget 987 samt å Grönsakstorget 763), i å landsbygden inom länet belägna slakterier 19, i spisningslokaler 1,510, i saluhallar 6,793, i upplagsmagasiner för födoämnen 8,920, i salubodar för dylika 20,793, i charkuteriverkstäder 3,395, vid Kustens fiskbrygga 88, å järnvägsstationer 41 och å fartyg, som hitfört födoämnen 595. Anmärkas må, att inspektionerna å Järntorget, där ingen minuthandel med lifsförnödenheter äger rum, afsett tillsyn däröfver, att köttvaror, som tillförts byrån därstädes och äfven därifrån afförts, varit ordentligt emballerade samt att inga djurkroppar, som ditförts för undersökning, därifrån utan vederbörlig stämpling blifvit bortförda.

Att inga inspektioner å Landalatorget blifvit antecknade, har berott därpå, att ingen vidare tillförsel af lifsförnödenheter där ännu ägt rum. Som detsamma så sent som i November månad förra året af Magistraten blef förklaradt upplåtet till handel med dylika och Landalas talrika matvaruhandlande hittills som förut i sina affärer tillsaluhållit just sådana landtmannaprodukter, som där få utjudas, ha landtmännen ej ännu funnit skäl vara att i någon vidare mån anlita detsamma

Om lördagarne ha visserligen några få bönder där saluhållit rotfrukter, mestadels potatis och äfven mjölk, samt ett par fiskhandlande, då tillgång på fisk varit riklig, där äfven saluhållit billigare fisksorter, såsom sill och kolja, hvar för någon regelbunden inspektion å detta torg tillsvidare ej ansetts behöflig.

Förutom ofvannämnda inspektioner ha tvenne hvarandra åtföljande tillsyningsmän å torg och i butiker under året för Hälsovårdsnämnden verkställt inköp af 352 prof af födoämnen, drycker m. m., som till stadskemisten öfverlämnats för närmare undersökning. Angående antalet prof af olika varuslag och resultatet af undersökningarne hänvisas till den för året af stadskemisten afgifna berättelsen.

Åtföljd af en tillsyningsman har sundhetsinspektoren under året verkställt inspektioner i 13 å landsbygden inom länet belägna hemslakterier, därvid i ett påträffades sådana sanitära olägenheter, att rapport om dessa missförhållanden af sundhetsinspektoren ingafs till Hälsovårdsnämnden, som med anledning däraf beslöt öfverlämna densamma till Konungens Befallningshafvande att tillställas vederbörande kommunalnämnd.

Förutom dessa arbeten ha i härvarande tullpackhus 153 gånger under året besiktningar å importerade köttvaror ägt rum, hvilka af mig med biträde af en eller flera af hälsopolispersonalen blifvit verkställda. Dessutom har jag ett par gånger under året varit anmodad besiktiga hitkomna fiskförsändelser, 3 gånger att verkställa besiktningar å matvarupartier, som skolat å offentlig auktion här försäljas samt en gång ombord å ett vid härvarande kaj liggande fartyg verkställa undersökning å proviant.

Kötthandeln har under det gångna året försiggått på ungefär samma sätt som under föregående år. Dock må antecknas, att beträffande det införda köttet större snygghet än förr iakttagits vid detsammes hittransportering, enär försäljare därpå numera ha, då slakthuset tillkommit och där slaktadt kött alltmera börjat att arbeta sig in, svårighet att här afyttra dåligt behandlad vara. Då nu köparne kunna erhålla en i allo snyggt behandlad och ren vara genom att i slakthuset göra inköp af där slaktadt kött och fläsk, som efter slaktningen blifvit afkyldt och därigenom blifver hållbarare, måste i landsorten boende slaktare till det yttersta anstränga sig för att hålla den hitförda varan i något så när samma skick som slakthusköttet, så att den här måtte kunna saluhållas i sådant tillstånd, att de för densamma åtminstone måtte kunna erhålla skälig betalning. I många fall har detta nog sina stora svårigheter med sig, isynnerhet under transport vid för köttet olämplig väderlek, såsom vid stark värme och sträng köld samt vid blåsig väderlek, då varan ej kan skyddas så, att den kan jämföras med sådan, som slaktats i slakthuset, och därifrån direkt transporteras till köparen. På grund häraf arbetar sig slakthuset, om också icke så brådskörtadt, dock säkert fram mot sitt mål, hvilket ock synes därpå, att fre-

kvensen i slakthuset under dess ännu korta tillvaro alltjämt i icke oväsentlig grad ökats. Beträffande det klenare köttet, som förr här hade en så strykande åtgång, då hemslaktarne fingo å härvarande torg utmångla sådant i huru små stycken som hälst, hitföres visserligen ännu sådant, ehuru dock ej i sådan mängd som förut samt undergår äfven här besiktning och stämpling, men försäljes här numera sällan i minut, utan uppköpes detta af sådana personer, som å Rantorget å Gårda idka minuthandel med kött. Å lördagar pläga ett femtiotal hemslaktare och f. d. sådana, som å nämnda torg förhyrt platser för idkande af köthandel, där saluhålla dylik vara och kunna dessas antal vid riklig tillförsel af kött vida öfverstiga nämnda siffra. Så kunde man en lördag före jul där t. o. m. räkna ända till 93 köttförsäljare. Gårda municipalsamhälle vidhåller fortfarande såsom villkor för uthyrning af torgplatser för köthandel, att där saluhållet kött skall härstamma från här besiktigade och stämplade djurkroppar. Prisbilligheten är det dock, som den stora allmänheten mest fäster sig vid vid inköp af köttvaror, och därför saknas ej heller kunder där, som från stadens alla kanter strömma dit för att göra sina inköp. Köttet är ju visserligen användbart, men lämnar ej skäligt utbyte i näringsvärde och smaklighet i förhållande till varans pris. Därigenom att allmänheten utgår från den falska slutledningen, att där saluhållet kött måste vara billigare i pris än det, som i butiker försäljes här i staden, strömma kunder i massor till, hvarigenom naturligtvis priset hålles uppe och man där får betala lika mycket som för ett bättre kött, saluhållet i staden. Det kan med skäl sägas, att vår köthandel under de senaste 3:ne åren blifvit betydligt förbättrad. Köttbesiktningstjänstens införande och torghandelns ordnande i så måtto, att man här numera å torgen ej får saluhålla styckadt kött, har man härför att tacka. Äfven i åtskilliga andra hänseenden har köthandeln undergått ändring till det bättre. Så ha härvarande köttbutiker och korffabriker under nämnda tid betydligt uppsnyggats. En ny kommissionsaffär för nästan uteslutande slakthuskött har under året blifvit öppnad i stora saluhallen å Kungstorget. I vägvagnen å samma torg, där osålda köttvaror pläga upphängas till förvaring, har under året linotolgolf inlagts och oljemålning öfverallt inuti densamma blifvit verkställd.

Sällan påträffas någon numera, som här försöker saluhålla ostämplad kött- eller fläskvara, hvilket får tillskrifvas den stränga tillsyn däröfver, som utöfas af hälsopolisen. Endast 2:ne gånger under året har sådant händt, den ena gången, då en här boende kvinna, som i kommission från landsbygden mottagit en svinkropp, försälde densamma till en källaremästare och den andra, då en bonde å Kungstorget saluhöll en nöbringa och en spädkalkkropp, som icke voro vederbörligen stämplade, hvarför desamma blefvo till åtal anmälda. Likaså ovanligt har förekommit, att inom staden boende personer i strid mot

slakthuslagen under året hemma hos sig slaktat eller låtit slakta af dem uppfödda djur, utan ha dessa afförts antingen till slakthuset eller till grannar utom stadsgränsen, där de nedslaktats. För förseelse häremot har endast en person under året blifvit till åtal anmäld. Mera vanligt har då varit, att man vid transport af kött inom staden betjänat sig af dåligt rengjorda fordon eller haft detsamma betäckt med smutsiga omhöljen. Af hälsopolisen ha under året talrika varningar utdelats till sådana personer. Flera af dem ha däraf låtit sig rätta, men ha 5 personer, som ej trott sig behöfva åtlyda tillsägelse, måst anmälas till åtal och för förseelserna blifvit bötfällda.

Å det kött, som under året i slakthuset slaktats och å det, som å dess köttbesiktningsbyråer undergått undersökning, meddelas i tabell 4 en öfersikt, som af slakthusdirektören blifvit mig meddelad. I samma tabell är äfven jämförelsesiffror för åren 1906 och 1907 upptagna. Af densamma framgår sålunda bland annat, att under året i slakthuset slaktats 35,862 djur mot 31,729 året därförut och 27,532 under år 1906, hvilket ju utvisar en tilltagande ökning för hvarje år af slaktningar därstädes. Af de djur, som där under året slaktats, ha 18,633 utgjorts af storboskap, 328 af häst, 2,715 af större kalf, 831 af mindre kalf (spädkalf), 1,620 af får, 11,470 af svin och 265 af spädgris. Vid jämförelse har under året där således slaktats af storboskap 1,268, af större kalf 351, af mindre kalf 34 och af svin 2,712 flera, men af häst 17, af får 72 och af spädgris 232 mindre, än under föregående år. Å köttbesiktningsbyråerna har, med reduktion af halfva och fjärdedels kroppar till hela, under året varit till undersökning inlämnadt köttet af $3,770\frac{1}{4}$ storboskap, $551\frac{3}{4}$ kroppar af häst, $10,766\frac{1}{2}$ af större och 21,226 hela af mindre kalf, $20,706\frac{1}{2}$ af får, 30,845 hela af svin och 666 hela af spädgris, hvilket vid jämförelse med föregående år visar en minskning af $1,405\frac{1}{4}$ kroppar af storboskap, 270 hela af häst, 155 hela af större och $1,262\frac{1}{2}$ af mindre kalf, 866 hela af får och 351 hela af spädgris, men däremot en ökning af $518\frac{1}{2}$ svinkroppar. Om man inberäknar af hvad som i slakthuset slaktats och där undersökts, i det, som tillförts köttbesiktningsbyråerna för undersökning, ha här under året inalles besiktigats köttet af $22,403\frac{1}{4}$ kroppar af storboskap, $881\frac{3}{4}$ kroppar af häst, $13,480\frac{1}{2}$ kroppar af större och 22,057 hela kroppar af mindre kalf, 22,336 hela kroppar af får, 42,317 hela kroppar af svin och 931 hela kroppar af spädgris. Med undantag af gödkalf och svin, som med 195 kroppar af det förra och $3,232\frac{1}{2}$ af det senare slaget, öfversteg förra årets tillförsel till slakthuset och köttbesiktningsbyråerna, har densamma beträffande öfriga köttslag understigit förra årets tillförsel af dylikt med $137\frac{1}{4}$ kroppar af storboskap, 185 hela kroppar af häst, $1,824\frac{1}{2}$ kroppar af spädkalf, $927\frac{1}{2}$ kroppar af får och 494 af spädgris. Anmärkas må, att dessa siffror gälla endast, hvad som af kött och fläsk här besiktigats. Under årets förra hälft hitfördes nämligen från några skånska

städer, där köttbesiktningstvång äfven är infördt, såsom från Malmö, Helsingborg och Engelholm, en hel mängd där afstämlade djurkroppar, hvilka, såsom känt, här ej behöfva underkastas förnyad besiktning för att här få säljas.

Enligt mig meddelade upplysningar från härvarande köttkommissionärer ha till dem under tiden 1 januari—1 juni i år hitsändts från dessa städer 7 får, 9 spädkgrisar, 48 spädkalfvar och 2,430 svinkroppar och under december månad cirka 100 spädkalf- och 200 svinkroppar. Om man alltså sammanräknar årets tillförsel till slakthus och köttbesiktningbyråer af svinkroppar, hvilka ju utgjort ett öfverskott af 3,232 i förhållande till förra året, med tillförseln hit af de stämlade skånska svinkropparne, som under året utgjort cirka 2,630 stycken, visar sig ju en betydlig stegring i tillförseln svinkroppar under året i förhållande till förra året, eller en ökning af 5,962 stycken. Den rikliga tillgången för svinkroppar har sålunda tillfullo kunnat ersätta den minskade tillförseln af öfriga köttslag och äfven i icke ringa mån bidragit till nedgång i köttpriserna här i sin helhet.

I bifogade tabell 5 meddelas en uppgift å priset för hel kropp och prima vara af de olika köttslagen under de olika månaderna af året. Anmärkas må, att beträffande nötkött sådant af feta kvigor och unga feta oxar med en slaktad vikt af 250—300 kg. här året om alltid betingar högsta pris. Kött af tjurar med en slaktad vikt af 300—350 kg. betalas här sommartiden äfven med högsta pris, enär charkuterihandlaren då är i större behof af dylikt kött för att därpå kunna utfå biffkött, än under vintertiden, då tillgången på äfven annat bättre kött, hvaraf de kunna utfå sådant, är större, hvadan dylikt då vanligtvis står några öre lägre i pris än bästa kvig- och oxkött. Likaså ställer sig priset å kött efter äldre gödda oxar i allmänhet alltid några öre lägre i pris, än ofvannämnda kvig- och oxkött. Kött af magrare nötkreatur betalas i allmänhet efter varans utseende och i förhållande till tillförseln. Är denna stor kan lägsta kvalitéen stå ända till 30 å 40 öre under den finaste. Som tillförseln af prima kött af storboskap alltid är mycket begränsad, har dylikt alltid en strykande åtgång, men inverkar naturligtvis en stor tillförsel af annat kött i viss grad äfven å priset härå. Så stor prisskillnad mellan de olika kvalitéerna af kött efter de andra djurslagen förekommer ej, men kan äfven härvidlag en dylik af 10—15 öre pr kg. äga rum, allt efter varans beskaffenhet. I allmänhet kan sägas, att kött af alla djurslag, som blifvit slaktade i slakthuset, betingar minst 5 öre pr kg. högre pris än sådant, som i uppslaktadt tillstånd hitföres från landsorten, hvilket beror derpå, att »slakthusköttet» dels undergått bättre behandling ända från slaktningen och tills det kommer köparen tillhanda och dels anses hållbarare, såsom hafvande undergått afkylning i slakthuset efter slaktningen. Om man alltså kastar en blick på ofvannämnda tabell, som, såsom ofvan nämts, endast anger priset på prima kött, finner man bland annat, att nötkött

d. v. s. kött af storboskap, som i januari månad betingade ett pris af 80 å 85 öre pr kg., ganska snart nedgick till ett pris af 75 å 80 öre pr kg., hvilket med undantag för februari, april, maj, juli och augusti, då detsamma åter steg till högst 83 öre pr kg., varit det vanliga under öfriga delen af året.

Priset å gödkalkkött har under hela året varit jämförelsevis högt, beroende därpå, att en stor del landtmän numera i stället för att använda den oskummade mjölken till uppfödning af kalvar däraf numera tillvarataga grädden till smörproduktion och använda endast skummjölken till uppfödning af kalvar, som i handeln gå under benämningen skummjölks- eller mellankalvar och hvilkas kött i fetma och godhet ej kunna jämföras med det efter kalvar, som under hela uppväxttiden erhållit endast oskummad mjölk, men så betinga dylika också ett bra mycket lägre pris. Då gödkalkkött i pris under året vexlat mellan 0,90—1,00 kr. pr kg. hel kropp, har priset å kött efter s. k. skummjölkskalvarne, hel kropp äfven, varierat mellan 60—75 öre pr kg.

Kött af spädkalf, hvarmed menas sådant, som härstammar från en eller annan dag gamla kalvar, har under senaste åren här stigit i pris, beroende nog till en stor del därpå, att man efter det ordnade köttbesiktningssväsendets tillkomst numera ej precis vågar hitsända hvilken vara som helst af fruktan att få den kasserad, hvadan en viss inskränkning i dylika kroppars hitsändande ägt rum. Som bekant insjukna nämligen dylika spädkalvar mycket ofta under de första lefnadsdyggen i blodförgiftningssjukdomar, som göra deras kött till människoföda otjänligt, och är det just sådana, som man numera ej vågar föra hit eller ock sådana, som efter slaktningen förete andra sjukliga förändringar eller eljest äro af sådan beskaffenhet, att man kan befara få dem kasserade. Priset å spädkalkkött har under de olika månaderna, såsom af tabellen synes, varit mycket vexlande. Under april och maj månader stod det lägst i pris eller cirka 25 å 30 öre pr kg., men steg sedan så småningom, tills det under september och oktober månader uppnådde ett pris af 55 å 60 öre pr kg. Under årets öfriga månader har priset därå varit 40 å 50 öre pr kg.

Priset å fårkött har i allmänhet varit ganska högt, i det att detsamma under årets 9 första månader gällde 1 krona och däröfver pr kg. hel kropp. Under april och maj månader var priset därå uppe i ända till 1,25 kr. pr kg., men föll därpå så småningom under de 4 därpå följande månaderna, tills det under de 3 sista månaderna af året nedgick i pris till 80 å 85 öre pr kg.

Priset å hästkött har under året varit särdeles lågt. Under maj och augusti månader var priset därå uppe i 35 å 40 öre pr kg. I början af året stod det i 22 å 25 öre pr kg. och likaså under årets 4 sista månader; då det t. o. m. under december månad sjönk ner ända till 15 å 20 öre pr kg.

Priset å fläsk har under året varit ganska lågt. Högst stod det i september, då det gällde 80 å 90 öre pr kg., men sjönk därefter till 80 å 83 öre

pr kg. Lägst stod det i mars månad, då priset därå var nere i 65 å 73 öre pr kg. Under årets förra hälft höllo sig fläskpriserna å 75 öre pr kg. och där- under, beroende på den ovanligt rikliga tillgången på fläsk under denna tid från Skåne och hvarom här ofvan nämnts.

Som priserna å kött och fläsk under de 2 närmast föregående åren äfven äro berörda i Hälsovårdsnämndens årsberättelser, hänvisas till pag. 19 i 1906 års och till pag. 17 i 1907 års berättelser, hvarvid man vid jämförelse snart skall finna, att priserna å kött och fläsk en gros d. v. s. i hela kroppar med undantag för gödkalf, som hållit sig i ungefär lika pris under alla dessa åren, icke oväsentligt under året nedgått.

Tillförseln af kött från utlandet har under året varit ovanligt stor, hvarför besiktningar å sådant i härvarande tullpackhus eller å tullområdet ofta före- kommit. Stora mängder af såväl färskt, salt som rökt ha under året hitförts. Största delen däraf har icke konsumerats i Göteborg, utan härifrån sändts vidare antingen till Stockholm och öfriga Sverige eller ock utsändts härifrån som skeppsproviant.

Af färskt kött har hitförts dels fruset sådant från Australien öfver Eng- land dels sådant i ofruset tillstånd från Danmark och England.

Beträffande det Australiska frusna köttet, som utgjorts af nöt- och fårkött och importerats af ett bolag i Stockholm, har detsamma straxt efter hitkomsten upplagts till förvaring i särskildt här inrättadt kylrum, hvarifrån det sedan vid behof uttagits och expedierats till Stockholm och kunder här och hvar i lands- orten. Inalles ha af detta hitförts under året 1,179 hela parter (649 bak- och 530 framfjärdedelar) eller köttet af $294\frac{3}{4}$ hela större nötkreatur, 2,023 får- kroppar samt 2:ne partier s. k. cow-beef, förpackadt i 21 lådor och bestående af benfritt nötkött i bitar om 1 å 2 kg. i vikt hvardera. De hela parterna hit- kommo i 20 olika poster, därvid i 2:ne af dem äfven lådorna, 6 i en och 15 i en annan, medföljde. Likaså ha samtidigt med detta kött fårkroppar i 17 olika poster hitkommit. Vikten af allt det Australiska köttet, som här i Göte- borg införts, uppgick till 115,086 kg., hvaraf 82,202 kg. utgjordes af hela fjärde- delar och 641 kg. af mindre benfria stycken nötkött samt 32,243 kg. af får- kroppar.

Af ofruset färskt kött har hit under året importerats 27,031 kg., hvaraf 25,580 kg. nötkött och 111 kg. kalkkött från Danmark samt 1,300 kg. nöt- och 40 kg. fårkött (hammelsadel) från England. Af det danska köttet, som utgjordes af 241 hela fall nötkött och 1 gödkalf och som pr järnväg öfver Helsingör hit- fördes i 9 poster, voro 57 fall nötkött med en vikt af tillsammans 12,709 kg. slaktade i Köpenhamn och 184 fall nötkött, vägande tillsammans 25,580 kg. samt en gödkalkropp om 111 kg., slaktade i Odense offentliga slakthus. Allt detta danska kött blef efter vederbörlig besiktning och stämpling försåldt här i

staden. Af det engelska färska köttet, som utgjordes af 1,300 kg. nötkött och 40 kg. hammelsadel, förbrukades äfven allt här, det förra af hit under stufveriarbetarestrejken under sommaren införskrifna engelska arbetare och det senare i 5 partier om 8 kg. hvardera af privatpersoner, som bekommit detsamma i julgåfvor.

Af salt eller rökt kött, som hitförts, har sådant bestått af kött efter nötkreatur, får, häst och ren.

Af salt nötkött ha inalles 35 poster om tillsammans 473 fat införts, hvaraf 1 post utgjordes af 5 fat engelskt, 2 poster om tillsammans 4 fat af danskt, s. k. småkött, bestående af käkkött och matstrupar, samt 32 poster om tillsammans 464 fat nötkött af amerikanskt ursprung. Dessutom ha under året af nötinellvor, dit de böra räknas, enär de tillhöra digertionsapparaten, införts 8 poster tunga af nötkreatur om tillsammans 151 fat.

Tillförseln af konserveradt fårkött har under året varit mycket stor, och har däraf i salt tillstånd 43 poster om tillsammans 462 fat hitförts, hvaraf 215 fat utgjorts af isländsk och 247 af sydamerikansk vara och i rökt tillstånd af 1 post om 2 lådor fårlår, vägande 153 kg., från Danmark. Dessutom ha af inellvor efter får under året hitförts 5 fat tunga från Sydamerika öfver Hamburg. Anmärkningsvärdt är, att under året stora mängder af det hitförda fårköttet varit stadt i förskämning. Så ha under året i följd däraf måst reexporteras 10 poster om tillsammans 38 fat, däri 1 post färtungor om 3 fat inberäknad. Förutom en post, bestående af 10 fat isländska fårlår, utgjordes det öfriga förskämda fårköttet inclusive de 3 faten färtungor af fårlår från Sydamerika.

Importen af hästkött har under året varit särdeles stor af såväl salt som rökt kött, och har densamma skett i 34 poster, därvid i vissa endast förekommit salt, i vissa endast rökt och i vissa bägge sorterna. I 2:ne ytterligare fall hitfördes visserligen 1 post från England om 4 fat och 1 post från Danmark om 10 fat salt hästkött, men blefvo bägge partierna på grund däraf, att de innehöllo förskämda stycken, reexporterade och sålunda aldrig här införda. Anmärkningsvärdt är, att här aldrig förut under de senaste 10 åren importerats rökt hästkött. Denna vara är också i och för sig, äfven om den införes i enbart rökt tillstånd, svår att kontrollera, men ännu svårare ställer sig kontrollen däraf, då densamma, såsom under året mycket ofta händt, införts i sådant tillstånd, att det saltade hästköttet instoppats i korfskinn och därefter underkastats rökning. Denna beredning, som införts från Danmark under namn af hästköttfilet, har påmint om den under ett föregående år till Sverige importerade s. k. sarsafileen, som utgjordes af på liknande sätt beredt saltadt och rökt hvalfiskkött, som till en början hade en strykande åtgång, men sedermera, då konsumenterna kommo underfund med den traniga smaken, den just ej blef så

vidare begärlig. Däraf lärde man sig nog, huru i handelsafseende äfven hästköttet lättare skulle kunna omsättas. Nekas kan också icke, att på sådant sätt beredd vara haft ett tilltalande utseende och varit lätt att i minuthandeln omsätta, enär de olika styckena vexlat i vikt mellan 1 å 2 kg. hvardera. Konsten att på dylikt sätt bereda hästkött är ej stor, men äro svenskarne ännu för litet företagsamma eller kanske finna det för besvärligt att på konservering af hästkött använda en så lönande metod, som utlänningen redan länge känt till och funnit i ekonomiskt hänseende lämna ett godt resultat, hvilket framgår däraf, att dylikt med korfskinn omgifvet rökt hästkött i mindre stycken står vida högre i pris än sådant i större stycken, som på vanligt sätt blifvit beredt. Omhöljet skyddar ock varan till en viss grad mot för stark rökning, hvarigenom vinnes, att densamma blifver och kan hålla sig saftigare.

Äfven af salt hästkött ha under året förskämda partier, 1 post om 4 fat från England och 1 post om 10 fat från Danmark, hitsändts, men blefvo på grund däraf reexporterade till vederbörande afsändare. Af det hästkött, som varit tjänligt till människoföda och fått införas, ha hitförts 23 poster rökt hästkött från Danmark med en vikt af 10,436 kg. samt 18 poster salt dylikt med en vikt af 24,789,5 kg. eller tillsammans vägande 35,225,5 kg. Det salta köttet utgjordes af 63 fat engelskt med en vikt af 13,496 kg., 45 fat danskt med en vikt af 9,363 kg. och 6 lädor danskt med en vikt af 1,930,5 kg. Af det danska köttet hitfördes i flera poster samtidigt salt och rökt dylikt.

Af renkött har under året intet färskt parti införts, utan endast 2:ne rökta renstekar i samma parti från Danmark och väge dessa tillsammans 11 kg.

Vid sina inspektioner har hälsopolisen under året anhållit en hel del födoämnen. De af densamma gjorda beslagen å kött ha dels utgjorts af sjukligt förändrade delar (blodinfiltrationer i muskulaturen såsom följd af kontusioner), som blifvit frånskurna från utlandet importerade färska djurkroppar eller ock därifrån införda saltade köttstycken samt dels af förskämda dylika, frånskurna här afstämplade djurkroppar, men som efter några dagars förvaring i butiker, upplagsmagasiner eller charkuteriverkstäder därefter undergått en ytlig förskämning eller ock importerade i utländska salta köttpartier. Alla de odugliga djurkroppar eller delar däraf, som vid besiktningen påträffats i offentliga slakthuset eller å dess köttbesiktningsbyråer, ha däremot af slakthusets veterinärer beslagtagits och oskadliggjorts, å hvilka beslag närmare uppgifter lämnas i den för året af slakthusstyrelsen afgifna årsberättelsen.

Bifogade tabell 3 utvisar hälsopolisens beslag å olika varuslag under de olika månaderna af året. Af de 148 beslagen ha 28 utgjorts af kött efter nötkreatur, 10 efter kalf, 16 efter får, 13 efter svin, 8 efter häst, 9 efter elg, 12 af inellvor, 1 af svinister, 2 af blod, 11 af köttfärs, 16 af korf, 2 af sylta, 1

af lefverpastej, 1 af smult, 1 af tamfågel, 2 af villebråd, 13 af fisk, 1 af ost och 1 af rotfrukter.

I 36 fall ha varorna blifvit frivilligt anmälda hos hälsopolisen till undersökning och i 112 fall af densamma anhållna, hvaraf å torg 12 gånger, i upplagsmagasiner 23 gånger, i korffabriker 37 gånger, i handelslokaler 39 gånger samt å fartyg 1 gång.

I 25 fall ha varorna kasserats på grund af sjukliga förändringar (blodinfiltrationer i muskulaturen efter kontusioner) och i 123 fall för förskämning.

Det kasserade köttet har utgjorts af 26 färska och 2 salta partier af storboskap, 10 färska partier af kalv, 1 färskt och 7 salta af häst, 4 färska och 12 salta partier af får, 2 färska, 5 salta och 6 rökta partier af svin samt 8 skottskadade och 1 skämt parti af elg. Flertalet af köttpartierna ha utgjorts af mindre sådana med en vikt af ett eller annat kilogram hvardera, men ha äfven åtskilliga större dylika förekommit, isynnerhet af det importerade saltade köttet. Af större beslag inhemskt nötkött må 3:ne anmärkas, 2 å cirka 30 kg. skämdt hufvudkött hvardera, som anhöllos i korffabriker samt ett å 75 kg. saltadt småkött, som anhölls i ett upplagsmagasin. Ett af de i korffabrik nyss omnämnda anhållna partierna beslagtogs, just då det höll på att nermalas för korffabrikation. Af en färsk elgkropp ha 61 kg. förskämda delar kasserats. Ett af de beslagtagna salta fårköttpartierna vägde 15 kg., utgjordes af inhemsk vara och anhölls i ett upplagsmagasin. Af hitfördt utländskt salt fårkött ha större partier, som varit stadda i förskämning, måst nekast införsel och blifvit reexporterade; och ha desamma utgjorts af 38 fat dylikt, fördelade på 10 poster, däri 1 parti om 3 fat färtungor äfven inberäknats. Af salt utländskt hästkött ha äfven 2:ne större partier, ett om 4 och ett om 10 fat, på grund af förskämning måst åter utsändas till vederbörande hitsändare däraf. Angående öfriga beslagtagna födoämnen må antecknas, att det färska svinisterpartiet, som utgjordes af s. k. plockister, vägde cirka 20 kg. och smultpartiet 5 kg. De 2:ne blodpartierna utgjordes af 25 liter nötblod hvardera. De färska fiskpartierna utgjordes af flera olika slag af saltsjöfisk, det rökta af 7 sillar och de salta af ett parti om 2 tunnor lax och ett parti om cirka 175 kg. lubb.

Vid slutet af året funnos inom staden 50 charkuteriverkstäder, hvaraf 4 blifvit nyinredda och 2 äldre återupptagits i bruk. I flera af verkstäderna ha under året de förutvarande träskifvorna å arbetsborden blifvit belagda med skifvor af marmor samt i ett par med s. k. linotol, som också utgör ett för vatten ogenomträngligt ämne. Dessutom ha nästan alla under året undergått oljemålning såväl i afseende å väggar, dörrar, fönsterkarmar och bordshen, som äfven i flertalet af dem äfven i afseende å taken. Nya tidsenliga köttkvarnar och korfsprutor ha i flera anskaffats, och ha de till förvaring af kött, köttfärs, blod m. m. förut använda zinkspännerna samt baljorna blifvit ersatta med för-

tennta kärl. I förhållande till nuvarande tillverkningar äro charkuteriverkstäderna i allmänhet väl små och trånga. I samtliga sysselsattes vid årets slut ett arbetareantal af 118 personer.

Åtföljd af en tillsyningsman har jag hvarje vecka inspekterat desamma, äfvensom en å Gårda i Örgryte socken belägen dylik, från hvilken tillverkningar under året försålt i förhyrd butik i saluhallen å Kungstorget. I allmänhet har tillsetts, att lokaler och redskap hållits snygga och rena, att tillverkningarne där skett på ett snyggt och ordningsfullt sätt samt att inga förskämda eller ostämplade djurdelar där blifvit till korffabrikation använda. Talrika erinringar ha visserligen måst göras mot bristande renhållning af golf och väggar, mot arbetarnes understundom nersölade dräkter och mot använd redskap, som ofta med litet besvär kunnat hållas renare, än fallet mången gång varit. Vid dylik sölig handtering får man dock vara mycket urskuldande, enär imma från kokpannor och rök från ugnar ibland fylla lokalerna så, att man knappt kan urskilja där varande föremål. Däraf blifva ock dylika lokaler samt arbetarnes dräkter mycket lätt förorenade. I dylika verkstäder förvarade råvaror af kött taga ock mycket lätt däraf skada hvadan innehafvarne rätt ofta måste uppmanas att icke onödigtvis belamra desamma med sådana.

Korffabrikationen är en industri, som på senare åren betydligt ökats, isynnerhet sedan man därvid numera allmänt betjänar sig af maskiner. Förbrukningen af dylika varor, som af charkuteristerna tillverkas, ha ock under de senare åren betydligt ökats, hvilket synes däraf, att nästan hvarje s. k. hushållshandel numera äfven för dylika varor i sina affärer tillsammans med specerier, mjölk, bröd, sill o. d. I antal uppgingo dylika affärer vid årets slut till flera hundra inom staden. För försäljning af enbart charkuterivaror jämte kött och fläsk funnos vid årets slut inom staden 103, för försäljning af nästan uteslutande kött 104 och för försäljning af fläsk 46 eller tillsammans 253 butiker, hvori köttvaror nästan uteslutande försåldes. Angående deras belägenhet i olika stadsdelar hänvisas till tabell 6, som åtföljer denna berättelse. Däraf synes, att flertalet af dem varit belägna i just de stadsdelar, Sydströmmen, Masthugget och Haga, där saluhallar funnits och hvori en mängd dylika butiker äro inrymda. För att kunna få en öfverblick öfver dessa affärers belägenhet i de olika hallarne, meddelas i nedanstående tablå häröfver en öfversikt, hvori äfven upptagits öfriga där belägna matvaruaffärer, såväl till antal som beskaffenhet:

Handelsvarans art	Kungstorg Kunghallen å Kungstorget	Bazaren å Kungstorget	Bazar Alliance	Fiskhallen å Fisktorget	Fiskhallen å Vädersågen	Skansfors- hallen	Masthuggs- bazaren	Götahallen	Torghallen	F. d. Central- hallen	Summa
Kött af storboskap m. m.	28	29	10	—	—	10	2	3	1	1	84
» » häst.....	—	—	1	—	—	—	—	1	1	—	3
» » svin	25	—	10	—	—	1	1	2	—	—	39
Korf och charkuterivaror	5	—	7	—	—	2	1	—	—	—	15
Villebråd och tamfågel	2	—	—	—	—	—	—	—	1	—	3
Färsk fisk och däraf beredda varor	1	—	—	46	1	—	—	2	—	—	50
Salt fisk	—	—	1	—	—	2	1	1	—	—	5
Bröd, karameller m. m.	6	—	9	—	—	1	—	1	1	1	19
Smör och ost	19	—	11	—	—	2	3	3	1	1	40
Mjök.....	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2
Frukt.....	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2
Rotfrukter.....	1	—	4	—	—	2	1	—	—	—	8
Summa	89	29	54	46	1	20	9	14	5	3	270

Af ofvanstående tablå synes således bland annat, att kött, fläsk och charkuterivaror under året försålts i 141 af de i ofvannämnda hallar och bazarer inrymda butikerna.

I tabellerna 7 och 8 äro uppgifter lämnade å antal och belägenhet i olika stadsdelar af bagerier och sådana lokaler, hvori mjök och grädde vid årets slut saluhållits. Däraf synes således bland annat, att de förras antal då uppgick till 173 och de senares till 524, hvilket vid jämförelse med föregående år utvisar en minskning af de förras antal med 13 och de senares med 48.

Af bagerierna voro 98 belägna ofvan jord och 75 i källarevåningar. I nya hus ha 5 under året tagits i användning samt 1 ny inredts i gammalt hus. I 27 af bagerierna bakades endast husbröd, i 59 af dem endast tebröd och i 87 bägge sorterna. I 31 har bostaden varit med bagerilokalen sammanhängande och i 142 belägen utom densamma. 143 ha af tillsyningsmännen antecknats som snygga och 30 såsom hafvande varit af medelmåttig snygghet. Likaså ha enligt uppgifter från dem 56 under året på deras anmaningar blifvit reparerade. Samtliga bagerier hade vid årets slut en arbetspersonal af 876 personer.

Af lokaler, hvori mjök och grädde saluhållits vid årets slut, voro 389 belägna ofvan jord och 135 i källarevåningar. I 219 fall har bostaden varit med försäljningslokelen sammanhängande och i 305 fall belägen utom densamma. Såsom snygga ha af tillsyningsmännen 480 blifvit antecknade och 44 såsom hafvande varit af medelmåttig snygghet. I 524 af lokalerna försåltes grädde,

i 520 oskummad och i 518 skummad mjölk. I nya hus ha 15 dylika affärer under året blifvit öppnade och likaså många nya affärer inredda i gamla hus.

I 101 fall ha af hälsopolisen påpekade bristfälligheter i lokalerna blifvit afhjälpta. Handeln med mjölk och grädde har i 504 butiker varit förenad med äfven bröd, i 341 med äfven speceri- och hökerivaror samt i 198 med äfven fotogén.

Anmärkas må, att till innehafvare af sådana bagerier och mjölkförsäljningslokaler, som vid årets slut på grund af behöfliga reparationer antecknats såsom hafvande varit af medelmåttig snygghet, af vederbörande tillsyningsmän lämnats anmaningar att snarast möjligt åter låta försätta dem i vederbörligt skick.

I afseende å fiskhandel må nämnas, att härvarande trawlflotta, som under år 1906 utgjordes af 7, nu ökats till 11 ångfartyg. Allt mer och mer synes allmänheten numera ha vant sig att göra inköp af trawlad fisk, som ju i och för sig är en mycket god vara på grund af den omsorgsfulla behandling, den undergår. Den slaktas och rensas nämligen genast efter upptagningen ur vattnet, hvarigenom den blir fastare och hållbarare samt nedisas därefter i lådor. Snarast möjligt bör den dock, liksom på annat sätt fångad fisk, användas, isynnerhet under sommartiden. Förutom i fiskhallen och å Fisktorget saluhålles densamma numera af en mängd personer, som å dragkärror kringforsla lådor däraf till alla stadsdelar, där de med sina kärror hålla utanför husen och genom signaler å gårdarne, gifva tillkänna sin närvaro å gatan därutanför. Fisken inköpes å af de olika trawlbolagen anordnade auktioner härstädes. Dessa ambulerande fiskförsäljare saluföra äfven, då priset å annan fisk är billig, äfven sådan. Största delen af dem inneha ock fasta platser å Fisktorget, där de å fardagarne, om tillförsel af fisk är ringa, till en början söka utmångla den vara, de för dagen inköpt. Se de, att affären där går trögt, gifva de sig snart ut i staden för att söka få varan hastigare omsatt. Af öppna platserna å Fisktorget ha under året 225 varit uthyrda icke allenast till inom staden boende fiskmånglare, utan äfven till fiskare, som, då tillförseln af fisk är stor och de ej i parti med fördel kunnat afyttra sina fångster, hellre än att vraka bort dem till månglare, själfva göra försök med att utmångla desamma antingen i sin helhet eller endast delar däraf.

Som förutom i fiskhallen å Fisktorget endast få butiker finnas inom staden för försäljning af färsk fisk må antecknas, att en snyggare dylik under året blifvit öppnad i Götahallen.

Arbetena å den nya fiskarehamnen vid Vädersågen ha under året påbörjats och med sådan kraft bedrifvits, att man under år 1910 lär kunna motse, att densamma då kan vara färdig till betydlig lättnad i engroshandeln för såväl både säljare som köpare af fisk.

Som inga detaljerade bestämmelser angående matvarubutikers och korffabrikens inredning m. m. samt ej heller några dylika för handeln med mjölk och grädde i sin helhet förefunnos i de af Konungens Befallningshafvande den 5 okt.

1887 fastställda särskilda föreskrifterna i afseende för matvaruhandeln i Göteborg, har Hälsovårdsnämnden under året ansett nödigt att utarbета en ny matvarustadga med däri intagna bestämmelser, som afse att bringa större ordning och snygghet i all härvarande matvaruhandel samt i skrifvelse till stadsfullmäktige den 2 mars gjort framställning om densammas antagande. Sedan en beredning af 7 personer af stadsfullmäktige den 15 april blifvit tillsatt för att närmare granska förslaget och däröfver afgifva yttrande, har samma beredning i skrifvelse den 7 maj föreslagit vissa ändringar däri, angående hvilka stadsfullmäktige samma dag beslöto infordra yttrande från Hälsovårdsnämnden, som i skrifvelse den 13 maj förklarade sig tillstyrka bifall till beredningens hemställan. Då ärendet åter företogs till behandling hos stadsfullmäktige den 4 juni, antogs Hälsovårdsnämndens förslag med samtliga de af beredningen däri föreslagna ändringarne samt beslöts, att det sålunda antagna ändrade förslaget till matvarustadga skulle öfverlämnas till magistraten för öfversändande till Konungens Befallningshafvande i länet med hemställan, att Konungens Befallningshafvande ville, med upphäfvande från och med den 1 april 1909 af de utaf Konungens Befallningshafvande den 5 okt. 1887 fastställda särskilda föreskrifter i afseende å den allmänna hälsovården i Göteborg med däri den 28 november 1889, den 30 december 1896 och den 28 okt. 1905 fastställda ändringar och tillägg, fastställa den af stadsfullmäktige sålunda antagna matvarustadgan. I kungörelse den 30 december har magistraten sedermera meddelat, att Konungens Befallningshafvande i utslag den 9 november fastställt densamma att lända till efterrättelse från och med den 1 april 1909.

Från ofvannämnda tid har man alltså att emotse åtskilliga väsentliga förändringar till det bättre i vår matvaruhandel, men som alla de i denna stadga gifna bestämmelser ej ansetts kunnat genomföras redan den 1 april, ha i densamma uppskof med lokalernas inredning lämnats till ett år därefter. Som stadsveterinären från och med stadgans trädande i kraft har att öfvervaka, det samtliga bestämmelser däri noga komma att efterlefas, har Hälsovårdsnämnden med anledning däraf den 12 oktober för honom utfärdat ny instruktion. Äfvenså har med anledning af de ökade göromål, som stadsveterinären därefter kommer att få, hans aflöningsförmåner på framställning af Hälsovårdsnämnden blifvit ökade; och ha stadsfullmäktige den 22 december i enlighet med förslag af budgetsberedningen, till hvilken Hälsovårdsnämndens framställning af den 30 september om nya aflöningsbestämmelser för stadsveterinären varit remitterad, beslutat, att hans aflöning från och med nästa år skulle utgöra 6,000 kronor med två ålders-tillägg, hvarterda å 500 kronor, efter resp. 5 och 10 års tjänstgöring.

f) **Kemiska analyser.** (Stadskemisten doktor J. E. Alén.)

Under året hava 5,192 föremål inkommit till laboratoriet för undersökning:

1) närings- och njutnings-medel	1,552	prov
2) vatten.....	349	»
3) kemikalier och kemiskt-tekniska produkter	1,972	»
4) fettartade substanser (incl. lysoljor, eteriska oljor, fernissor o. d.)	204	»
5) malmer, bärarter, bränslematerialier o. d.	76	»
6) foderämnen	42	»
7) gödslingsämnen	33	»
8) arsenikprov	824	»
9) divärse	140	»

Summa 5,192 prov

Det stora flertalet undersökningar hava utförts på:

trämassa: torr	763	prov	} = 1,675 prov = 32,3 %
våt.....	912	»	
arsenikprov	824	»	= 15,9 »
mjolk: oskummad	601	prov	} = 712 » = 13,7 »
skummad och annan	111	»	
smör	460	»	= 8,9 »
vatten	349	»	= 6,7 »

Summa 4,020 prov = 77,5 %

För Göteborgs hälsovårdsnämnds räkning hava följande föremål blivt under året undersökta:

	Antal prov		Antal prov
Kött	5	Rågmjöl	10
Korv	5	Vetemjöl	6
Ost	3	Choklad	2
Margarinost	3	Kakao	1
Smör	4	Sirap	10
Margarin	5	Vatten	1
Ister	2	Emaljer och glasyrer	13
Konstister	4	Tenn och förteningar.....	32
Oskummad mjölk.....	92	Britanniametall	3
Skummad mjölk	61	Leksaker.....	3
»Hushållsmjök»	11	Visselpipa	1
Tjärmjök	1	Färgkriter	2
Grädde	76	Arcanum.....	1
		Summa	357

Om dessa prov meddelas följande närmare uppgifter.

Köttproven voro malda. De prövades på svavelsyrlighet, borsyra och stärkelse med negativt resultat. Vattenhalter och pris voro följande:

vatten i %, medeltal	73,8
högst	75,8
lägst	67,3
pris, öre pr k ¹⁾ , medeltal	122
högst	160
lägst	80

Svavelsyrighet och borsyra ha icke håller påvisats i de undersökta korvproven. Däremot innehöllo de alla ymnigt med stärkelse, ehuru de voro köpta för att vara *köttkorv*. För övrigt ha de givit följande siffror:

vatten i %, medeltal	58,8
högst	65,6
lägst	39,8
fett i %, medeltal	21,2
högst	38,3
lägst	12,2
fett i vattenfritt prov i %, medeltal	49,5
högst	63,6
lägst	35,5
pris, öre pr k ²⁾ , medeltal	54
högst	68
lägst	46

Ostproven innehöllo:

	Vanlig ost ³⁾	Margarinost
vatten i %, medeltal	31,6	33,4
högst	34,2	36,1
lägst	29,6	31,9
fett i %, medeltal	25,7	23,0
högst	31,8	26,1
lägst	22,0	17,0
fett i vattenfritt prov i %, medeltal	38,0	34,3
högst	45,2	38,3
lägst	33,4	26,6
pris, öre pr k ⁴⁾ , medeltal	149	87
högst	176	90
lägst	120	85

¹⁾ Beräknat av priset på 250 g.

²⁾ Alla korvar kostade 25 öre pr styck och varierade i vikt mellan 365 och 540 g.

³⁾ Osten icke köpt för att vara helfet.

⁴⁾ Beräknat af priset på 500 g.

Smör- och margarin-proven höllo:

	Smör	Margarin
vatten i %, medeltal	12,5	12,0
högst.....	14,2	13,4
lägst	10,8	9,2
pris, öre pr k ¹⁾ , medeltal	224	164
högst.....	240	180
lägst	200	140

I ett smörfettprov bestämdes Reichert-Nilsons tal till 15,6. Omslagspapperet till ett margarinprov var ytterst otydligt märkt.

Ister- och konstister-proven kostade:

	Ister	Konstister
pris, öre pr k ²⁾ , medeltal	110	105
högst.....	120	120
lägst	100	100

Ett konstisterprov var inneslutet i papper märkt »margarin».

Av oskummad mjölk hava 92 prov undersökts.

Fyra prov, inköpta från firmor, vilka annonserat, att de sålde pastöriserad mjölk, visade sig alla vara pastöriserade. Ett prov, taget genom en af inspektriserna för fosterbarnsvården hos en fostermoder, var kolossalt smutsigt, i det att det höll 600 mg smuts (= främmande, fasta, makroskopiskt synbara beståndsdelar) per l (i torkad form). Dess fetthalt var 2,54 %.

Övriga prov å oskummad mjölk ha givit följande undersökningsresultat:

	Butikmjölk (52 prov)	Torgmjölk (35 prov)
egentlig vikt vid + 15° C medeltal	1,0323	1,0323
högst.....	1,034	1,035
lägst	1,027 (1,031) ³⁾	1,031
fett i %, medeltal	3,12	2,82
högst.....	9,00 (3,70) ³⁾	5,50
lägst	2,25	2,19
mycket goda (med minst 3,5 % fett)	7 (= 13,5 %)	4 (= 11,4 %)
goda (med 3—3,49 % fett)	21 (= 40,4 %)	14 (= 40,0 %)
medelmåttiga (med 2,5—2,99 % fett)	22 (= 42,3 %)	15 (= 42,9 %)
undermåttiga (med mindre än 2,5 % fett)	2 (= 3,8 %)	2 (= 5,7 %)
pris, öre pr l, medeltal	15,1	14,0
högst.....	17	15
lägst	14	12

¹⁾ Beräknat av priset på 250 g.

²⁾ » » » » 100 g.

³⁾ Detta är gränstalet, om förestående abnorma tal ej medräknas.

Föregående år voro medelfetthalterna för butik- och torg-mjolk resp. 2,98 och 3,10 ‰. I två underhaltiga butikmjolkprov bestämdes torrsubstansen till 10,78 och 11,30 ‰, och i två underhaltiga torgmjolkprov till 10,59 och 10,90 ‰. På grund av en anonym skrivelse undersöktes ett prov på konserveringsmedel; resultatet negativt¹⁾. Alla proven innehöllo smuts, i 29 butikmjolkprov (= 55,7 ‰) och i 29 torgmjolkprov (= 82,9 ‰) dock blott spår; och intet af proven höll över 5 mg smuts (torkad) per l. I strid med matvaruförordningens föreskrifter saknades skyltar på fyra kärl i butiker och ett på torg.

Av skummjolk äro 61 prov undersökta, därav ett endast på pastörisering. Resultatet av undersökningen av de övriga proven synes i följande tabell:

	Butikmjolk (24 prov)	Torgmjolk (36 prov)
egentlig vikt vid + 15° C, medeltal	1,0346	1,0352
högst.....	1,036	1,037
lägst	1,032	1,033
fett i ‰, medeltal	0,59	0,65
högst.....	1,25	1,15
lägst	0,05	0,38
prima (med minst 0,5 ‰ fett)	14 (= 58,3 ‰)	31 (= 86,1 ‰)
sekunda (med mindre än 0,5 ‰ fett).....	10 (= 41,7 ‰)	5 (= 13,9 ‰)
pris, öre pr l, medeltal	7,2	6,7
högst.....	8	7
lägst	6	6

Intet av proven fullkomligt fritt från smuts; i 23 butikmjolkprov (= 95,8 ‰) och 22 torgmjolkprov (= 61,1 ‰) dock blott spår. Över 5 mg smuts per l höll icke något prov. Skyltar fattades på seks kärl å torg.

Av s. k. hushållsmjolk — blandning av oskummad och skummad mjolk — ha älva i butiker inköpta prov undersökts med följande resultat:

egentlig vikt vid + 15° C, medeltal	1,0332
högst.....	1,034
lägst	1,032
fett i ‰, medeltal	1,76
högst.....	1,95
lägst	1,57
pris, öre pr l, medeltal	11,3
högst.....	12
lägst	11

Intet av proven innehöll så mycket som 5 mg smuts per l. Seks prov (=54,5 ‰) höllo endast spår av smuts. På ett kärl fans ingen skylt.

Ett prov kärnmjolk, kostande i butik 3 öre per l, var smutsfritt och höll 0,63 ‰ fett.

¹⁾ Likaså var fallet med ett skummjolk- och ett grädd-prov, som köptes på samma ställe.

De 76 gräddproven hava givit följande siffror:

	Butikgrädde (43 prov)	Torggrädde (33 prov)
egentlig vikt vid + 15° C, medeltal	1,0159	1,0173
högst.....	1,025	1,024
lägst.....	1,006	1,002
fett i %, medeltal	14,8	14,3
högst.....	18,7	19,5
lägst.....	11,3	9,2
prima (med minst 20 % fett)	0	0
sekunda (med mindre än 20 % fett).....	43	33
pris, öre pr dl, medeltal	5,7	5,5
högst.....	8	11
lägst.....	5	5

Stärkelse påvisades icke i något gräddprov. Obetydligt smuts i alla. På två kärl i butiker och fyra på torg funnos inga skyltar.

Resultatet av mjölundersökningarna är följande:

	Rågmjöl		Vetemjöl	
	sammalet (5 prov)	siktat (5 prov)	sammalet (1 prov)	siktat (5 prov)
vatten i %, medeltal	13,52	14,04	14,84	14,24
högst.....	13,76	14,36	—	14,92
lägst.....	13,10	13,32	—	13,52
aska i %, medeltal	1,79	0,64	1,68	0,50
högst.....	2,00	0,88	—	0,52
lägst	1,60	0,44	—	0,46
pris, öre pr k ¹), medeltal	21,2	26,8	26	30,4
högst.....	24	28	—	34
lägst.....	20	26	—	28

43,8 % av mjölproven innehöllo or. Stor mängd fans i ett sammalet rågmjöl och i det sammalna vetemjålet, mindre mängd i tre siktade rågmjöl och två siktade vetemjöl-prov.

De båda chokladproven innehöllo främmande stärkelse dock icke i stor mängd.

Med anledning av en annons om en kakao, vilken skulle vara »absolut ren och av dubbel styrka» — »Ni använder endast hälften så mycket som av annan kakao» — inköptes ett prov för undersökning. Den var märkt »Bensdorps rena Amstel Cacao» etc. Uppgiften om den »dubbla styrkan» var naturligtvis osann. Den bekräftades varken av den praktiska provningen eller analysen, som visade normala tal:

¹) Beräknat av priset för 500 g.

äggviteämnen (incl. teobromin)	20,81	%
fett	24,53	»
kolhydrat	39,98	»
aska	7,64	»
vatten	7,04	»
	100,00 %	
smältpunkt hos det isolerade fettet	+ 29° C	i öppet rör
» » » » »	+ 31° C	i slutet »
jodtal » » » »	37,3	
försäpningstal » » » »	190.	

Kvalitativ undersökning av askan och mikroskopisk granskning av provet företedde icke håller något abnormt.

I följande tabell upptages resultatet av undersökningen av tio prov sirap:

vatten i %, medeltal	19,22
högst	21,4
lägst	16,5
aska i %, medeltal	6,54
högst	7,4
lägst	5,4
pris, öre per k ¹), medeltal	36,6
högst	41
lägst	31

Genom polarisation visade sig tre av proven vara blandade med stärkelse-sirap (10 à 15 %). Alla proven voro till färgen bruna med grön fluorescens. Alla hade de en saltaktig bismak. Seks prov voro genomskinliga, tre svagt genomlysande och ett ogenomskinligt, då proven sågos genom 8 cm lager. Alméns fordringar²⁾ uppfylde intet av proven.

Mycket gott, ehuru något hårt, var det klara och nästan färglösa dricks-vatten, som togs på Kåltorp i februari månad (ur borrhål n:o 5).

Den kemiska analysens resultat är följande:

Kvalita- tiva prov På 100,000 delar vatten	{	fast substans	36,00
		glödgningsförlust	4,80
		mineraliska ämnen	31,20
		syreförbrukning (enligt Kubel)	0,15
		klor	3,50
		järn, beräknat som ferrokarbonat	0,083
		hårdhet (tyska hårdhetsgrader)	12,50
		svavelsyra	tämligen stark reaktion
		amoniak	ingen »
		salpetersyrighet	» »
salpetersyra	» »		

¹⁾ Beräknat av priset på 563 à 790 g.

²⁾ Våra vanligaste proviantartiklars beskaffenhet (Stockholm 1891).

Emaljer och glasyrer ha prövats på bly enligt giftstadgans § 32. De ha utgjorts av:

emaljerade plåtkärl	{	kastrull	från	Eskilstuna stålpräsningsaktiebolag,
		»	»	Carl Lunds fabriksaktiebolag, Malmö,
		»	»	Kockums emaljverk, Ronneby,
		stekpanna	»	Olofströms aktiebolag, Olofström,
glaserade kärl av lergods	{	»	»	Gebrüder Baumann, Amberg, Bayern,
		smörask	»	okänd fabrik,
		skål	»	E. Bobergs sterbhus, Gävle,
		»	»	Göteborgs lerkärlsfabrik,
		fat	»	»
		burk	»	Norska lerkärlsfabriken,
		»	»	Höganäs-Billesholms aktiebolag,
kruka	»	Helsingborgs lerkärlsfabrik,		
»	»	Vestberg, Lindholmen, Göteborg.		

Det sistnämnda provet innehöll i glasyren bly, som utlöstes av ättika.

I tenn och förteningar har blyhalten blivit bestämd:

N:o	Tennprovet köpt hos förtennaren	Bly %
1	Maria Aug. Andersson, Majornas 1:sta rote 149, Stolfersstigen.....	0,17
2	C. Karlsson » » » » »	24,59
3	C. W. Andersson » 2:dra » » Vinbärgsstigen	0,11
4	Emma Ericsson » 3:dje » 127, Ölvägen	0,40
5	C. O. Sillén » » » 112, Fjällgatan	0,25
6	Olof Aug. Andersson » 6:te » 13 & 14, Hästskogatan.....	0,26
7	Dahlgren & Co. 1:sta Långgatan 5	0,39
8	Hansson & Carlberg » » 25	0,36
9	J. Johansson 2:dra » 19	0,12
10	A. J. G. Bissmarck & Co. 3:dje » 13	0,19
11	S. A. Danielsson, Nordhemsgatan 16	0,02
12	C. J. Nilsson, Järntorgsgatan 12	0,11
13	F. E. Liljeroth, Haga Nygata 13	0,11
14	J. K. Holmén, Snickaregatan 1	0,20
15	J. E. Wennerlund, Krokslättsgatan 6.....	0,20
16	Gust. Pettersson, Rygatan 10	34,13
17	Johnson & Carlson, Husargatan 24	0,06
18	L. Simonson » 33	0,39
19	Nilsson & Bergendahl, Östra Skansgatan 18	0,13
20	C. M. Hammar, Bryggaregatan 3	0,48
21	Carl Johansson, Vallgatan 8	0,23
22	J. A. Persson » 15	0,52
23	Björck & Jansson, Kronhögsgatan 34.....	0,69
24	A. F. Berglund, Spanmålsgatan 5	0,14
25	C. E. Pettersson » 10	0,37
26	Oscar Wahlbäck, Borgaregatan 12.....	0,21

N:o	Tennprovet köpt hos förtennaren	Bly %
27	Carl Carlsson, Ånäs vägen 11 B	0,35
28	C. J. Magnusson, Johannebäck, Stillestorp	2,21
29	Johan Aug. Johansson, Ahrnberg, Brämaregården	0,12
30	Inga Fredriksson, Lindholmens 2:dra rote 19	0,36
Förtent sked köpt hos		
31	Kindstrand & Jonson, Södra Larmgatan 16	0,09
32	A. L. Jonasson, Kungsgatan 51.....	0,90

Det för tennet beräknade inköpspriset pr k varierade mellan 164 och 638 öre. Förtennarnes uppgivna inköpspris varierade mellan 150 och 400 öre pr k. 150 öre kostade ett tenn, som uppgavs vara hopsmält av gamla kannor och dylikt. Detta tenn innehöll 24,59 % bly (N:o 2). För mycket bly fans ock i N:ris 16 och 28.

Britanniametallproven innehöllo:

1) en tesked.....	1,61 % bly.
2) en matsked	1,50 » »
3) ett överdrag över en gaffel	2,01 » »

Alla tre proven enligt giftstadgan således förbjudna att saluhålla.

Från tre leksaks-trumpeter avskrapad metall innehöll resp. 0,27, 0,55 och 1,35 % bly.

Metall, som avskrapats från en visselpipa, höll ej mindre än 81,42 % bly.

Det ena färgkritprovet, märkt »Feinste Pastelle für den Schulgebrauch», bestående av tolv olikfärgade kriter, varav ett medelprov uttogs för analys, visade sig vara blyhaltigt. Spår av arsenik förekom i samma prov likasom i det andra färgkritprovet, vilket var fritt från bly.

Ett arcanum, »J. M. Qvarfordts Barr- & Örtbalsam. Bästa hittills kända medel mot reumatism (gikt), huvud-, rygg- och tandvärk, m. m.», höll bland annat i 100 cm³ 17,9 g fri amoniak.

Bland övriga prov, som på laboratoriet undersökts, må följande omnämnas.

Ett prov »mjölksocker» utgjordes av rörsocker.

Fettet i ett chokladprov hade försäpningstalet 234 och visade sig därigenom vara förfalskat med kokos- (eller liknande) fett, vilket är mycket billigare än kakaofett.

Av 444 smörprov, som inlämnats från Svenska smörprovningarna och göteborgska smörexportörer, ha 41 prov (= 9,3 %) hållit över 16 % vatten, däribland sju prov 17—17,9 % och ett prov 18,4 %. Enligt engelsk lag tillåtes ej öfver 16 % vatten i smör.

Följande tabell utvisar fetthalterna hos samtliga de prov, vilka under året för fettbestämning inlämnats och betecknats som oskummad mjölk:

4 prov med mindre än 1,5 %	} =	100,0 %
2 » » 1,5—1,99 »		
14 » » 2 —2,49 »		
119 » » 2,5—2,99 »		
457 » » minst 3 »	=	76,7 »
Summa 596 prov.		100,0 %

Flere prov av oskummad och skummad mjölk, som tagits från leveranser till offentliga inrättningar härstädes, hava icke motsvarat leveranskontraktens bestämmelser om ett fett-minimum av resp. 3 och 0,7 %.

Ett mjölkprov innehöll mörka snus(?)-korn.

Ett prov sirap utgjordes av inverterad rörsockerlösning.

En hallonsaft var färgad med tjärfärg. En annan var i hög grad spädd med vatten och därför också givetvis färgad.

Kristaller, som uppkommit i en körsbärssaft, bestodo av kaliumbitartrat.

Ett »äppleextrakt» utgjordes i huvudsak av en färgad citronsyrelösning.

Ett prov »vin», som enligt uppgift skulle till $\frac{8}{10}$ bestå av verkligt vin, kunde på grund av analytiska data ej antagas innehålla mer än 10 % vin.

Ett »koffeinfritt» kaffe innehöll koffein, men blott 0,27 %. Vanligt kaffe håller nästan alltid över 1 % koffein.

Ett prov spansk humle höll 20,2 % askbeståndsdelar och därav 10,4 % i saltsyra olösligt. Talen mycket höga.

Resultatet av de vattenundersökningar, som utförts för Göteborgs vattenverk, återfinnas i vattenvärksstyrelsens årsberättelse i stadsfullmäktiges handlingar 1909.

I seks prov britanniametall förekommo följande blyhalter:

i två teskedar resp.	3,69 och 9,25 %,
i två matskedar »	4,86 och 6,29 %,
i en slev	9,56 % och
i en gaffelbeläggning	10,87 %.

Teknisk mönja har här alltid befunnits innehålla blyoxid i större eller mindre mängd, vilket dock ej beror på någon förfalskning utan oftast torde härröra från fabrikationssättet, då blyoxid är utgångsmaterialet. Men är blyoxidhalten högre än halten af mönja, såsom var fallet med ett undersökt prov, vilket höll 49 % mönja och 50 % blyoxid, då kan man misstänka, att verklig förfalskning föreligger. Säkert förfalskat var ett mönjepro, som utom mönja och blyoxid höll 37,7 % främmande beståndsdelar. Ett annat prov höll 7,4 % föroreningar.

En med tjärfärg färgad mönja var såld under namn av cinnober. En annan »cinnober» innehöll 70 % mönja, 25 % tungspat, tjärfärg och för övrigt andra främmande ämnen.

Två prov blyvitt utgjordes af blyulfat. Ett annat blyvittprov, uppgivet skola vara tekniskt rent, innehöll betydande mängd främmande beståndsdelar.

»Blanc d'argent» hette en starkt blyhaltig, färdigberedd färg, vilken var innesluten i en liten glasburk, försedd med en etikett, som icke på något tydligt sätt angav, att färgen var giftig.

Flera gläubersaltprov ha undersökts, vilka icke hållit garanterade halter. Många trämassepartier hava icke hållit garanterade vikter lufttorr massa (= massa med 10 % vatten), som beräknas av halvvikter och vattenhalter. Särskilt var det två partier tysk cellulosa, levererade till en svensk pappersfabrik, vilka visade stora undervikter, som bestredos av den tyske leverantören under förklaring, att han aldrig levererade underhaltiga varor. Detta föranledde nya undersökningar, som utfördes av mig, en hitrest tysk doktor H. och en av pappersfabrikens ingenjörer T. Provtagningar gjordes av oss samtidigt ur samma balar. Som vi härvid gingo till väga på olika sätt, har jag ansett det lämpligt att här meddela resultaten. Jag utskar triangulära provbitar från arkens centrum ända ut till kanterna, detta på fyra ställen i varje bal och ur två ark på varje ställe. H. och T. togo prov på fem ställen i varje bal och av två ark på varje ställe. Den förre utskar handsbredda remsor ur arken på två ställen av arkkanterna och på tre ställen i det inre av arken. Den senare tog hela arken som prov. Av det ena partiet undersöktes 17, av det andra 23 balar. Vattenbestämningarna gävo följande siffror:

Analytiker	Alén	H.	T.
Medelvattenhalt hos 17 balar	19,91 %	19,69 %	20,11 %
» » 23 »	22,39 »	22,17 »	21,79 »
Medeltal	21,15 %	20,93 %	20,95 %

Som härav synes, visa undersökningarna ganska god överensstämmelse. Och de stora underhalterna blevo genom den bekräftade.

Fem prov såpa voro »fyllda» med potatismjöl. Två av proven innehöllo dessutom ett färgämne och ett bitar av kolsyrad kalk.

Ett prov olein höll 6,5 % oförsåpbara ämnen.

I en fettsubstans, som var avsedd att användas i en tvålfabrik, ingick 22 % oförsåpbart.

Tre bomoljeprov voro förfalskade med mineralolja, ett med bomullsfröolja.

En rovolja förfalskad med stor mängd mineralolja.

Fyra tranprov innehöllo betydliga mängder mineralolja; i ett prov förekom nära 93 %.

Uti en mörk mineralolja fans cirka 20 % beck.

34,1 % askbeståndsdelar ingingo i ett prov vagnsmörja.

På grund av förordnande för mig som kontrollant av eldfarliga oljor hava 81 flammningstemperatur-bestämningar med Abels apparat utförts. Ett fläckvattenprov, som å etiketten var betecknat som icke eldfarligt, hade en flammningstemperatur, som låg under + 8° C.

Sekston prov dubbelsuperfosfat — nästan alla undersökta prov — ha visat underhalt, i det de hållit under 40 % fosforsyra och varit garanterade 40—44 %. Som denna vara är ganska hygroskopisk, kan underhalten åtminstone i en del fall bero därpå, att den i säckar emballerade varan upptagit fuktighet ur luften. Jag var ej i tillfälle att väga säckarna.

På arsenik hava 824 prov undersökts med följande resultat:

Analysmetod	Schneiders-Fresenii-Babos ¹⁾		Mörners tiacet-metod ²⁾	
	Arsenikspegel			
	Ogenomskinlig	Genomskinlig eller ingen		
Arsenikhalt	minst 0,05 mg	mindre än 0,05 mg	minst 0,2 mg	mindre än 0,2 mg
Antal prov	143	665	5	11

I handeln förbjudna enligt nya giftstadgan voro två garner och tre tapeter.

Ett hårfärgningsmedel innehöll koppar.

Flere prov av avskrapade oljefärger från tvänne hus i staden innehöllo stärkelse och visade sig därigenom hava blivit grundade icke med linolja, som en prima oljemålning kräver, utan med ett stärkelsehaltigt surrogat, som eljes användes vid målning med vattenfärg. Fallet har föranlett process.

Två luftprov, det ena från en lokal i tullhuset, det andra från en lokal vid Bäragslagernas järnvägs-station, höllo de relativt höga kolsyrehalterna av 3,1 och 2,8 ‰.

I en hönsmage fans bly, som misstänktes ha kommit från en blyhaltig färg.

En »Sicherheits-ovale», som enligt uppgift visat sig icke hava åsyftad värkan, innehöll utom fett borsyra.

g) Andra ärenden.

Apotek. Visitation af stadens 12 apotek verkställdes under oktober—december månader.

¹⁾ = den i gamla giftstadgan föreskrivna metoden.

²⁾ I nya giftstadgan godkänd metod.

Dräneringsfrågor. Det med anledning af Hälsovårdsnämndens framställning nov. 1904 af Gatu- och Vägförvaltningen utarbetade förslaget till dränering af stadens lågt belägna delar jämte fråga om vattenklosetters allmänna införande läres sedan ett par år ligga hos Drätselkammaren.

Lundby dränering. Då den i förra berättelsen omnämnda af stadsfullmäktige beslutade dräneringen af vissa delar af Lundby ännu i maj 1908 icke ens var påbörjad, fann sig Hälsovårdsnämnden föranlåten att hos Magistraten anhålla om åtgärders vidtagande, på det att stadsfullmäktiges beslut i denna fråga måtte utan dröjsmål bringas till verkställighet. Dräneringsarbetena utfördes sedermera omedelbart under försommarens förlopp. Ett rätt stort antal fastighetsägare inom de områden, som på så sätt erhöles dränering, utförde mer eller mindre provisoriska afloppsanläggningar från sina resp. fastigheter anslutande sig till stadens ledning, en del fastighetsägare dock först efter åläggande från Hälsovårdsnämnden.

Fattighusån—Mölnaldalsån. Då mot slutet af juli månad olägenheterna från Fattighusån började göra sig mera gällande, gjordes försök att tappa ut Mölnaldalsåns illaluktande vatten, på det sätt, att tappningen vid slussdämnet ej påbörjades förr än kl. 12 p. n. för att fortgå till kl. 7 f. m., hvarefter under den öfriga tiden af dygnet tappning skedde endast från dämnet vid Gårda. Hvilken del denna åtgärd hade i den senare inträffade minskningen af olägenheterna är svårt att afgöra, sannolikhet föreligger dock för att åtgärden varit välgörande.

På grund af anmälan om pågående förorening af Mölnaldalsån bl. a. äfven med hushållsaffall från efter ån särskildt i närheten af Kallebäcksbons belägna fastigheter, gjorde Hälsovårdsnämnden den 9 september anmälan härom till Konungens Befallningshafvande för åtgärders vidtagande.

Sundhetsinspektör. Såsom af berättelsen 1906 framgår hade förste stadsläkaren hos Hälsovårdsnämnden gjort framställning om anställande af en läkare i Nämndens tjänst med uppdrag att i främsta rummet handhafva bostadshygien och dispensärverksamhet. Nämnden beslöt då, den 10 oktober 1906, att framtiden göra framställning härom hos stadsfullmäktige. I anslutning härtill gjorde Hälsovårdsnämnden med utförlig motivering i augusti 1908 hemställan om, att stadsfullmäktige ville besluta, att från och med år 1909 skulle hos Hälsovårdsnämnden anställas, dels en legitimerad läkare såsom sundhetsinspektör mot en årlig lön af 7,500 kronor med 2 ålderstillägg å 500 kronor efter resp. 5 och 10 års tjänstgöring och dels två bostadsinspektriser, hvardera med årlig lön af 1,200 kronor; vidare att för år 1909 bevilja Hälsovårdsnämnden ett förslagsanslag af 5,000 kronor att i mån af behof och enligt de närmare bestämmelser som af Nämnden meddelades, användas vid bostadsinspektionen och den därmed förenade dispensärverksamheten. Drätselkammaren, till hvilken ärendet remitterades, slutbehandlade icke frågan före årsskiftet.

III. Sjukvården.

Sjukvården ombesörjdes vid årets slut af 80 läkare.

Öfver den af stadens 11 distriktsläkare utöfvade sjukvården redogöres i Tab. 17 och 18. Antalet af dem behandlade sjukdomsfall har uppgått till 15,370. För *sjukbesök nattetid* (från kl. 10 e. m. till kl. 7 f. m.) i medellösa hem har Nämnden utbetalt 1,710 kronor. I medeltal för de 5 sista åren utbetaltes 1,956 kronor.

För *fri medicin* åt medellösa patienter har Nämnden utbetalt 14,792 kronor.

Föregående 10 års kostnader härför uppgingo till:

för år 1898	Kr. 23,129: —
» » 1899	» 23,696: —
» » 1900	» 22,476: —
» » 1901	» 23,011: —
» » 1902	» 30,674: —
» » 1903	» 29,086: —
» » 1904	» 28,364: —
» » 1905	» 31,336: —
» » 1906	» 18,494: —
» » 1907	» 14,508: —

Angående restriktionerna från år 1906 se föreg. års berättelse samt berättelsen för år 1906.

Nämnden har dessutom i ersättning för orthopediska bandager, bräckband, glasögon, Finsenbehandling o. d. utbetalt kr. 591: 70 samt för fria bad kr. 290: 25.

Statens bidrag för behandling af medellösa lupuspatienter har för Göteborgs stad utgått med kr. 2,184, enligt meddelande från doktor Bagges ljustitut.

Antalet praktiserande *barnmorskor*, *tandläkare* och *fältskärer* utgjorde resp. 107, 24 och 2.

Ersättning till barnmorskor för förlossningar, verkställda hos medellösa, har utgått med kr. 856: —.

Å *Epidemisjukhuset* (öfverläkare D:r Hj. Wennerberg) har under året vårdats 1,472 personer, af hvilka under året intagits 1,363. 7 personer ha varit intagna för observation.

Sjukdomarne ha fördelats enligt följande tabell:

	Kvarliggande från		Intagna under		Summa vårdade		Afförda år 1908				Kvarliggande till	
	1907		1908		1908		friska		döda		1909	
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.
Nervfeber	5	3	111	121	116	124	97	97	11	14	8	13
Skarlakansfeber.....	35	44	135	176	170	220	152	195	1	6	17	19
Difteri	9	9	269	310	278	319	225	286	25	15	28	18
Strypsjuka (utan difteri)...	—	4	39	22	39	26	30	20	6	5	3	1
Angina	—	—	42	57	42	57	42	57	—	—	—	—
Annan sjukdom	—	—	41	40	41	40	38	34	3	5	—	1
Summa	49	60	637	726	686	786	584	689	46	45	56	52

Frånräknas de till 1909 kvarliggande, äro mortalitetssiffrorna:

för samtliga sjukdomar ...	1,364	vårdade,	91	döda	=	6,67 %
» nervfeber	219	»	25	»	=	11,42 %
» skarlakansfeber.....	354	»	7	»	=	1,98 %
» difteri.....	551	»	40	»	=	7,26 %
» croup (utan difteri) ...	61	»	11	»	=	18,03 %
» difteri + croup	612	»	51	»	=	8,33 %
» angina	99	»	0	»	=	0,00 %
» annan sjukdom.....	80	»	8	»	=	10,00 %

Af difteri-patienterna ha 157 haft croupsymptom; af dessa ha 29 eller 18,47 % aflidit. För de rena svalgdifterierna är mortaliteten alltså 2,79 %.

Samtliga patienter med croupsymptom utgjorde 218 med 40 döda (18,35 %). Å 48 af dessa har ej något operativt ingrepp behöft göras, å öfriga 170 har operation företagits, hvaraf i 87 fall endast intubation; i 83 fall både intubation och tracheotomi. Af de enbart intuberade afled 5 eller 5,75 %, och af dem å hvilka båda operationerna företagits 33 = 39,76 %. Totalmortaliteten för de operativa ingreppen var sålunda 22,35 %.

Såsom af ofvanstående redogörelse framgår har under sistlidet år tracheotomi i betydligt större utsträckning än förr utförts å crouppatienterna. Skälet härtill är att intubationen, då den någon längre tid måste genomföras, ej så sällan visat sig åstadkomma djupgående sår i luftstrupen med därpå följande ärrbildning och förträngning af densamma. För att förhindra denna för patienterna synnerligen allvarsamma komplikation utföres numera i regel sekundär tracheotomi, om larynxstenosen ännu kvarstår, sedan tuben högst två dygn varit införd i strupen. Sedan denna metod af oss börjat tillämpas, har på omkring 200 opererade croupfall ej en enda svårare förträngning af strupen kommit till stånd.

under det att förr alltid ett par procent råkade ut för denna åkomma och af dessa en eller annan hvarje år måste utskrifvas såsom canylard. Totalmortaliteten för de operativa ingreppen har också hållit sig oförändrad eller åtminstone ej stigit efter den nya behandlingsprincipens införande.

I samband med årsberättelsen vill jag också i största korthet vidröra en obehaglig erfarenhet, som vi i början af året gjorde å sjukhuset i och med en bland de intagna patienterna uppträdande gonorrhoe-epidemi. Smittämnet infördes efter allt att döma genom en från annat sjukhus för skarlakansfeber inremitterad patient. Denna patient, en minderårig flicka, var nämligen redan vid sin inkomst till sjukhuset behäftad med flytning från könsorganen, men då någon anmälan härom ej gjordes till sjukhusets läkare och då särskild undersökning af könsorganen i regel ej å sjukhuset plägat ifrågakomma, så förbisågs helt och hållet denna åkomma och patienten inlades å allmänna skarlakansafdelningen i en sjuksal, där ett tiotal andra minderåriga flickor vårdades. Här infekterade hon först några af dessa patienter, och när sedan efter någon månad de här vårdade barnen öfverflyttades på en annan större afdelning, så fördes naturligtvis smittan också öfver till denna. Af de här till omkring ett 40-tal uppgående barnen, af hvilka ungefär hälften flickor, hunno nu ytterligare en del angripas innan förhållandet kom till läkarens kännedom och undersökning blef anställd. Det befanns då att inalles 10 flickor ledo af typisk gonorrhoe. Därtill kommo ytterligare 5 fall (4 flickor och 1 gosse) bland dem, som redan utskrifvits från denna afdelning och som vid af Hälsovårdsnämnden omedelbart företagen efterforskning blefvo upptäckta. Ofördröjligen vidtogos nu följande åtgärder mot smittans spridning: fullständig isolering i särskild sjukpaviljong af alla smittade eller misstänkta patienter; rengöring och desinfektion i största möjliga utsträckning af den infekterade afdelningen och framför allt af klosetter och badrum, samtliga barnens förseende med underlifvet fullt skyddande beklädnad, detta för att hindra barnen att med sina händer eller eventuellt smittade föremål komma i beröring med könsorganen. Till en början såg det också ut som om dessa försiktighetsmått skulle haft åsyftad verkan. Visserligen insjuknade efter ett par dagar ännu ett barn, men sedan förgingo öfver 14 dagar utan att något nytt sjukdomsfall inträffade, och vi började redan hoppas att faran var öfver, då oförmodat åter vid en af de dagliga besiktningarne tvenne flickor befunnos infekterade. Ytterligare försiktighetsmått vidtogos nu. Samtliga barnen lades till sängs, fingo rena kläder inklusive handdukar, näsdukar och sängkläder. Sköterskepersonalen, som i förbigående sagt för andra gången undersöktes och befanns fri från hvarje misstänkt symptom, tillsades att noga efterse, att hvarje barn endast fick använda för detsamma bestämda persedlar ss. nattkärl, handduk, näsduk etc. Temperaturmätningarne inställdes nästan helt och hållet, klosett- och badrum stängdes o. s. v. Allt visade sig emellertid förgäfvat; det ena barnet

efter det andra måste såsom misstänkt eller angripet flyttas från afdelningen, och man kan öfverhufvud taget säga, att infektionen ej häjdades, förr än afdelningen blifvit tömd och flertalet af flickorna samt 3 af gossarna råkat ut för densamma.

Från epidemiens början och till dess slut hade sålunda inalles 30 barn, hvaraf 4 gossar, insjuknat. Hos flickorna var sjukdomen lokaliserad till vagina och vulva, hvarjämte i ett par fall den gonorrhoeiska processen gick öfver till rectum, som hos gossarna var det enda angripna organet. Förloppet var långvarigt — 3 till 4 månader — men i öfrigt lindrigt. Allmäntillståndet var godt och temperaturstegringar förekommo i regel ej. Af komplikationer förekommo 3 ggr conjunctivit och 1 gång akut arthrit lokaliserad till högre armbågsleden. Såväl den primära affektionen som komplikationerna läktes emellertid fullständigt och utan att kvarlämna något som hälst men för framtiden.

Den här i korthet skildrade epidemien har ur medicinsk synpunkt åtskilligt af intresse att erbjuda, som jag emellertid i detta sammanhang ej finner lämpligt meddela. Jag vill endast erinra om, att en sådan endemiskt uppträdande gonorrhoeinfektion hos barn alls icke så som den hos vuxna har karaktären af könsjukdom i detta ords vanliga mening. Den öfverföres alltså från det ena barnet till det andra på ett fullkomligt oskyldigt sätt och utan att någon intimare beröring barnen emellan därvid alls behöfver komma ifråga. Som bevis härför vill jag anföra, att hos oss på sjukhuset aldrig ens syskon få ligga i samma säng och att öfver hälften af de angripna patienterna insjuknade först flere veckor efter det att sådana anordningar vidtagits, att patienterna öfverhufvudtaget ej kommo i hvarandras omedelbara närhet. Särskildt upplysande ifråga om smittämnets öfverföring är det förhållandet, att i 2 fall, hvaraf det ena gällde en gosse, åkomman visade sig först sedan patienterna ett par veckor vårdats i sina resp. hem och efter att de förut under minst en månad varit fullständigt afskilda från beröring med de smittade. Dessa iakttagelser ha onekligen ett ganska stort medicinskt intresse. Förutom det att de tyda på en afsevärdt längre incubationstid än den förut för gonorrhoe uppgifna, så tala särskildt omständigheterna vid rectalgonorrhoeens uppkomst för sannolikheten i dessa fall af en infektion per os, hvars möjlighet ju för öfrigt ligger mycket nära till hands. I hvarje fall visa de tydligt och klart att äfven en ändtarmsgonorrhoe kan uppstå utan föregående otuktig eller otillbörlig handling, något som jag ej förut sett framhållas, men som kan ha en viss, äfven rättsmedicinsk betydelse.

Förnämsta skälet till, att jag velat omnämna denna epidemi, är emellertid det, att jag velat, att äfven andra skola få del af vår ganska dyrköpta erfarenhet. Denna har nämligen lärt, att det för läkare och vårdare-personal vid sjukhus och andra anstalter för barn är af största vikt att ständigt vara på vakt äfven mot denna smittofara, att således aldrig intaga nya patienter utan föregående under-

sökning äfven af könsorganen samt att minst ett par gånger i veckan besiktiga åtminstone de minderåriga flickorna.

Sjukhusets ekonomiska ställning framgår af följande tablå:

Inkomster:

Från Göteborgs Hälsovårdsnämnd	Kr. 123,933: 74
» betalande patienter	» 9,592: —
» diverse inkomster	» 412: 45
» grässkörden vid sjukhuset	» 25: —
	<u>Kronor 133,963: 19</u>

Utgifter:

Inventariers underhåll.....	Kr. 2,137: 34
Nyinköpta inventarier.....	» 15,757: 81
Byggnaders underhåll	» 10,583: 68
Parkens underhåll	» 775: 14
Aflöningar.....	» 25,268: 40
Mathållningen	» 32,607: 05
Uppvärmning	» 15,774: 11
Belysning	» 5,626: 38
Tvätt (tvätterskornas mat och lön)	» 4,158: 33
Vattenförbrukning	» 1,740: 25
Medikamenter	» 2,663: 95
Antidifteriserum	» 5,580: —
Forselkostnader	» 2,164: 60
Diverse förbrukningsartiklar för sjukvården	» 3,265: 79
Skrif- och tryckkostnader	» 281: 89
Renhållning	» 2,106: 02
Telefon	» 981: 17
Diverse biträde	» 2,282: 30
Diverse utgifter	» 208: 98
	<u>Kronor 133,963: 19</u>

Om man ifrån utgiftssumman Kr. 133,963: 19 afräknar:

Inventariers konto ..	Kr. 15,757: 81
Byggnaders underhåll.....	» 10,583: 68
Parkens underhåll	» 775: 14
Diverse utgifter	» 208: 98
	<u>27,325: 61</u>
återstår såsom utgifter för den egentliga sjukvården	<u>Kronor 106,637: 58</u>

och uppgår sålunda kostnaden:	
för hvarje underhållsdag till	Kr. 2: 68,38
» » inskrifven person till	» 67: 92,20
» » under året upptagen säng till	» 982: 29,16
Medikamentskostnaden för hvarje sjuk har varit.....	» 1: 81,22
» pr dag » » » » »	» 0: 06,91
Utspisningskostnaden pr dag har varit	» 0: 85,99
» efter afdr. af personalens mathållningskostn. »	» 0: 48,50
Medeltalet för hvarje dag å sjukhuset inskrifne har uppgått till.....	108,56
» » » » » » » » » » » »	105,24
» » » » » » » » » » » »	0,62
» » » » » » » » » » » »	2,7
Underhållsdagarnes antal har uppgått till	39,733
däraf för icke betalande	36,558
» » betalande å enskildt rum	1,874
» » » » allmänt »	1,301
	39,733
Medeltalet underhållsdagar för hvarje vårdad sjuk har varit.....	26,20
» » » » » på observ. intagen » »	7,6
» » » » » anhörig » »	14,08

Hemmet för lungsotssjuka i Göteborg. (Dir G. Carlström).

Vid 1907 års slut kvarlägo å Hemmet 58 patienter, däraf 26 män och 32 kvinnor. Under 1908 har intagits 37 män och 51 kvinnor och hela antalet vårdade uppgår sålunda till 146 patienter.

Af dessa hafva under året 19 män och 24 kvinnor aflidit (43 patienter = 29,5 %). Förbättrade och arbetsföra hafva utskrifvits 30 patienter (12 män och 18 kvinnor); oförbättrade hafva utskrifvits 14 patienter (8 män och 6 kvinnor).

Högsta antalet på en gång vårdade patienter har varit 61. Medeltalet underhållsdagar pr patient uppgår till 136 och medeltalet underhållsdagar för under året aflidna eller utskrifna patienter till 93. Till år 1909 kvarligga 59 patienter (24 män och 35 kvinnor); af dessa har 1 patient varit intagen å Hemmet sedan 1903, 2 sedan 1904, 1 sedan 1905, 7 sedan 1906 och 7 sedan 1907 och öfriga 41 blifvit intagna under år 1908.

En under året afliden patient led af cancer ren. dext. med metastaser i högra lungan, en patient af akut bronchit, och hos ett par af patienterna har diagnosen lungtuberkulos ej kunnat med säkerhet ställas.

Bland komplikationer till lungtuberkulosen må nämnas:

Larynx tuberkulos	9 fall
Tarmtuberkulos	17 »
Kronisk nephrit	9 »
Tub. pharyngis et palat. moll.	1 »
Lymfom	2 »
Meningit	1 »
Miliartuberkulos	1 »
Tuberkulos. renis	1 »
Coxit.....	1 »
Synechia pericardii.....	1 »
Arthritis deformans	1 »
Graviditas.....	1 »

Under året hafva försök anställt med de tvenne nya metoderna för diagnosticerandet af lungtuberkulos, Wolff-Eisners Ophtalmo- eller Konjunktivalreaktion och von Pirquets kutanreaktion och har för dessa försök lämnats redogörelse i Allm. Sv. Läkaretidning.

Under året har för en kostnad af 1,153 kronor 95 öre en ligghall blifvit uppförd på det sjukhuset tillhöriga området. Till ligghall kan denna användas under den varma årstiden. Sjukhusets utrustning med liggstolar, filter och kläder är emellertid ej sådan, att en liggkursbehandling vintertiden kan genomföras, men är det en stor fördel att under den kallare och rägniga årstiden hafva en öfverbyggd promenadplats för patienterna.

Hemmets inkomster och utgifter under året:

Inkomster:

Af Göteborgs Hälsovärdsnämnd	Kr. 40,546: 03
	<u>Kr. 40,546: 03</u>

Utgifter:

Nybyggnad	Kr. 1,153: 95
Byggnaders underhåll	» 1,122: 34
Nyinköpta inventarier.....	» 1,513: 44
Inventariers underhåll.....	» 892: 83
Parkens underhåll	» 33: 25
Aflöningar.....	» 5,743: 14
Prästerliga förrättningar.....	» 450: —
Nattsköterska	» 732: —
Diverse biträden	» 451: 33
Transport	Kr. 12,092: 28

	Transport	Kr.	12,092:	28
Mathållningen	»		16,462:	31
Uppvärmning	»		4,752:	65
Belysning	»		1,021:	96
Tvätt	»		1,596:	91
Lysol	»		515:	45
Vattenförbrukning	»		464:	25
Medikamenter	»		1,161:	74
Diverse förbrukningsartiklar för sjukvården	»		892:	62
Renhållning	»		613:	22
Skrif- och tryckkostnader	»		150:	40
Telefon	»		63:	—
Diverse utgifter	»		759:	24
		Kr.	40,546:	03

Om afdrag göres för:

Nybyggnad	Kr.	1,153:	95
Byggnaders underhåll	»	1,122:	34
Nyinköpta inventarier	»	1,513:	44
Parkens underhåll	»	33:	25
Diverse utgifter	»	759:	24
	Kr.	4,582:	22
återstår såsom utgifter för den egentliga sjukvården	Kr.	35,963:	81

Underhållsdagarnas antal	19,935
Medeltalet vårdade sjuka för hvarje dag	54
Totalkostnad pr dag och patient	Kr. 1: 80
Medelkostnad för hvarje under året upptagen säng	» 661: 10
Kostnad för patienternas utspisning	» 11,562: 31
Utspisningskostnad pr dag och patient	» 0: 58
Medikamentskostnad pr dag och patient	» 0: 05,8
» pr patient	» 7: 95
Personalens utspisning	» 4,900: —
» pr dag	» 0: 92,3

Allmänna och Sahlgrenska sjukhuset afger särskild, tryckt berättelse.
 Holtermanska sjukhuset (D:r G. Södersten).
 På afdelningen för hudsjukdomar (med 16 sängar) har under året intagits 267 patienter, vårdade under 2,972 dagar med en medellängd af sjukhusvistelsen för patient uppgående till 11,1 dagar.

På afdelningen för könssjukdomar (med 83 sängar) hafva 613 patienter intagits under året. Underhållsdagarnas antal 15,076 med en medellängd af sjukhusvistelsen af 24,6 dagar pr patient.

Sjukhusets hela utgiftsstat uppgick till 55,052: 85 kronor, utgörande en kostnad af 2: 71 kr. pr underhållsdag, däraf utspisning pr patient och dag 44 öre.

Majornas sjukhus. (D:r R. Hålen).

På sjukhuset (med 26 sängar) hafva under året intagits 222 patienter, vårdade under sammanlagdt 8,982 dagar med en medellängd af sjukhusvistelsen pr patient uppgående till 40,4 dygn.

Sjukhusets utgiftsstat uppgick till kr. 21,571: 34, utgörande en kostnad af 2: 34 kr. pr dag och patient, däraf utspisningen 39 öre.

Fattigvårdsanstalten Gibraltar. (D:r F. O. Åberg).

På *allmänna sjukafdelningens* 326 sängar hafva under året mottagits 882 patienter, vårdade jämté från föregående år kvarliggande under 105,644 dygn.

På *sinnessjukafdelningen* med 310 platser (hospitalsafdelningen 156 och asylafdelningen 154) hafva till vård mottagits 365 patienter (230 hospitalsberättigade och 135 asylberättigade). Från år 1907 kvarlägo 328 och under året hafva utskrifvits 350, däraf friska eller förbättrade 198, till hospital 18 och till asyl 9. Underhållsdagar 123,683.

På *lungsotsafdelningen* (med 78 sängar) hafva mottagits 191 patienter, vårdade jämté 68 från 1907 kvarliggande under 25,971 dagar. Af dessa hafva utskrifvits förbättrade och arbetsföra 73, 23 oförbättrade och 85 döde.

På *ammaafdelningen* (med 60 platser) hafva vistats 82 ammor med 86 barn och 34 fosterbarn.

D:r B. Carlsons kirurgiska privatklinik.

Sängantal 19. Under året intagna patienter 257. Underhållsdagarnas antal 5,706. Medellängd af sjukhusvistelsen 22 dygn. Utgiftsstat 28,384 kronor.

Doktorerna L. Lindquists och C. Mannheimers privatklinik.

Sängantal 16. Under året intagne 260 patienter. Underhållsdagarnas antal 5,120. Utgiftsstat 25,207 kronor.

D:r P. Neumans privatklinik.

Sängantal 10. Intagne patienter 104. Underhållsdagarnas antal 1,884. Medellängd af sjukhusvistelsen 18 dygn. Utgiftsstat 10,534: 80 kronor.

D:r E. Strandmans privatklinik.

Sängantal 14. Under året intagne 226 patienter. Underhållsdagarnas antal 3,695. Medellängd af sjukhusvistelsen 16,3 dygn. Utgiftsstat 20,459: 55 kronor.

D:r G. Ahlströms ögonsjukhus.

Sängantal 40. Under året intagne 497 patienter. Underhållsdagarnas antal 8,253.

Sommarsanatoriet har utgifvit tryckt berättelse för sitt 6:te verksamhetsår.

Göteborgs sjukhem för obotligt sjuka.

Sängantal 72. Under året intagne 9. Underhållsdagarnas antal 26,318. Utgiftsstat 39,517 kronor.

Stadens polikliniker.

Å lokalen, som till den 1 april var inrymd i Gamla Artillerikasernen men sedan öfverflyttades till förra Sahlgrenska sjukhuset, har läkarehjälp lämnats åt följande antal sjuke:

på afdelningen för kvinnosjukdomar (D:r Neuman).....	421
» » magsjukdomar (D:r Ekbon).....	274 (däraf nyinskrifne 141)
» » ögonsjukdomar (D:r G. Ahlström).....	1,427
» » » (D:r Sundqvist).....	377 nyinskrifna patienter.
» » tandsjukdomar (tandläkare Bensow).....	1,974

Å lokalen i Församlingshyddan, med D:r Emil Ahlström som föreståndare, hafva 10,200 patienter behandlats, af hvilka 1,297 för invärtes sjukdomar och 7,783 för utvärtes sjukdomar, hvarjämte 1,120 tandextraktioner där verkstälts.

Med anledning däraf att *tandpolikliniken* nu verkat i 25 år, har dess föreståndare, som hela tiden förestått densamma, utarbetat följande öfversikt af verksamheten därstädes under denna tidrymd.

Den första idén till denna poliklinik gafs af dåvarande öfverläkaren vid Allm. Sahlgrenska sjukhuset doktor Mauritz Asplund redan så tidigt som 1879. Han påvisade behovet af tandläkarehjälp här i staden för den medellösa allmänheten. Såsom förhållandet då var, måste denna allmänhet vända sig till sjukhuset, där både instrumenter och fackkunskap felades eller ock till fältskärer eller kvacksalvare, på hvilkas ödesdigra framfart så ofta lämnades bevis.

D:r Asplunds förslag fick dock af flere skäl hvilat till 1883, då undertecknad till Göteborgs stadsfullmäktige inlämnade en skrifvelse daterad den 24 dec., af följande lydelse:

»Då det torde vara af behovet påkallat att här i staden inrätta en poliklinik för behandling af sådana tand- och munsjukdomar, hvilka tillhöra tandläkares verksamhetsområde, får undertecknad, som är villig att utan någon godtgörelse förestå en dylik poliklinik, härmed vördsamt anhålla, att herrar stadsfullmäktige ville anvisa härför lämplig lokal samt anslå dels ett belopp af 600 kronor en gång för allt att mot redovisningsskyldighet användas för inköp af nödiga instrumenter, hvaraf jag ej förut har dubletter, dels årligen ett belopp af 120 kronor för lokalens iordninghållande, mot villkor att jag minst tre dagar i veckan, en timme hvarje gång, lämnar medellösa patienter hjälp och råd uti alla de sjukdomar, som af tandläkare kunna behandlas.»

Denna skrifvelse framlades för stadsfullmäktige den 3 jan. 1884 och upptogs af d:r Gustaf Ljungberg såsom egen motion.

Härpå remitterades ärendet till Hälsovårdsnämnden, som i skrifvelse till stadsfullmäktige af den 14 mars 1884 bland annat yttrar:

»Då de åkommor, hvilka af tandläkare kunna behandlas, äro hvarken till antalet få eller merendels till beskaffenhet oväsentliga, finner Hälsovårdsnämnden det vara ganska önskvärdt att tillfälle beredes för obemedlade att af kompetent person gratis erhålla råd och hjälp för dylika åkommor, hvadan nämnden anser att tandläkaren Bensows välvilliga erbjudande i sådant afseende bör antagas.»

Hälsovårdsnämnden föreslog vidare: att den lokal, som af d:r Salén sedan 1876 begagnats till ögonpoliklinik i auktionskammarens hus vid Vallgatan, då d:r Salén nu skulle lämna densamma, skulle tills vidare upplåtas, att drätselkammaren ombesörjde lokalens renhållning och uppvärmning, samt att stadsfullmäktige skulle anvisa 600 kr. att mot redovisningsskyldighet disponeras för inköp af instrumenter m. m., som pröfvades vara för tandpolikliniken erforderliga.

Sedan d:r Salén i en skrifvelse den 1 april afsagt sig sitt åtagande att sköta ögonpolikliniken och d:r K. A. Walter åtagit sig att upprätthålla densamma, beslöto stadsfullmäktige den 3 april: att anvisa lokalen i auktionskamarhuset åt herrar Walter och Bensow å tider som mellan dem öfverenskommes, samt vidare, hvad tandpolikliniken beträffade, i enlighet med Hälsovårdsnämndens framställning.

Den 4 maj 1884 öppnades polikliniken för första gången för allmänheten i den af stadsfullmäktige anvisade lokalen i dåvarande auktionskamarhuset vid Vallgatan. Den 1 april 1890 flyttades polikliniken till Magasinsgatan 7, där den arbetade i förening med d. v. Göteborgs Tandläkareinstitut till den 1 april 1894, då flyttning skedde till den dåvarande s. k. gamla vattenreservoiren vid Kungssportsplatsen, hvilken byggnad, sedan auktionskamarhuset öfvergått i telegrafverkets ägo, ställts till poliklinikernas förfogande. Ända till år 1899 stodo stadens polikliniker under drätselkammaren, hvilket, som hvar och en inser, ej kunde lända desamma till vidare båtnad, då här saknades den sakkunskap, som är af nöden för en myndighet.

Den 26 maj 1898 beslöto stadsfullmäktige, att från och med ingången af år 1899 på Hälsovårdsnämnden öfverflytta drätselkammarens befattning med de allmänna poliklinikerna här i staden, samt att poliklinikerna skulle flyttas till förra artillerikasernen vid Lilla Otterhällan, och anslogs för dessa lokalers iordningställande 2,750 kronor.

Under det att polikliniken förut arbetat under högst ogynnsamma förhållanden i en lokal som såväl i hygieniskt som andra afseenden var under all kritik, blef nu en betydlig förbättring, som ock var att vänta, då Hälsovårdsnämnden tog saken om hand. De nya lokalerna iordningställdes under öfverinseende af dåvarande 1:ste stadsläkaren d:r Benckert och bestodo af stora, ljusa och luftiga

lokaler med gas och vattenledning i hvarje rum. Från och med den nya regimen erhöll polikliniken fri medicin, samt betalades för instrumenters underhåll m. m., saker, som förut fått ombesörjas af föreståndaren själf. Den bästa nyheten var dock, att till poliklinikernas förfogande ställdes en examinerad sjuksköterska utom betjäning för städning. Först härigenom kunde erforderlig snygghet och ordning erhållas, utom den värderika hjälp, som endast sköterskan kan gifva.

I april 1908 flyttades polikliniken till sin nuvarande lokal i gamla Sahlgrenska sjukhuset, hvarest den erhållit en i alla hänseenden lämplig lokal, försedd med såväl vatten, som gas och elektricitetsledningar.

Från och med år 1906 har poliklinikens föreståndare på Hälsovårdsnämndens initiativ uppburit en aflöning af 500 kr. årligen. Polikliniken, som ursprungligen varit öppen för allmänheten tre gånger i veckan, har efter inflyttningen i den gamla artillerikasernen af föreståndaren hållits öppen 4 dagar i veckan.

Under poliklinikens verksamhet har densamma för studier besökts af 25 odont. kandidater, 2 med. licentiater och 15 med. kandidater. Största delen af dessa studerande kommo på den tid, då polikliniken arbetade tillsammans med tandläkareinstitutet. Äfven en del examinerade tandläkare hafva för iakttagelser och rön arbetat å polikliniken.

Under den gångna tiden har polikliniken varit besökt af 50,795 patienter af olika åldrar. Däraf hafva 1,769 varit under sex år, 19,668 i en ålder af 6—15 år samt 29,358 äldre än 15 år.

Beträffande könen, hafva af barnen under 6 år gossarne varit 27 flera än flickorna, mellan 6—15 år hafva gossarne varit 926 flera än flickorna, men af vuxne hafva kvinnorna varit 1,316 flera än männen.

Hjälp har sökts för tillsammans 52,344 sjukdomar och abnormiteter, hvaraf pulpiterna naturligtvis äro de fleste eller 25,385, utgörande 47,93 %. Peridentiter hafva förekommit i 7,519 fall.

Att uppräknat alla diagnoser samt af siffrorna söka uppställa en statistik, skulle här blifva för utförligt, och skulle en del siffror till och med verka vilseledande, såsom t. ex. de för antrumsempyemer, stomatiter, haemorrhagier m. fl., i det att visserligen procentalet fall vid polikliniken kunna uppvisas, men äro dessa siffror i statistiskt hänseende af intet värde, då ju vid dessa sjukdomar patienterna minst lika ofta, om ej oftare, söka läkaren än tandläkaren. Några siffror, som kunna vara af mera intresse och som i statistiskt hänseende kunna betraktas som exakta, vill jag dock här anföra.

Af 4,518 alveolarabscesser, som förekommit, hafva 149 (3,30 %) utbredt sig i hårda gommen och bildat s. k. gomabscesser, 170 eller 3,94 % hafva uttömt sig utom munhålan genom fistelöppningar. Af dessa 170 fistlar voro 161 underkäksfistlar, af hvilka 17 mynnade i hakan. Endast 9 yttre fistelöppningar hafva

förorsakats af öfvertänder. Häraf synes att tandfistlar, som mynna utom munnen, äro mer sällsynta, än mången skulle kunna tro, då de vid polikliniken i förhållande till patientantalet endast utgjort 0,34 % och ändå är det ett faktum, att klinikpatienterna äro mera vårdslösa vid skötandet af tandåkommor, än fallet är i privat praxis. Af 19,668 barn mellan 6—15 år hafva 972 (4,94 %) sökt råd eller hjälp mot oregelbunden tandställning.

En annan siffra af intresse kan ju vara, att bland 50,795 personer blott 59 fall af supranumerära tänder förekommit.

Under de första två åren, då patientantalet endast uppgick till 232 och 442 personer, kunde ett mera konservativt behandlingssätt ifrågakomma, men sedermera, då de hjälpsökandes antal uppgick i tusental, medgaf tiden det icke, utom i undantagsfall, då jag fortsatt behandlingen i mitt hem. Under sådana förhållanden är det ju naturligt, att tången kommit i flitigt bruk, i synnerhet som jag anser en kauterisation, utan fortsatt behandling, förkastlig.

Den principen har strängt genomförts, att ingen betalning tillåtits, under hvad form som helst. Detta har dock haft till följd, att tillmötesgåendet missbrukats i hög grad.

Vid på våren 1903 tillsammans med poliklinikens sköterska företagen undersökning af 300 patienter erhöles det resultat, att högst en tredjedel kunde räknas under rubriken medellösa. Att hoppas är dock, att de sist utgifna instruktionerna för stadens poliklinikläkare komma att verka hämmande på detta missförhållande.

Ehuru polikliniken under de nu gångna 25 åren, hvarvid under de första 22 åren arbetet varit baserat på frivillighetens grund, ju ej kunnat uträtta några storverk, är det dock att hoppas, att den åtminstone i någon mån må hafva fyllt sin uppgift i att skaffa lindring och hjälp i plågor för den medellöse.

V. Bensow.

IV. Befolkning och dödlighet.

Tab. 9 och 10 som äro sammanställda efter *pastorsämbetenas* uppgifter, utvisa antalet *födde* inom hvarje månad och församling samt Tab. 11 befolkningens rörlighet inom hvarje församling likaledes efter prästerskapets uppgifter.

Den *kyrkoskrifna befolkningens mängd* uppgick den 1 januari 1908 till 160,525 och den 31 december samma år till 162,417, hvadan sålunda under år 1908 uppstått en ökning af 1,892 individer (emot 2,791, 4,015 och 3,594 under resp. åren 1905, 1906 och 1907).

Antalet lefvande *födde* var 4,604, och *dödsfallens* antal 2,453. *Nativitets-öfverskottet*, som sålunda utgjorde 2,151, har de 3 föregående åren uppgått till resp. 1,635, 2,089 och 2,258.

Öfverskottet *utflyttade* öfver *inflyttade* uppgick till 259, under det att de 3 föregående åren visat ett öfverskott inflyttade öfver utflyttade af resp. 1,156, 1,926 och 1,336.

Antalet lefvande *födde* utgjorde 28,7 på 1,000 innevånare och 18,2 % af dem voro födda utom äktenskap. Antalet dödfödda 107, däraf 81 födda inom och 26 utom äktenskap.

Ingångna *äktenskap* 1,264.

Den mantalskrifna befolkningen vid årets början 160,204 med fördelning på stadsdelar enligt Tab. 13.

Ordnar man de olika stadsdelarne, hvilkas gränser framgå af den första tilläggskartan, efter dödligheten inom desamma, finner man, att på 1,000 lefvande under året aflidit

inom 13:de och 14:de rotarne.....	8,7
» Masthugget, Kommendantsängen m. m.	9,9
» Nordstaden	11,2
» 15:de roten	11,5
» Lundby	11,6
» Olskroken, Gamlestaden m. m.	12,3
» Sydstaden	12,7
» Stampen, Gullbergsvass	13,3
» Annedal, Änggården	13,3
» Masthuggsbergen	13,9
» Landala	14,0
» Haga	14,3
» Majorna	15,9

Dödligheten bland här kyrkoskrifne inom staden aflidne uppgick till 13,9 på 1,000, beräknad efter folkmängden vid redovisningsårets början. Beräknas dödligheten efter antalet döde, som kyrkoskrifne härstädes dött antingen inom eller ock i kronisk sjukdom utom staden, och lägges till denna siffra antalet af de å annan ort kyrkoskrifne, som aflidit inom staden i akut sjukdom, så erhålles en dödssiffra af 14,3 på 1,000.

Dödligheten för hvarje månad under de senaste fem åren framgår af Tab. 12, hvars öfre hälft anger dödligheten på 1,000 innevånare, kyrkoskrifne härstädes vid resp. årens början.

Till jämförelse anföras dödlighetssiffrorna för år 1908 från några storstäder enligt uppgift från Registration General, London.

Bombay	39,1	Philadelphia	17,2
Rio de Janeiro	32,2	New-York	16,5
Petersburg	28,6	Köpenhamn	16,4
Moskwa	28,0	Buenos Aires	15,8
Triest	24,2	Berlin	15,4
Dublin	23,0	Hamburg	15,3
Breslau	20,5	Dresden	15,3
Venedig	20,3	Edinburg	15,2
Prag	20,1	Stockholm	14,7
Belfast	19,5	Brüssel	14,5
Budapest	19,3	Chicago	14,1
Boston	19,1	Kristiania	14,0
Rom	18,5	Melbourne	13,8
Milano	18,4	Haag	13,8
München	17,9	London	13,8
Glasgow	17,7	Amsterdam	13,0
Wien	17,6	Antwerpen	12,9
Paris	17,5	Sydney	10,3

V. Väderlek, gångbara sjukdomar och dödsorsaker.

De *meteorologiska* förhållandena framgå af Tab. 14, meddelad af Meteor. Centralanstalten i Stockholm. Årets medeltemperatur $+ 8,23^{\circ}$, med absolut maximum $+ 28,0$ i juli och absol. minimum $- 13,0$ i januari. Medeltemperaturen för år 1907 utgjorde $+ 7,71$ och för åren 1859—1900 $+ 7,25$. Nederbörden uppgick till 736,5 mm. (855,3 mm. år 1907) ymnigast i september med 93,2, sparsammast i oktober med 3,2 mm.

Sjukdomar.

Från distriktsläkarne ha under året 156 fall af *vattenkoppor* anmälts samt af *messling* 345. Messlingen uppträdde under årets fyra första månader med resp. 59, 94, 51 och 53 fall, antalet sjönk sedan hastigt till augusti, hvarpå under september—november intet fall anmälades samt under dec. endast 1 fall. Dödsfallen i messling uppgingo till 21, af hvilka 3 tillhörde åldern 6—12 månader, 17 åldern 1—5 år samt 1 gruppen 5—10 år.

Intet fall af *smittkoppor* har under året förekommit inom samhället. De försiktighetsåtgärder, som med anledning af en epidemi i Kristiania under aug.—september här vidtogos, finnas i det föregående angifna.

Difteri och strypsjuka. Dessa sjukdomar hafva under året haft en sedan föregående år något stegrad utbredning. Den anhopning af sjukdomsfall, som redan de tre sista månaderna af 1907 tydligt gjorde sig kännbar, höll sig uppe nästan hela året 1908 med en sänkning endast under högsommaren, då under juli och augusti endast 12 och 11 fall resp. anmälades. Under november och december anmälades resp. 70 och 73 fall af difteri. Sammanlagda antalet fall af difteri uppgick till 484 och af strypsjuka 73. I den förra sjukdomen förekommo 34 dödsfall, i den senare 12, sålunda resp. 7 och 16,4 % mortalitet.

Af *skarlakansfeber* förekommo 319 fall mot föregående års 443. Äfven denna sjukdom uppträdde under hela året, med minskning under månaderna juni—augusti, då resp. 6, 10 och 8 fall förekommo. Januari och februari visade de högsta siffrorna med 54 och 48 fall. Sammanlagda antalet dödsfall i denna sjukdom utgjorde 7, sålunda 2,2 % af de insjuknade.

Af *kikhosta*, som under de tre föregående åren anmälades med resp. 734, 249 och 438, har under året från distriktsläkarnes praktik rapporterats 594 fall. Största antalet förekom under januari månad med 146 anmälda, under februari sjönk siffran till 119, hvarpå en oafbruten sänkning gjorde sig gällande till juni månad, då endast 16 fall rapporterades, under juli—november varierade siffrorna mellan 23 och 42, hvarefter en liten stegring förekom under december med 53 fall. Af samtliga i denna sjukdom insjuknade, sålunda icke endast distriktsläkarnes fall, afledo 52 mot 20 under föregående år.

Influenza anmälades med 2,349 fall. Sjukdomen uppträdde epidemiskt hufvudsakligen under januari och februari månader, då resp. 1,715 och 361 fall anmälades, siffran sjönk sedan hastigt till juni, då endast ett fall anmälades, hvarefter till årets slut endast sporadisk förekomst af sjukdomen kunde konstateras med någon ökning under november och december månader, då 27 och 127 fall inrapporterades. 30 dödsfall angifna såsom förorsakade af denna sjukdom äro att anteckna mot 5 under föregående år, men vid icke så få af det stora antalet dödsfall i ålderdomssjukdomar, som förekommo särskildt under januari månad, torde nog influenzan hafva spelat en ej oväsentlig roll.

Luftrörskatarren företer en frekvens af 4,711 fall. De flesta fallen företer äfven här januari månad, då 874 sjuke anmälades. Antalet sjönk sedan långsamt till i augusti, då minimum med 215 fall inträdde, hvarefter åter en kontinuerlig, långsam stegring till årets slut försiggick med 520 fall anmälda under december månad. Antalet dödsfall uppgick till 119.

Af *lunginflammation* anmälde 396 fall med maximum i januari, 76 fall och minimum i augusti med 14. Sjukdomen föranledde 146 dödsfall, af hvilka 67 (sål. 46 %) under 5 års ålder.

Diarrhësjukdomarne uppträdde med 2,864 fall med maximum i augusti med 615, minimum i mars med 103. Dödsfallens antal 111, af hvilka 80 (sål. 72 %) under 1 års ålder.

Tyfoidfiebern har under året uppträdt med ovanligt många fall, i det att ej mindre än 305 sjukdomsfall med en mortalitetsprocent af 9,8 förekommit. Såsom under vanliga förhållanden visade sig under sommarmånaderna en något ökad förekomst, då under juni—augusti månader resp. 11, 13 och 17 fall anmälde. Under september ökades antalet nya fall till 136, för att sedan under oktober—december åter sjunka tämligen hastigt med 53, 28 och 21 fall. Uppblossandet af epidemien skedde i början af september månad, då på några dagar ett 60-tal fall anmälde. Af gjord utredning framgick otvetydigt att mjölk, som levererats till staden från närgränsande län, varit infekterad. Med en mjölksändning, som distribuerades genom en af våra större mjölkförsäljningsfirmor dels till en mjölkaffär vid Haga Nygata samt dels till 2:ne speceributiker, där mjölk försålts, och en mjölkbutik vid Vegagatorna, utbreddes infektionen till dessa stadsdelar. Endast få fall af kontaktinfektion (3 å 4) kunde konstateras, men flere patienter, som med relat. lindriga symptom vårdades i sina hem utan läkaretillsyn, upptäcktes först senare vid särskild genom hälsopolisen verkställd undersökning af området för infektionens utbredning. Sammanlagdt torde minst 65 fall kunna hänföras till denna epidemi. Hvarest den ursprungliga infektionen af denna mjölk skett, kunde oaktadt noggranna undersökningar ej utrönas, och svårigheten att klargöra detta är naturligtvis i ett sådant fall som ifrågavarande mycket stor, då genom firman distribuerades mjölk från 9 mejerier och 21 större egendomar, fördelade i Vestergötland, Halland och Bohuslän, från hvilka tre län redan tidigare på sommaren ett ej ringa antal tyfoidfieberfall rapporterats. Ifrågavarande liksom öfriga mjölkfirmor ålades emellertid omedelbart att pasteurisera all mjölk till minst 85° C. samt vidtogos i öfrigt med godt resultat alla nödiga åtgärder för hindrande af sjukdomens spridning.

Emellertid hade samtidigt med sjukdomens utbredning genom denna infektion ett antal fall uppträdt, som kunde misstänkas härleda sig från mjölk, som genom en annan mjölkdistribuerande firma levererades från en egendom i norra Halland. Genom verkställda undersökningar i förbindelse med vederbörande tjänsteläkare och länssjuksköterska konstaterades, att vid denna egendom en mjölkerska nyss insjuknat i tyfoidfieber samt att f. ö. sedan lång tid tillbaka hvarje år nya fall af tyfoid uppträdt på gården. Anledningen till förekomsten af denna härd misstänktes vid en gjord undersökning vara ett illa anordnadt mjölkförvaringsställe utan tillfredsställande vattenombyte, hvarföre prof af delta

vatten togs för bakteriologisk undersökning. Sådan undersökning verkställdes å Hälsovårdsnämndens laboratorium, hvarvid närvaro af tyfoïdbaciller konstaterades. Utlåtandet häröfver angifver, att sedan sådd på Digalski-Conradiplattor och efter fällning med 2,5 % järnoxiklorid äfven sådan på blåagarplattor gifvit negativt resultat en tredje portion försattes med Mercks tyfusserum i substans, så att ett tyfusimmunserum af styrkan 1 : 500 erhöles. Före tillsättandet filtrerades dock vattnet genom finmaskig gas. Vattnet, försatt med tyfusserum, fylldes på ett antal centrifugrör, och fick stå i dessa 48 timmar. Därefter fördelades hvarje bottensats på stora blåagarplattor. Uti en af dessa träffades nu tvänne till färg och växtsätt misstänkta tyfuskolonier, hvilka sedermera verifierades medelst specifikt immunserum. (Göthlin).

Tillfälle till infektion af det i detta vatten nedsänkta mjölkflaskornas innehåll var lätt på grund af anordningarna. Denna mjölk distribuerades sedan inom staden och då därtill lägges att en mjölkerska på sin ena tumme hade ett öppet tuberkulöst sår samt att slutligen på ett försäljningsställe för mjölken denna särskildt angafs såsom tuberkelfri, torde utan vidare framgå nödvändigheten och befogenheten af Hälsovårdsnämndens under året af K:s Befallningshafvande fastställda förslag till kontroll öfver hit levererad mjölk. Rättelse af felaktigheten vid mjölkens behandling å egendomen vidtogs emellertid omedelbart, sedan felet konstaterats, men ett rätt väsentligt antal fall af sjukdomen hade emellertid hunnit utbredas bland konsumenterna inom staden, och särskildt äro de i sydstaden uppträdande fallen att räkna till denna infektion.

Vid studiet af den årsberättelsen bifogade kartan öfver tyfoïdens utbredning i staden, finner man vidare en härd i det s. k. Majberget inom Majorna. Denna epidemi, som likaledes pågick samtidigt med de tvenne nyss beskrifna, härledde sig från ett fall af tyfoïd, som på grund af relat. godartadt förlopp vårdats utan läkaretillsyn i sitt hem och där gaf anledning till infektion af spillvattnet, som leddes i öppet aflopp öfver berget omedelbart förbi ett par smärre fastigheter, bland hvars befolkning flere fall af tyfoïd uppträdde.

En mindre epidemi med ett tiotal fall af paratyfus härstammade från en härd i Frölunda socken, därifrån mjölk levererades till staden, uppträdde i slutet af september i vestligaste delen af Majorna.

Slutligen är att anteckna att å en landtegendom inom stadsdelen Lundby tre fall af tyfoïd yppade sig under oktober och november månader samt att genom mjölk, som därifrån levererats inom några fastigheter i stadens 15:de rote sammanlagdt 12 fall uppträdde under november och december månader. Denna epidemi har sitt särskilda intresse. Först vid det tredje fallet å anförda egendom påkallades läkarehjäl, nämligen då husfadern själf häftigt insjuknade, ett minderårigt barn hade då redan hunnit tillfriskna och en tjänsteflicka anställd vid ladugården hade vid den undersökning, som verkställdes med

anledning af anmälan om den insjuknade mannen, redan hunnit afflytta och insjukna på annan plats inom Lundby där hon såsom af nästa årsberättelse kommer att närmare framgå under februari 1909 gaf anledning till en häftig husepidemi genom att infektera dricksvattnet i en gårdsbrunn.

Utom dessa i flere olika epidemier uppdelbara fallen förekommo naturligtvis en del fall, hvars härkomst icke kunnat följas samt under årets lopp ej mindre än ett 30-tal fall af i staden hemmahörande, som under sommarvistelse utom staden där ådragit sig infektion och infördes hit sjuke för erhållande af sjukhusvård.

Af föregående sjukdomar skola smittkoppor, tyfoidfeber, skarlakansfeber och difteri författningsenligt anmälas af *hvarje* praktiserande läkare, de öfriga sjukdomarne endast af stadens distriktsläkare.

Dödsorsakerna, specificerade enl. Med.-Styrelsens cirk. dec. 1891 med fördelning efter ålder och kön, återfinnes i Tab. 19. I denna tabell äro medtagna alla utom staden aflidna, som vid dödstillfället voro kyrkoskrifna härstädes. I Tab. 20 och 21 äro dödsorsakerna sammanförda efter sina hufvudgrupper och fördelade efter månader och kvartal samt efter stadsdelar; i den senare af dessa tabeller äro, i motsats mot de två föregående, de dödsfall, som träffat här kyrkoskrifna på ort *utom* staden ej medräknade, utan finnas dessa specificerade i tab. 22. I tab. 23 redogöres för dödsorsakerna bland främlingar, som aflidit härstädes.

Bland *dödsorsakerna* möta kroniska infektionssjukdomarna med största siffran (502, tab. 19); lungsot med 405 fall föranledde 16,9 % af alla dödsfall, svarande mot 2,5 lungsotsfall på 1,000 innevånare. Medräknas endast de inom staden aflidna (377), erhållas siffrorna 15,7 samt 2,3. Dessa senare tal motsvaras de olika åren af tidsperioden 1903—1907 af resp. 17,2, 17,6, 18,7, 18,9, 16,3 samt 2,6, 2,5, 2,9, 2,9 och 2,3. De båda sista åren ha sålunda visat en tydlig nedgång i lungsotsdödligheten.

Epidemisjukhusets om- och tillbyggnad.

Det byggnadsföretag, som i juli 1906 påbörjades vid härvarande Epidemisjukhus, afsåg hufvudsakligast behovet af ökad utrymme för patienter, äfvensom utvidgning af tvätt- och kokanläggningen inom sjukhuset.

På grund häraf uppfördes ett *större byggnadskomplex af trä* med tvänne 56 m. långa och 8 m. breda flyglar med ett mellan dessa inbyggdt 13,75 m. \times 10,80 m. midtelparti. Flyglarna, i hvilkas midtelparti toiletter samt mindre isole-ringsrum, operations- och sköterskerum äro anordnade, innehålla dessutom på hvar sin sida om midtelpartiet en större sal för 20 bäddar samt ett dagrum med intill liggande besöksrum. I partiet mellan de båda från hvarandra fullständigt skilda flyglarna äro till hvardera inlagda tékök, badrum, rum för nattsköterska samt rum för smutsigt linne. Under den norra flygelns vestra del är en större förrådsställare anordnad och under midtbyggnadens norra hälft är pannrummet placeradt, dessa båda utrymmen med särskilda trappnedgångar direkt utifrån.

Byggnadskomplexet är som förut nämndt utfördt af trä å betonggrund. Trä-väggarna hafva ytterklädsel af 2,5 cm. spåntade och fasade bräder, invändigt äro väggar och tak spräckpanelade, rörade, putsade och oljemålade. I en af de stora salarna äro 4 stycken 2,5 m. höga rabbitsväggar uppsatta, hvilka väggar sträckande sig 2,5 m. inåt salen dela salen uti 6 afdelningar. Salarna, som äro 15,5 \times 10,5 m., hafva belysning från såväl söder som norr. Taken öfver dem äro utförda i hvalfform rabbitsputsade och hafva salarna erhållit en höjd af 4,60 m. i hvalfvets hjässa.

Uppvärmningen af byggnaden sker medelst lågtrycksånga från tvänne pannor, hvilka äfven tjäna till att gifva nödig ånga till den nya kokanläggningen i Administrationsbyggnadens kök samt uppvärmning af nämnda byggnad. Rummen uppvärmas genom vid fönstren placerade radiatorer och är i och för ventilation bakom hvarje element i ytterväggen ett reglerbart friskluftsintag inlagdt. Den skämda luften bortföres genom evakueringskanaler, utmynnande öfver ytter-taket och afslutade med s. k. Eolushufvar. Värmeledningen har under den tid den varit i gång fungerat tillfredsställande. Golfven i hela byggnadskomplexet med undantag af badrummen belades med golfmassan »Linol», men visade sig tyvärr denna massa ej motsvara de förväntningar, man ställt på densamma, ty redan efter några månader uppstodo stora och små sprickor och oaktadt dessa

lagats, hafva de åter framträdt, så att sannolikt linoleummattor komma att behöfva påläggas. Badrummens golf belades med asfalt.

Utom nämnda byggnadskomplex påbyggdes *paviljongen för enskilda patienter* med en våning och tillbyggdes i bottenvåningen tvänne mindre rum, så att till- samman 6 mindre och 2 större enskilda rum tillkommo. Denna till- och påbygg- nad utfördes af sten. En ny trappa utbyggdes med uppgång till andra våningen, och öfver såväl 1:sta som 2:dra vån. inlades ett nytt eldfast bjälklag af beton, hvarefter golven belades med golfmassa. I bottenvåningen anlades från de s. k. påklädningsrummen särskilda utgångar med friliggande yttre trappor. Dessutom inlades i båda våningarna vattenklosetter; sådana kommo äfven till användning i de förutnämnda nybyggnaderna samt i administrationsbyggnaden.

Yttertaket å såväl nybyggnaden som enskilda paviljongen täcktes med gal- vaniserad plåt.

Utom dessa ny- och tillbyggnader utvidgades äfvenledes *tvättstugan* genom att i östra flygeln en våning påbyggdes, i hvilken våning 4 rum för betjäning anordnades. De förut i bottenvåningen belägna betjäningsrummen togos i använd- ning för utvidgning af tvättinrättningen, och uppsattes inom densamma en helt och hållet ny tvättanläggning bestående af tvättmaskin, centrifug, koktrumma och sköljkar äfvensom mangel och torkinrättning. Tvättstugan är medels en vägg afdelad i tvänne rum, det ena afsedt för den smutsiga tvätten och är i detta rum blötkar, tvättmaskin och koktrumma ordnade, den sistnämnda så placerad, att den kokade tvätten därifrån kan intagas i det andra rummet där sköljkar och centrifug äro uppställda. Från detta rum förer en mekaniskt drifven hiss tvätten upp till vinden, där ett med jalusigaller försedt torkrum är anordnadt.

Samtidigt med dessa ny- och tillbyggnader uppfördes en mindre trävilla tjänande till *bostad för sköterskor*. Villan, som är uppförd i en våning, inne- håller 6 rum för sköterskor och ett dagrum. Hvarje rum är så anordnadt, att det har direkt ingång genom en mindre tambur utan förbindelse med hvarandra. I denna byggnad är värmeledning inlagd, och tages ånga från panna belägen uti källaren i den i närheten liggande observationspaviljongen.

Under samma byggnadstid gjordes följande förändringar i *Administrations- byggnaden*: I stora köket insattes en ångkokinrättning bestående af 4 kok- pannor och ett varmskåp. På grund häraf kunde den stora spisen i det ena af de två köken borttagas, och inreddes detta kök till matsal för betjäning, sedan en del af rummet afsöndrats till skafferii. I bottenvåningen inreddes dessutom ett större förrådsrum för sköterskornas kläder samt badrum med afklädnings- och påklädningsrum, det senare i förbindelse med förutnämnda förråd. I käl- laren äfvensom i andra våningen utfördes en grundlig reparation, och inlades i hela byggnaden värmeledning, på grund hvaraf samtliga kakelugnar nedrefvos.

I det nybyggda sjukhuskomplexet monterades *vatten- och afloppsledningar* och anordnades tvättställ med tillförsel af varmt och kallt vatten i samtliga rum och salar. Varmvattenbehållaren är uppställd i midtelbyggnaden och uppvärms vattnet i densamma från lågtryckspanna. Såväl cisternen som samtliga varmvattenrör äro utförda af koppar. Alla tvättställ äro af porslin. I badrummen i såväl nybyggnaden som enskilda paviljongen äro blötbassiner af armerad betong uppställda med uttag anordnade genom omedelbart intill liggande fönsteröppning.

Elektrisk *belysning* från stadens elektricitetsvärk är införd i nya paviljongen, enskilda paviljongen, administrationsbyggnaden, bostadsbyggnaden för sköterskor och tvättstugan.

Samtliga dessa ny- och tillbyggnader voro färdiga till användning i november 1907, tvättinrättningen redan i januari 1907.

I september 1908 utfördes en tillbyggnad af trä till en redan befintlig träpaviljong liggande afsides i nordöstra delen af epidemisjukhusets tomtområde. Tillbyggnaden, afsedd för *observations- och isoleringsändamål* närmast för kolera eller smittkoppor, är en envåningsbyggnad med ett mindre rum i källaren för pannanläggning. I tillbyggnaden, som ligger vinkelrätt mot midten af den gamla paviljongens norra långsida, står i direkt förbindelse med den gamla byggnaden, och löper genom densamma en korridor, vid hvars vestra sida patientrummen till ett antal af 5 med plats för 1 person i hvarje eller vid behof 1 vuxen jämte ett barn äro belägna, under det att vid den andra sidan rum för sköterskor, biträden, tékök, bad- med påklädningsrum etc. äro placerade.

Till hvarje patientrum leder direkt utifrån dörr och yttertrappa och är i hvarje rum en W. C. inbyggd äfvensom ett tvättställ med aflopp och kallt vatten monteradt.

Uppvärmningen sker på sätt som under stora träpaviljongen beskrifves. Mellan själfva isoleringspaviljongen och gamla paviljongen är en tillbyggnad innehållande tvänne sköterskerum, bad, tékök och förrådsrum inbyggd, hvilka rum äro afsedda för den förut befintliga, af tvänne stora salar bestående sjukpaviljongen. I denna byggnad äfvensom den förut befintliga äro W. C. inrättade för såväl sköterskor som patienter. Elektrisk belysning är införd i hela byggnaden.

Spillvattnet från alla sjukhusets paviljonger och afdelningar samt klosett- vattnet från de nu inlagda vattenklosetterna ledes till en nyanlagd *biologisk reningsanläggning* med tank och filtra.

Genom nu beskrifna *om- och tillbyggnad af sjukhuset* har sängantalet ökats till 264 fördelade på 6 skilda sjukpaviljonger, omfattande 2 observations- afdelningar och 11 från hvarandra fullt afskilda sjukafdelningar. Härtill kom-

mer administrationspaviljong, bostadspaviljong, tvätt-, likbod och andra paviljonger. Den ena observationsafdelningen jämte tillhörande sjukafdelning på 28 sängar är afsedd för smittkoppor, kolera o. d. sjukdomar, den andra observationsafdelningen för sjukhuset i öfrigt. Den till största delen ombyggda paviljongen för första klassens patienter omfattar 3 från hvarandra helt skilda afdelningar med till hvarje hörande ekonomiutrustning. Den stora nybyggda träpaviljongen afser närmast att vara en konvalescentafdelning i första hand för skarlakanspatienter, som efter vård under sjukdomens tidigare stadium å de smärre afdelningarna sedermera öfverskickas till konvalescentafdelningen. Härigenom har man dels sökt minska svårigheterna att hindra utbredningen af komplicerande sjukdomar särskildt difteri, som ju äfven om patienten passerat observationsafdelningen och där undersökts på baciller icke sällan efter några dagar uppträder hos patienten, sedan han utkommit på afdelningen. Genom dessa nya afdelningar med på nyss nämndt sätt skeende öfverflyttning af patienter har man också vunnit den fördelen, att ej på samma afdelning behöfva vårda nyss insjuknade och konvalescenter, hvilka med sitt relativt goda allmäntillstånd äro störande för de öfriga.

ÅRSBERÄTTELSE

1908

TABELLER

TILL

HÄLSOVÅRDSNÄMDENS ÅRSBERÄTTELSE

1908

TABELLER

III

HÄLSÖVARDSMÄNDENS

ÅRSBERÄTTELSE

1808

Tab. 1. Summarisk redogörelse för sundhetspolisens arbeten under år 1908.

Arbetets art:	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	Septemb.	Oktober	November	December	Summa
<i>Besiktning af:</i>													
Afträden	3,048	3,489	3,782	3,766	3,739	3,445	3,869	3,561	3,661	4,133	3,378	2,697	42,568
Gårdar	3,048	3,489	3,782	3,766	3,739	3,445	3,869	3,561	3,661	4,133	3,378	2,697	42,568
Afloopstrummor och diken	1,250	1,559	2,000	2,305	2,217	2,176	2,119	2,082	2,140	2,662	2,342	1,344	24,196
Stall	200	205	234	220	259	247	235	239	287	225	179	163	2,693
Svinhus	30	17	54	61	36	99	53	89	135	51	26	20	671
Fåhus	16	20	32	35	28	55	30	49	116	41	37	15	474
Afstjälpningsplatser	30	28	41	63	55	73	61	83	43	42	36	18	573
Lump-, ben- och hudupplag	53	51	57	50	52	57	45	58	48	57	49	42	619
Bostäder	656	664	659	610	1,837	514	412	471	1,006	671	561	317	8,378
Källare	541	620	680	632	665	629	635	652	606	839	566	385	7,450
Nybyggda hus	35	48	60	64	71	67	53	71	74	64	40	36	683
Bagerier	306	439	233	217	186	202	152	166	212	306	144	161	2,724
Charkuterier och korffabriker	241	242	266	278	288	287	287	303	267	348	287	295	3,395
Slakterier i staden o. angränsande kommuner	—	1	2	—	—	8	—	4	1	—	2	1	19
Spisningslokaler	109	100	116	114	249	131	112	123	115	134	105	102	1,510
Salubodar och upplag för födoämnen	2,194	2,856	2,553	2,645	2,574	2,244	2,428	2,218	2,502	3,188	2,229	2,082	29,713
Saluhallar	541	615	638	657	581	566	498	560	610	652	411	464	6,793
Salutorg	310	375	396	406	378	362	340	360	417	413	300	355	4,412
Kustens fiskbrygga	8	8	8	8	9	8	6	10	7	7	6	3	88
Järnvägsstationer	4	4	4	4	—	3	3	1	3	9	—	6	41
Fartyg med matvaror	17	14	35	63	46	41	80	91	63	85	43	17	595
Skolor	—	—	—	86	8	—	—	—	—	—	—	—	94
<i>Öfriga arbeten:</i>													
Anhållande och oskadliggörande af födoämnen	5	9	7	2	9	22	43	18	20	7	4	2	148
Inköp och hämtning af prof till undersökning	—	213	57	—	—	9	—	—	4	69	—	—	352
Skrifning	59	27	36	15	21	26	25	21	73	70	39	70	482
Anmälan till H.-nämnden och allm. polisen	1	—	—	—	2	—	7	1	—	3	—	—	14
Desinfektioner	143	154	139	141	120	119	84	84	216	181	166	133	1,680
Besök i sjuka hem	295	314	278	282	212	203	152	184	374	300	299	223	3,116
Afhämtat dödsattester	21	38	47	38	25	46	37	33	49	37	40	45	456
Vittnat inför rätta i hälsovårdsärende	2	1	2	1	—	—	—	1	—	—	—	1	7
Kallat till inställelse inför H.-nämnden	1	2	6	—	2	5	—	2	—	—	7	2	27
Utfövat tillsyn öfver minderåriga i arbetet	—	—	188	1	45	231	131	9	177	—	—	153	935
Utfört diverse arbete	186	229	204	204	192	173	211	214	152	189	177	135	2,266
Biträde åt Hälsovårdsnämndens vaccinatorer	—	—	—	—	8	24	14	9	37	15	—	—	107
Besiktning af auktionsgods	20	25	39	38	21	22	12	27	72	25	56	20	377
	13,370	15,862	16,635	16,771	17,674	15,539	16,003	15,355	17,148	18,956	14,907	12,004	190,224

Tab. 2. Renhållningsanordningarna i Göteborg 1900 samt stall, fähus och svinstia i hvarje stadsdel.

Stadsdel	Antal egendomar		Latrinuppsamling							Uppsamling af sopor eller stallspilling		Begagnade			Underjordiskt aflopp		Urinkur å gård	Kompostupplag å tomt								
	där renhållningen hämtar	där bonde hämtar	Kistan		Blandning			i halvor på plan utan	blott i köken	i ej flyttbara kärl	i vagn	i latrinkistan	stall	fähus	svinhus	från gård			från sop-plan	Vattenledning å gård						
			Vattenkiosetter	flyttbar	ej flyttbar	Spånner	Grop														med kalk	med torfjord	med aska	från stall och dylikt		
Nordstaden	217	14	6	223	—	6	—	208	22	—	—	—	15	—	—	231	13	222	230	228	1					
Sydstaden	368	61	15	360	1	73	—	210	212	—	—	—	19	—	—	418	18	398	420	394	—					
Masthugget m. m.	261	56	2	298	—	9	—	27	279	—	—	—	44	—	—	210	27	280	309	276	—					
Haga	290	26	—	308	—	7	—	2	309	—	—	—	15	—	—	311	15	209	312	307	—					
Annedal	227	23	3	252	—	—	—	15	236	—	—	—	7	2	2	253	7	251	250	248	3					
Landala	132	19	—	143	—	13	—	3	144	—	—	—	8	2	9	143	8	135	137	137	12					
13:de och 14:de rotarna	319	48	6	336	4	24	—	168	187	—	—	—	23	1	—	357	22	354	357	339	5					
15:de roten	95	33	9	119	1	5	—	58	67	—	—	—	12	3	1	123	12	117	123	122	10					
Stampen och Gullbergsvass	108	46	—	119	2	26	—	—	147	—	—	—	35	3	4	134	37	108	127	92	12					
Olskroken m. m.	121	181	—	241	12	56	—	—	253	—	—	—	50	40	32	216	23	193	221	184	88					
Masthuggsbergen	362	67	—	377	—	54	—	2	425	—	—	—	9	2	—	405	5	322	380	327	1					
Majorna	578	215	8	511	4	262	3	16	733	—	—	—	55	18	46	638	33	347	598	367	62					
Lundby	51	628	6	265	66	271	72	67	352	—	—	—	117	104	95	336	12	154	145	188	222					
Summa	3,129	1,417	55	3,552	90	806	75	776	3,366	138	212	207	3,875	23	279	17	13	409	175	189	3,775	232	3,090	3,609	3,209	416

Tab. 3. Af Göteborgs Hälsopolis under 1908 verkställda beslag å födoämnen.

Varuslag	Antal beslag under												Varan å torg	Kassations- orsak				Anmärkningar		
	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December		anträffad i upplags- magasin	i korfabrik	i handelslokal	å fartyg		Sjukliga förändringar	Förskämning
Kött af storboskap	2	5	2	—	3	4	6	5	1	—	—	—	10	—	5	3	—	11	17	26 färska och 2 salta partier.
» » kalv	—	—	—	—	1	3	5	1	—	—	—	—	—	—	3	6	—	—	10	Färska partier.
» » får	—	1	2	—	—	—	1	4	2	3	3	—	11	—	—	4	—	2	14	4 färska och 12 salta partier.
» » svin	—	—	1	—	—	2	3	3	2	2	—	—	2	—	5	4	—	—	13	2 färska, 5 salta och 6 rökta partier.
» » häst	—	1	—	1	3	1	1	—	—	—	1	—	7	—	—	1	—	4	4	1 färskt och 7 salta partier.
» » elg	—	—	—	—	—	—	—	—	9	—	—	—	4	1	—	4	—	8	1	1 skämdt och 8 skottskadade partier, fränskurna färska elgkroppar.
Inelfvor	—	—	—	—	1	4	4	2	1	—	—	—	1	—	2	9	—	—	12	1 parti färtungor, 2 par svinlungor, 1 nöt- och 2 gödkalf-njurar samt 1 nöt- och 5 fårlevar.
Svinister	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Färskt parti.
Blod	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	2	
Köttfärs	—	1	—	—	—	1	6	3	—	—	—	—	—	—	—	7	4	—	11	
Korf	1	1	—	1	—	4	5	—	1	2	—	—	1	—	1	13	1	—	16	
Sylta	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	2	1 parti fläsk- och 1 parti kalfsylta.
Lefverpastej	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	
Smult	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	
Tamfågel	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	Kalkon.
Villebråd	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1 hare och 1 morkulla.
Fisk	2	—	—	—	—	—	8	—	2	—	—	—	—	9	2	—	1	1	13	1 parti rökt, 2 partier salt och 10 partier färsk fisk.
Ost	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	
Rotfrukter	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1 parti morötter, kålrötter och palsternackor.
Summa	5	9	7	2	9	22	43	18	20	7	4	2	36	12	23	37	39	1	25	123

Tab. 4. Uppgift å under år 1908 i offentliga slakthuset och å dess köttbesiktningsbyråer undersökta djurkroppar.

	Storboskap			Häst			Större kalf		Mindre kalf (spädkalf)		Får		Svin		Spädgris		
	1/1	1/2	1/4	1/1	1/2	1/4	1/1	1/2	1/1	1/2	1/1	1/2	1/1	1/2	1/1	1/2	
Besiktigade å byrån	vid slakthuset	288	16	39	12	—	—	553	5	851	8	174	2	2,118	59	21	—
	vid Jerntorget	3,120	275	828	539	4	3	10,172	78	20,288	166	20,503	77	28,134	1,131	645	—
	Summa	3,408	291	867	551	4	3	10,725	83	21,139	174	20,677	79	30,252	1,190	666	—
Slaktade i slakthuset	18,633	—	—	328	—	—	2,715	—	831	—	1,620	—	11,470	—	265	—	
Summa undersökta 1908	22,041	291	867	879	4	3	13,440	83	21,970	174	22,297	79	41,722	1,190	931	—	
1907																	
Besiktigade å köttbesiktningsbyråerna.....	4,799	296	914	714	8	15	10,882	79	22,385	209	21,534	77	29,690	1,273	1,017	—	
Slaktade i slakthuset	17,365	—	—	345	—	—	2,364	—	797	—	1,692	—	8,758	—	408	—	
Summa undersökta	22,164	296	914	1,059	8	15	13,246	79	23,182	209	23,226	77	38,448	1,273	1,425	—	
1906																	
Besiktigade å köttbesiktningsbyråerna.....	7,098	372	1,097	838	11	11	11,521	89	21,871	308	23,287	101	29,062	1,521	470	—	
Slaktade i slakthuset	17,248	—	—	442	—	—	2,048	—	505	—	2,147	—	5,103	—	39	—	
Summa undersökta	24,346	372	1,097	1,280	11	11	13,569	89	22,376	308	25,434	101	34,165	1,521	509	—	

Tab. 5. Uppgift å köttpriserna i Göteborg pr kg. hel kropp och prima vara under de olika månaderna af år 1908.

Köttslag	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	Septemb.	Oktober	November	December
Nötkött	0.80—0.85	0.78—0.83	0.75—0.80	0.78—0.83	0.78—0.83	0.75—0.80	0.75—0.82	0.78—0.83	0.75—0.80	0.75—0.80	0.75—0.80	0.75—0.80
Gödkalf	1.00—1.05	0.95—1.05	0.90—0.95	0.90—1.00	1.00—1.10	1.00—1.10	0.90—1.00	0.95—1.05	0.85—0.90	0.95—1.00	0.95—1.05	0.90—1.00
Mellankalf (skum- mjölkskalf)	0.70—0.80	0.72—0.78	0.60—0.70	0.70—0.75	0.60—0.70	0.65—0.75	0.65—0.75	0.75—0.80	0.67—0.70	0.70—0.75	0.65—0.70	0.65—0.68
Spädkalf	0.45—0.50	0.40—0.45	0.35—0.40	0.25—0.35	0.30—0.35	0.40—0.45	0.45—0.50	0.45—0.50	0.55—0.60	0.55—0.60	0.45—0.50	0.45—0.50
Får	1.00—1.05	1.00—1.15	1.00—1.20	1.10—1.25	1.10—1.25	1.00—1.10	1.10—1.20	1.00—1.15	1.00—1.05	0.85—0.90	0.80—0.85	0.85—0.90
Häst	0.22—0.25	0.25—0.30	0.35—0.37	0.30—0.35	0.35—0.40	0.30—0.35	0.30—0.35	0.35—0.40	0.25—0.30	0.23—0.25	0.20—0.25	0.15—0.20
Svin	0.75—0.80	0.72—0.75	0.65—0.73	0.70—0.73	0.70—0.74	0.73—0.75	0.80—0.85	0.85—0.87	0.88—0.90	0.80—0.83	0.80—0.83	0.80—0.81

Tab. 6. Öfersikt öfver antalet charkuteriverkstäder samt handelslägenheter för kött, fläsk och charkuterivaror inom olika stadsdelar vid slutet af år 1908.

Lokalernas läge	Antal	
	charkuteriverkstäder	handelsbutiker för kött, fläsk och charkuterivaror
Nordstaden	1	6
Sydstaden.....	2	141
Masthugget m. m.	4	26
Haga	5	22
Annedal m. m.	3	3
Landala m. m.	3	3
13:de och 14:de rotarna	—	7
15:de roten	2	3
Stampen.	1	1
Gullbergsvass	—	1
Olskroken m. m.	10	10
Masthuggsbergen	5	7
Majorna	9	18
Lundby	5	5
Summa	50	253

Tab. 7. Uppgift å bagerierna i Göteborg vid slutet af år 1908.

Lokalernas läge	Antal	Bakning af			Lokalen belägen		Bostad			Lokalens beskaffenhet				
		husbröd	tebröd	både hus- och tebröd	ofvan jord	i källarevåning	i bageriet	sammanhänger med bageriet	utom bageriet	rymlig	liten	snygg	af medelmåttig snygghet	osnygg
Nordstaden	8	1	2	5	7	1	—	2	6	7	1	6	2	—
Sydstaden	19	5	3	11	14	5	—	1	18	12	7	19	—	—
Masthugget m. m.	25	6	6	13	13	12	—	1	24	23	2	21	4	—
Haga	10	2	5	3	6	4	—	2	8	7	3	8	2	—
Annedal m. m.	15	1	9	5	8	7	—	2	13	8	7	8	7	—
Landala m. m.	7	2	3	2	3	4	—	1	6	7	—	7	—	—
13:de och 14:de rotarna	20	2	3	15	3	17	—	3	17	19	1	20	—	—
15:de roten	5	—	2	3	4	1	—	2	3	5	—	5	—	—
Stampen	3	—	—	3	3	—	—	1	2	1	2	3	—	—
Gullbergsvass	1	—	—	1	1	—	—	—	1	—	1	1	—	—
Olskroken m. m.	12	2	3	7	7	5	—	3	9	6	6	11	1	—
Masthuggsbergen	10	1	3	6	5	5	—	4	6	10	—	8	2	—
Majorna	26	4	14	8	18	8	—	9	17	21	5	16	10	—
Lundby	12	1	6	5	6	6	—	—	12	5	7	10	2	—
Summa	173	27	59	87	98	75	—	31	142	131	42	143	30	—

Tab. 8. Uppgift å lokaler, i hvilka mjölk och grädde vid slutet af år 1908 saluhållits.

Lokalernas läge	Antal	Lokalen belägen		Bostad		Lokalens beskaffenhet					Försäljning af			
		öfvan jord	i kallarevåning	i lokalen	sammanhängger med lokalen	utom lokalen	rymlig	liten	snygg	af medelmåttig snygghet	osnygg	grädde	oskummad mjölk	skummad mjölk
Nordstaden	25	21	4	—	9	16	17	8	21	4	—	25	25	25
Sydstaden	30	21	9	—	12	18	14	16	29	1	—	30	29	27
Masthugget m. m.	53	40	13	—	7	46	45	8	50	3	—	53	52	52
Haga	50	46	4	—	37	13	40	10	48	2	—	50	50	50
Annedal m. m.	27	19	8	—	12	15	17	10	24	3	—	27	26	27
Landala m. m.	35	30	5	—	22	13	32	3	34	1	—	35	35	35
13:de och 14:de rotarna	36	5	31	—	14	22	30	6	36	—	—	36	36	34
15:de roten.....	22	10	12	—	12	10	20	2	21	1	—	22	22	22
Stampen	13	11	2	—	5	8	10	3	12	1	—	13	13	13
Gullbergsvass	7	7	—	—	3	4	4	3	7	—	—	7	7	7
Olskroken m. m.	60	55	5	—	38	22	54	6	60	—	—	60	60	60
Masthuggsbergen	69	53	16	—	30	39	62	7	57	12	—	69	69	69
Majorna	49	40	9	—	14	35	46	3	36	13	—	49	49	49
Lundby.....	48	31	17	—	4	44	38	10	45	3	—	48	47	48
Summa	524	389	135	—	219	305	429	95	480	44	—	524	520	518

Tab. 9. Öfversikt af födda i Göteborg år 1908, med fördelning på månader.

	Lefvande födda					Dödfödda					Summa födda	Däraf oäkta
	äкта		oäkta		tillsam- mans	äкта		oäkta		tillsam- mans		
	m.	kv.	m.	kv.		m.	kv.	m.	kv.			
Januari.....	172	163	48	40	423	4	4	—	2	10	433	90
Februari.....	155	150	40	39	384	5	2	—	—	7	391	79
Mars.....	146	155	32	34	367	4	2	1	—	7	374	67
April.....	188	162	37	47	434	7	—	1	1	9	443	86
Maj.....	163	145	43	47	398	1	6	3	1	11	409	94
Juni.....	134	137	33	17	321	2	1	3	—	6	327	53
Juli.....	171	166	33	28	398	7	5	—	—	12	410	61
Augusti.....	146	160	32	38	376	6	—	2	1	9	385	73
September.....	167	161	33	33	394	4	2	1	3	10	404	70
Oktober.....	152	166	34	26	378	4	2	1	1	8	386	62
November.....	165	135	31	19	350	6	2	1	1	10	360	52
December.....	155	152	36	38	381	2	3	2	1	8	389	77
Hela året	1,914	1,852	432	406	4,604	52	29	15	11	107	4,711	864

Tab. 10. Öfversikt af födda i Göteborg år 1908, med fördelning på församlingar.

	Lefvande födda					Dödfödda					Summa födda	Däraf oäkta
	äкта		oäkta		tillsam- mans	äкта		oäkta		tillsam- mans		
	m.	kv.	m.	kv.		m.	kv.	m.	kv.			
Domkyrkan.....	85	96	40	38	259	3	—	2	1	6	265	81
Vasa.....	230	201	46	56	533	6	4	—	—	10	543	102
Kristine.....	108	108	44	31	291	2	2	3	—	7	298	78
Haga.....	124	109	41	38	312	3	—	—	—	3	315	79
Annedal.....	180	198	54	47	479	11	4	3	1	19	498	105
Masthugget.....	182	185	47	35	449	3	2	—	3	8	457	85
Oskar Fredrik.....	326	285	58	50	719	9	6	3	1	19	738	112
Karl Johan.....	236	247	44	39	566	8	5	2	2	17	583	87
Gamlestaden.....	219	207	44	46	516	3	3	2	2	10	526	94
Lundby.....	199	201	14	26	440	4	3	—	1	8	448	41
Garnison.....	8	3	—	—	11	—	—	—	—	—	11	—
Tyska.....	4	4	—	—	8	—	—	—	—	—	8	—
Mosaiska.....	6	1	—	—	7	—	—	—	—	—	7	—
Katolska.....	7	7	—	—	14	—	—	—	—	—	14	—
Hela året	1,914	1,852	432	406	4,604	52	29	15	11	107	4,711	864

Tab. 11. Befolkningens rörlighet i hvarje af Göteborgs stads församlingar år 1908.

	Folkmängd 31/12 1907	Ingångna äktenskap	Lefvande födda		Döda	Öfverskott af		Folkmängd 31/12 1908
			alla	däraf oäkta		levande födda+ och döda—	Inflyttade och utflyttade	
Domkyrkan	—	161	259	78	223	+ 36	—	12,870
Vasa	—	176	533	102	418	+ 115	—	25,074
Kristine	—	73	291	75	168	+ 123	—	11,180
Haga	—	113	312	79	196	+ 116	—	13,208
Annedal	—	143	479	101	202	+ 277	—	15,629
Masthugget	—	88	449	82	219	+ 230	—	12,562
Oskar Fredrik	—	194	719	108	307	+ 412	—	22,760
Karl Johan	—	124	566	83	320	+ 246	—	19,279
Gamlestaden	—	93	516	90	192	+ 324	—	13,401
Lundby	—	82	440	40	174	+ 266	—	13,817
Garnison	—	2	11	—	6	+ 5	—	841
Tyska	—	5	8	—	16	— 8	—	830
Mosaiska	—	9	7	—	8	— 1	—	605
Katolska	—	1	14	—	4	+ 10	—	361
Summa	—	1,264	4,604	838	2,453	+ 2,151	—	162,417

Obs. På grund af tillkomsten af tre nya församlingar med däraf föranledd uppdelning af de förutvarande, har i ofvanstående tabell tvänne kolumner icke kunnat utfyllas.

Tab. 12. Dödsfall och dödlighet för månad bland kyrkoskrifna i Göteborg åren 1904—1908.

	År	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	
Döda inom staden på 1,000 inne- vånare för år räknadt	1904	14.6	14.9	14.9	15.6	15.2	13.8	16.4	11.6	14.3	12.9	13.5	16.4	15.7
	1905	14.5	15.2	12.0	14.5	15.3	17.3	15.6	13.2	14.5	12.6	11.7	16.1	15.7
	1906	14.2	16.2	13.4	13.2	14.2	17.6	16.0	11.9	17.0	10.8	13.2	11.2	15.3
	1907	13.3	17.1	14.9	13.4	16.1	16.5	12.4	14.2	8.9	8.7	11.2	11.8	13.7
	1908	13.9	21.0	16.9	14.2	16.4	11.7	11.8	14.3	10.5	14.9	9.6	11.9	14.3
Medeltal 1904—1908	14.1	16.9	14.4	14.2	15.4	15.4	14.4	13.0	13.0	12.0	11.8	13.5	14.9	
Alla döda bland här kyrkoskrifna	1904	2,133	176	175	182	183	176	200	159	180	159	163	197	183
»	1905	2,201	194	144	181	189	218	206	179	190	161	144	204	191
»	1906	2,311	212	185	176	192	237	224	174	229	145	181	154	202
»	1907	2,253	241	209	186	225	233	182	205	135	122	161	164	190
»	1908	2,404	289	238	203	235	163	177	209	164	215	140	172	199

Tab. 13. Dödligheten inom Göteborg år 1908 för olika stadsdelar bland mantalsskrifna befolkningen.

	Stadsdel	Antal innevånare	Antal döda	Döda pr mille
1	Nordstaden.....	5,174	58	11.2
2	Sydstaden.....	9,375	119	12.7
3	Masthugget m. m.....	15,485	154	9.9
4	Masthuggsbergen.....	23,415	325	13.9
5	Majorna.....	21,252	338	15.9
6	Haga.....	13,001	186	14.3
7	13:de och 14:de rotarna.....	13,498	117	8.7
8	Landala.....	8,876	124	14.0
9	Annedal och Änggården.....	9,663	129	13.3
10	Stampen, Gullbergsvass.....	6,003	80	13.3
11	15:de roten.....	5,570	64	11.5
12	Olskroken m. m.....	13,639	177	12.3
13	Lundby.....	13,608	158	11.6
14	Fattighuset.....	1,645	202	122.8
	Summa	160,204	2,231	—

Tab. 16. Öfersikt af snittsamma sjukdomar i Göteborg åren 1899—1908.

Tab. 14. Öfersikt af meteorologiska observationerna i Göteborg år 1908.

	År	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	Septemb.	Oktober	November	December
Temperatur C. 1908, absolut maximum	+28.0	+ 8.0	+ 7.4	+ 9.0	+13.0	+27.0	+25.5	+28.0	+25.5	+18.0	+20.0	+ 9.0	+ 9.0
» » » » minimum	-13.0	-13.0	- 7.0	- 8.5	- 2.5	+ 1.0	+ 5.5	+11.0	+10.0	+ 6.0	+ 0.5	- 5.5	-13.0
» » » » medeltal	+ 8.23	+ 1.2	+ 2.4	+ 1.3	+ 6.0	+10.2	+16.2	+18.4	+16.5	+12.4	+ 9.5	+ 2.8	+ 1.8
» medeltal åren 1859—1900	+ 7.25	- 0.73	- 0.86	+ 0.65	+ 5.36	+10.37	+15.03	+16.79	+15.91	+12.68	+ 7.84	+ 3.59	+ 0.35
Nederbörd 1908 millimeter	736.5	70.3	72.7	54.2	38.3	66.3	40.7	65.5	88.5	93.2	3.2	72.8	70.8
» medeltal millimeter åren 1860—1901	771.7	69.8	64.2	46.2	51.9	39.2	49.8	55.6	71.8	89.4	85.4	81.6	66.8
Relativ fuktighet 1908 medeltal %	75	81	78	73	65	71	64	71	70	79	77	79	86
Barometern i millimeter 1908	759.8	758.9	753.4	761.3	758.8	760.2	761.0	759.0	755.8	759.3	769.2	759.5	761.6

Tab. 13. Sammanfattig öfver de epidemiska sjukdomarna i Göteborg år 1908.

Tab. 16. Öfversikt af smittosamma sjukdomar i Göteborg åren 1899—1908.

	1899		1900		1901		1902		1903		1904		1905		1906		1907		1908	
	Insjuk- nade	Döde	Insjuk- nade	Döde	Insjuk- nade	Döde	Insjuk- nade	Döde	Insjuk- nade	Döde	Insjuk- nade	Döde	Insjuk- nade	Döde	Insjuk- nade	Döde	Insjuk- nade	Döde	Insjuk- nade	Döde
Smittkoppor	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mässling	1,515	38	552	27	1	—	2	—	3,052	173	4	—	31	—	1,048	28	536	23	345	21
Skarlakansfeber.	719	27	323	17	167	5	1,074	49	649	34	142	13	193	7	330	8	443	13	319	7
Fläcktyfus	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tarmtyfus	169	10	119	6	135	7	55	11	122	11	112	3	234	20	139	13	77	8	305	30
Rödsot.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Påssjuka	22	—	159	—	317	—	200	—	115	—	18	—	9	—	318	—	153	—	21	—
Influensa	2,910	17	1,637	12	2,662	12	1,333	9	413	1	1,299	7	853	4	521	2	1,233	5	2,349	30
Kikhosta	816	30	660	44	706	45	622	50	119	12	466	32	737	52	249	28	438	20	594	52
Difteri	223	13	198	14	164	12	101	9	68	12	106	15	163	13	199	15	236	16	484	34
Strypsjukan	24	5	32	4	23	1	41	6	25	1	25	—	39	4	47	9	50	13	73	12
Akut barnför- lamning.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	2	2	—

Tab. 17. Sammandrag öfver sjukligheten i Göteborg år 1908, enligt uppgift från 11 distriktsläkare.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
Sjukdomar	Under 2 år	Från 2 till 7 år	Från 7 till 15 år	Från 15 till 60 år	Öfver 60 år	Summa	Staden inom Vallgraven samt Pustervik	Hagaheden väster om Södra Vägen	13:de och 14:de rotarne, Hagaheden väster om Södra Vägen	Haga och Annedal, Landala och Västra Branddala	Majorna och Masthugge väster om Ohvedalsbräcken	Gamlestaden, Slampen, Burgården, 15:de roten m. m.	Hamnen	Landby
1 Vattenkoppor. <i>Varicellæ</i>	45	81	28	2	—	156	11	6	44	66	16	—	13	
2 Mässling. <i>Morbilli</i>	111	190	39	5	—	345	5	5	86	216	22	—	11	
3 Skarlakansfeber. <i>Scarlatina</i>	11	86	37	2	—	136	2	8	21	58	20	—	27	
4 Rash. <i>Roseola febrilis</i>	1	—	1	1	—	3	—	1	1	1	—	—	—	
5 Feber af obestämd art. <i>Febricula</i>	1	—	2	1	—	4	1	—	—	1	2	—	—	
6 Nervfeber. <i>Typhus abdominalis</i>	—	10	19	88	5	122	3	1	23	76	4	—	15	
7 Rödsot. <i>Dysenteria</i>	—	—	—	1	—	1	—	—	—	1	—	—	—	
8 Inhemsk kolera. <i>Barkolera. Cholera nostras. Cholera infantum</i>	24	—	—	—	—	27	2	1	3	20	—	—	1	
9 Pässjuka. <i>Parotitis</i>	3	—	6	3	1	21	—	—	6	1	4	—	10	
10 Influensa. <i>Influenza epidemica</i>	97	167	207	1,509	369	2,349	120	94	785	774	350	1	225	
11 Kikhosta. <i>Pertussis</i>	244	302	46	2	—	594	26	31	108	229	79	—	121	
12 Difteri. <i>Diphtheria</i>	26	82	54	21	—	183	9	16	45	78	20	—	15	
13 Strypsjuka. <i>Croup</i>	22	28	3	—	—	53	—	—	16	21	4	—	12	
14 Ros. <i>Erysipelas</i>	5	—	3	40	10	62	9	2	21	22	6	—	2	
15 Barnsängsfeber. <i>Febris puerperalis</i>	—	—	—	1	—	1	—	—	1	—	—	—	—	
16 Chancre. <i>Ulcus venereum simplex</i>	—	—	—	4	—	4	1	—	1	1	1	—	—	
17 Dröppel. <i>Gonorrhoea</i>	2	—	3	47	—	56	7	1	11	27	2	6	2	
18 Barnförlamning. <i>Poliomyelitis acuta</i>	—	1	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	
19 <i>Syphilis</i>	1	—	—	7	—	8	2	—	2	3	—	1	—	
20 Fyllerigalenskap. <i>Delirium tremens</i>	—	—	8	35	—	35	7	—	6	17	4	—	1	
21 Hjärt- och hjärtsäcksinflammation. <i>Endo- et Pericarditis</i>	1	5	20	15	1	30	5	—	10	12	2	—	1	
22 Luftstrupskatarr. <i>Laryngitis catarrhalis</i>	30	41	517	136	6	233	29	22	58	70	45	—	9	
23 Lungkatarr. <i>Bronchitis</i>	1,197	1,050	49	1,452	495	4,711	264	156	1,201	2,053	545	3	489	
24 Lunginflammation. <i>Pneumonia</i>	104	77	23	122	44	396	22	20	134	166	33	—	21	
25 Lungsäcksinflammation. <i>Pleuritis</i>	6	15	219	73	6	123	4	1	37	74	6	—	1	
26 Halsfluss. <i>Angina tonsillaris</i>	25	187	55	438	19	888	54	41	303	303	93	3	91	
27 Akut magkatarr. <i>Gastritis acuta</i>	108	83	174	285	29	560	48	19	95	265	78	—	55	
28 Akut tarmkatarr. <i>Enteritis et colitis</i>	1,073	562	15	858	197	2,864	145	91	762	1,169	409	3	285	
29 Blindtarmsinflammation. <i>Typhlitis, Perityphlitis</i>	—	—	103	6	—	124	3	4	44	53	2	3	15	
30 Bukhinneinflammation. <i>Peritonitis</i>	4	—	3	14	—	23	1	2	8	10	2	—	—	
31 Blåskatarr. <i>Cystitis</i>	3	—	3	36	12	57	6	—	12	26	11	—	2	
32 Njurinflammation. <i>Nephritis</i>	—	—	12	54	11	82	8	—	21	37	8	1	7	
33 Muskelreumatism. <i>Rheumatismus muscularis</i>	—	—	21	453	97	575	125	15	95	234	104	—	2	
34 Reumatisk feber. <i>Rheumatismus articularis</i>	—	—	30	193	31	266	14	1	88	117	33	1	12	
35 <i>Erythema multiforme</i>	—	—	9	11	2	24	—	2	8	11	—	—	2	
36 Knölros. <i>Erythema nodosum</i>	5	21	27	13	—	66	—	—	20	26	7	—	13	
37 Nässelutslag. <i>Urticaria</i>	6	23	15	36	4	84	5	2	19	32	12	—	14	
38 Bältros. <i>Herpes Zoster</i>	1	—	—	34	13	55	1	3	23	17	5	—	6	
39 Förgiftningssjukdom. <i>Intoxicatio</i>	—	—	19	4	—	4	1	—	1	1	—	—	1	
40 Gulsot. <i>Icterus catarrhalis</i>	—	15	—	10	—	44	6	—	7	31	—	—	—	
Summa	3,156	3,075	1,672	6,109	1,358	15,370	946	545	4,126	6,320	1,929	23	1,481	

Tab. 18. Gångse sjukdomar i Göteborg år 1900 fördelade på månader, enligt uppgift från 11 distriktsläkare.

	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	Septemb.	Oktober	November	December	Alla
1 Vattenkoppor. <i>Varicellæ</i>	10	—	5	12	17	23	7	8	11	4	13	39	156
2 Mässling. <i>Morbilli</i>	59	—	51	53	43	32	10	2	—	—	—	1	345
3 Skarlakansfeber. <i>Scarlatina</i>	19	—	17	15	9	3	7	5	15	6	7	12	136
4 Rash. <i>Roseola febrilis</i>	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	3
5 Feber af obestämd art. <i>Febricula</i>	—	—	—	—	—	1	2	1	—	—	—	—	4
6 Nervfeber. <i>Typhus abdominalis</i>	—	—	2	1	1	3	4	6	74	13	11	5	122
7 Rödsot. <i>Dysenteria</i>	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
8 Inhemsk kolera. Barnkolera. <i>Cholera nostras. Cholera infantum</i>	—	—	—	—	—	1	9	16	1	—	—	—	27
9 Påssjuka. <i>Parotitis</i>	2	—	6	1	—	1	—	2	1	3	—	3	21
10 Influensa. <i>Influenza epidemica</i>	1,715	—	78	18	12	1	2	2	3	3	27	127	2,349
11 Kikhosta. <i>Pertussis</i>	146	—	55	38	21	16	31	23	42	23	27	53	594
12 Difteri. <i>Diphtheria</i>	9	—	6	11	16	12	8	5	23	13	28	40	183
13 Strypsjuka. <i>Croup</i>	4	—	4	3	2	1	2	—	5	5	7	12	53
14 Ros. <i>Erysipelas</i>	8	—	2	7	2	4	4	2	6	9	5	8	62
15 Barnsängsfeber. <i>Febris puerperalis</i>	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
16 Chancere. <i>Ulcus venereum simplex</i>	—	—	—	2	—	—	—	—	2	—	—	—	4
17 Dröppel. <i>Gonorrhoea</i>	5	—	6	8	2	8	6	2	3	7	5	2	56
18 Barnförlamning. <i>Poliomyelitis acuta</i>	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
19 <i>Syphilis</i>	2	—	1	1	—	2	1	—	1	—	—	—	8
20 Fyllerigalenskap. <i>Delirium tremens</i>	4	—	3	3	1	1	—	4	3	4	3	5	35
21 Hjärt- och hjärtsäcksinflammation. <i>Endo- et Pericarditis</i>	—	—	5	2	7	—	1	1	4	2	5	1	30
22 Luftstrupskatarr. <i>Laryngitis catarrhalis</i>	36	—	28	36	13	8	4	8	11	9	15	37	233
23 Lungkatarr. <i>Bronchitis</i>	874	—	492	442	247	219	241	215	246	318	366	520	4,711
24 Lunginflammation. <i>Pneumonia</i>	75	—	40	52	29	27	18	14	21	23	25	34	396
25 Lungsäcksinflammation. <i>Pleuritis</i>	9	—	10	12	11	4	18	6	11	11	6	21	123
26 Halsfluss. <i>Angina tonsillaris</i>	79	—	70	97	57	48	54	43	100	88	95	92	888
27 Akut magkatarr. <i>Gastritis acuta</i>	43	—	40	36	35	47	60	84	56	51	39	40	560
28 Akut tarmkatarr. <i>Enteritis et colitis</i>	171	—	103	139	148	238	405	615	417	202	152	160	2,864
29 Blindtarmsinflammation. <i>Typhlitis. Perityphlitis</i>	9	—	13	13	13	11	16	8	15	4	6	6	124
30 Bukhinneinflammation. <i>Peritonitis</i>	1	—	2	1	1	2	—	4	7	1	4	—	23
31 Blåskatarr. <i>Cystitis</i>	6	—	8	6	3	6	6	4	3	5	4	4	57
32 Njurinflammation. <i>Nephritis</i>	5	—	2	8	9	4	7	15	10	7	4	8	82
33 Muskelreumatism. <i>Rheumatismus muscularis</i>	76	—	53	63	39	38	45	43	44	45	41	39	575
34 Reumatisk feber. <i>Rheumatismus articularis</i>	26	—	21	25	18	13	24	15	22	21	22	26	266
35 <i>Erythema multiforme</i>	—	—	3	2	2	4	1	1	—	2	1	8	24
36 Knölros. <i>Erythema nodosum</i>	8	—	3	11	6	8	2	4	8	1	4	2	66
37 Nässelutslag. <i>Urticaria</i>	10	—	6	6	7	6	7	6	6	9	10	7	84
38 Bältros. <i>Herpes Zoster</i>	8	—	5	5	6	2	6	6	5	4	2	3	55
39 Förgiftningssjukdom. <i>Intoxicatio</i>	—	—	—	1	—	—	—	1	2	—	—	—	4
40 Gulsot. <i>Icterus catarrhalis</i>	—	—	—	3	—	1	5	2	4	16	9	4	44
Summa	3,419	1,568	1,140	1,135	777	795	1,015	1,174	1,182	909	943	1,319	15,370

Tab. 19. Dödsorsakerna år 1908 bland i Göteborg kyrkoskriftnom och utom staden aflidna (efter ålder och kön).

Dödsorsakernas benämning (Siffrorna hänvisa till gällande dödsorsaksnomenklatur)	Levnadsålder										Summa			Dödsorsakernas benämning						
	0-6 mån.		6-12 mån.		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år	20-40 år	40-60 år		60-80 år	Öfver 80 år	Okänd ålder	Man-kön	Kvinn-kön	Båda
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.		kv.	m.	kv.	m.	kv.	
I. Bildningsfel och medfödda sjukdomar.																				
3. Missfoster och bildningsfel. <i>Monstrum et vitium primæ conformationis</i>	1	3	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	4	5	
4. Medfödd svaghet. <i>Debilitas congenita</i>	62	53	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	63	53	116	
5. Bristande lungutvidgning. <i>Atelectasis pulmonum</i>	3	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	2	5	
6. Medfödd syfilis. <i>Syphilis congenita</i>	2	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	3	
7. Öfriga medfödda sjukdomar. <i>Alii morbi congeniti</i>	1	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	4	
Summa	69	60	3	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	72	61	133		
II. Ålderdomssjukdomar.																				
8. Ålderdomsaftyning. <i>Marasmus senilis</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	72	101	58	106	—	—	130	
9. Ålderdomsbrand. <i>Gangræna senilis</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	4	—	3	—	—	2	
Summa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	74	105	58	109	—	—	132	
III. Akuta infektionssjukdomar.																				
11. Mässling. <i>Morbilli</i>	—	—	2	1	9	8	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	10	
12. Skarlakansfeber. <i>Scarlatina</i>	—	—	—	1	1	3	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	6	
14. Tarmtyfus. <i>Febris typhoides</i>	—	—	—	—	—	—	1	1	2	1	—	—	—	—	—	—	—	17	17	
17. Inhemsk kolera. Barnkolera. <i>Cholera nostras. Cholera infantum</i>	3	6	3	4	3	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	10	11		
19. Kikhosta. <i>Pertussis</i>	4	9	4	11	12	13	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21	33		
20. Influensa. <i>Influenza epidemica</i>	1	1	—	—	2	1	—	—	—	—	—	—	4	12	3	4	12	20		
21. Difteri. <i>Diphtheria</i>	1	—	3	1	11	14	2	2	1	—	—	—	—	—	—	—	18	17		
22. Strypsjuka. <i>Laryngitis pseudomembranacea (Croup)</i>	—	—	—	1	7	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	8	4		
23. Varfeber. <i>Pyæmia. Septichæmia</i>	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	5	8		
24. Barnsängsfeber. <i>Sepsis puerperalis</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	
25. Ros. <i>Erysipelas</i>	5	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	4		
Summa	14	17	12	20	46	42	5	7	5	1	—	—	—	—	—	—	108	133		

Tab. 19. Fortsättning.

Dödsorsakens benämning	De aflidnas lefnadsålder										Summa			Dödsorsakens benämning																								
	0-6 mån.		6-12 mån.		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år	20-40 år	40-60 år		60-80 år	Öfver 80 år	Okänd ålder	Man-kön	Kvinn-kön	Båda																		
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.		kv.	m.	kv.																					
IV. Kroniska infektionssjukdomar.																																						
32. Tuberkelsjukdom. <i>Tuberculosis:</i>																																						
a) Lungsot. <i>Tuberculosis v. phthisis pulmonum</i>	1	—	1	2	8	10	3	3	4	5	20	28	93	90	48	47	20	21	—	1	—	—	198	207	405	Tuberkelsjukdom.												
b) Hjärttuberkulos. <i>Tuberculosis cerebri. Meningitis tuberculosa</i>	1	2	—	—	19	18	3	10	3	3	—	2	—	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27	37	64	a) Lungsot.										
c) Ben- och ledgångstuberkulos. <i>Tuberculosis ossium et articulationum</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	4	7	b) Hjärttuberkulos.									
d) Tuberkulos i andra organ samt allmän tuberkulos. <i>Tuberculosis aliorum organorum et t. universalis</i>	—	—	1	—	3	—	3	1	—	—	3	1	3	2	3	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	17	7	24	c) Ben- och ledgångstuberkulos.									
33. Syfilis. <i>Syphilis</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	d) Tuberkulos i andra organ samt allmän tuberkulos.									
Summa	2	2	2	2	30	28	9	15	7	9	25	31	97	94	54	49	21	24	—	1	—	—	247	255	502	Syfilis.												
V. Konstitutionella sjukdomar.																																						
39. Engelska sjukan. <i>Rachitis</i>	2	3	1	—	5	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	5	13	Engelska sjukan.									
41. Andra konstitutionella sjukdomar. <i>Alia cachexia</i>	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	9	11	Andra konstitutionella sjukdomar.								
Summa	2	3	1	—	5	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	14	24										
VI. Kroniska förgiftningssjukdomar.																																						
44. Kronisk alkoholsjukdom. <i>Alcoholismus chronicus. Delirium tremens</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—	6	Kronisk alkoholsjukdom.								
Summa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—	6									
VII. Sinnessjukdomar.																																						
46. Sinnessjukdom. <i>Insania</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	1	12	Sinnessjukdom.								
Summa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	1	12									

Tab. 19. Fortsättning.

Dödsorsakens benämning	De aflidnas										
	0-6 mån.		6-12 mån.		1-5 år		5-10 år		10-15 år		
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	
VIII. Nervsystemets sjukdomar.											
47. Hjärnslag. Hjärnuppmykning. <i>Hæmorrhagia cerebri et meningum. Emollitio cerebri</i>	+	1			1						
48. Hjärn- och hjärnhinneinflammation. <i>Encephalitis et meningitis. Abscessus cerebri</i>	-	1	1	1	3			1			
49. Inflammation i ryggmärgen och dess hinnor. <i>Myelitis et meningitis spinalis acuta et chronica</i>	-				1	2					
50. Ryggmärgstvinsot. <i>Tabes dorsalis</i>	-										1
51. Fallandesot. <i>Epilepsia</i>	-	1									1
52. Eklampsi. <i>Eclampsia</i>	2	1									
53. Konvulsioner. <i>Convulsiones</i>	2	1	1	1	3						
54. Sockersjuka. <i>Diabetes mellitus</i>											
55. Andra sjukdomar i nervsystemet. <i>Alii systematis nervosi morbi</i>					1	1					
Summa	4	5	2	2	9	3		1	1		
X. Öronsjukdomar.											
56. Öroninflammation. <i>Otitis</i>						1					1
Summa						1					1
XI. Cirkulationsorganens sjukdomar.											
58. Hjärtinflammation. <i>Endocarditis. Myocarditis. Pericarditis</i>								2	1		
59. Fetthjärta. <i>Cor adiposum</i>											2
60. Organiskt hjärtfel. <i>Vitium organicum cordis</i>					1		1	1			4
61. Hjärtförflamning. <i>Paralysis cordis</i>											
62. Pulsåderinflammation. <i>Endarteriitis chronica</i>											
63. Pulsåderbräck. <i>Aneurysma</i>											
64. Blodåderinflammation och -bräck. <i>Phlebitis et Periphlebitis. Varix</i>											
65. Blodpropp. <i>Thrombosis. Embolia</i>											
66. Andra sjukdomar i blodomloppsorganen. <i>Alii organorum circulationis morbi</i>											
Summa					1		3	2			4

Levnadsålder						Summa			Dödsorsakens benämning	
15-20 år	20-40 år	40-60 år	60-80 år	Öfver 80 år	Okänd ålder	Man-kön	Kvinn-kön	Båda		
m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.					
									Nervsystemets sjukdomar.	
		1	11	5	13	10	1	1	Hjärnslag. Hjärnuppmykning.	
1	3	1	1	1					Hjärn- och hjärnhinneinflammation.	
			1	1					Inflammation i ryggmärgen och dess hinnor.	
			1	2					Ryggmärgstvinsot.	
	2	2	1	1	1				Fallandesot.	
		3							Eklampsi.	
		1							Konvulsioner.	
1	5	2	3	1	6	5			23 Sockersjuka.	
			1		3				7 Andra sjukdomar i nervsystemet.	
1	1	10	11	17	9	23	19	1	1	68 54 122
			1							Öronsjukdomar.
								1	2	3 Öroninflammation.
			1							3
										Cirkulationsorganens sjukdomar.
		2	2	5	4	14				13 7 20 Hjärtinflammation.
						2				2 2 Fetthjärta.
4	1	3	15	11	15	10	14	2		34 50 84 Organiskt hjärtfel.
		3	2	1	5	1				9 3 12 Hjärtförflamning.
				5	13	14				18 14 32 Pulsåderinflammation.
						1				1 1 Pulsåderbräck.
										1 1 Blodåderinflammation o. -bräck.
			1	2	1	2				2 4 6 Blodpropp.
1	2		2	1	7	4				11 7 18 Andra sjukdomar i blodomloppsorganen.
4	2	10	21	26	17	39	42	3		87 89 176

Tab. 19. Fortsättning.

Dödsorsakernas benämning	De aflidnas lefnadsålder										Summa			Dödsorsakernas benämning						
	0—6 mån.		6—12 mån.		1—5 år		5—10 år		10—15 år		15—20 år	20—40 år	40—60 år		60—80 år	Öfver 80 år	Okänd ålder	Man-kön	Kvinn-kön	Båda
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.		kv.	m.	kv.			
XII. Andningsorganens sjukdomar.																				
67. Strupsjukdom. <i>Morbus laryngis</i>	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	4	Strupsjukdom.
68. Ödem i struphufvudet. <i>Oedema laryngis</i>	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	Ödem i struphufvudet.
69. Lungsäcksinflammation. <i>Pleuritis. Empyema</i> ...	—	—	1	—	2	1	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	7	2	9	Lungsäcksinflammation.
70. Akut luftrörsinflammation. <i>Bronchitis acuta</i>	18	15	16	8	12	7	1	2	—	—	—	—	—	—	—	50	39	89	Akut luftrörsinflammation.	
71. Kronisk luftrörsinflammation. <i>Bronchitis chronica</i>	1	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	19	34	Kronisk luftrörsinflammation.	
72. Blodträngning och ödem i lungorna. <i>Hyperæmia et oedema pulmonum</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	4	Blodträngning och ödem i lungorna.
73. Lungblödning. <i>Hæmorrhagia pulmonum</i>	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	3	Lungblödning.	
74. Lungemfysem. <i>Emphysema pulmonum. Asthma</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	4	Lungemfysem.	
75. Lunginflammation. <i>Pneumonia acuta</i>	6	11	15	13	16	10	2	—	—	—	—	—	—	—	—	77	78	155	Lunginflammation.	
78. Andra sjukdomar i andningsorganen. <i>Alii organorum respirationis morbi</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2	Andra sjukdomar i andningsorganen.	
Summa	26	27	33	21	35	18	4	2	—	—	—	—	—	—	—	161	144	305		
XIII. Matsmältningsorganens sjukdomar.																				
81. Akut inflammation i magen och tarmarna. <i>Gastritis, enteritis et colitis acuta</i>	38	11	14	10	13	8	—	1	—	—	—	—	—	—	—	67	36	103	Akut inflammation i magen och tarmarna.	
82. Kronisk inflammation i magen och tarmarna. <i>Gastritis, enteritis et colitis chronica</i>	5	1	1	2	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	5	15	Kronisk inflammation i magen och tarmarna.	
83. Blindtarmsinflammation. <i>Typhlitis. Perityphlitis</i>	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	10	4	14	Blindtarmsinflammation.	
84. Magsår. <i>Ulcus ventriculi</i>	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	8	12	Magsår.	
85. Tarmhinder. <i>Ileus</i>	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	6	7	Tarmhinder.	
86. Tarmbräck. <i>Hernia intestinalis</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3	4	Tarmbräck.	
87. Bukhinneinflammation. <i>Peritonitis</i>	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	4	Bukhinneinflammation.	
89. Leversjukdom. <i>Morbus hepatis</i>	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	3	9	Leversjukdom.	
90. Gallsten. <i>Cholelithiasis</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	5	6	Gallsten.	
91. Andra sjukdomar i matsmältningsorganen. <i>Alii organorum digestionis morbi</i>	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	5	7	Andra sjukdomar i matsmältningsorganen.	
Summa	43	16	15	12	16	12	1	2	1	1	—	—	—	—	—	104	77	181		

Tab. 19. Fortsättning.

Dödsorsakernas benämning	De aflidnas									
	0—6 mån.		6—12 mån.		1—5 år		5—10 år		10—15 år	
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.
XIV. Urinorganens sjukdomar.										
92. Akut njurinflammation. <i>Nephritis acuta</i>	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
93. Kronisk njurinflammation. <i>Nephritis chronica</i> ...	—	—	—	—	1	—	1	1	—	—
94. Uremi. <i>Uræmia</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
95. Urinblåseinflammation. <i>Cystitis</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
99. Andra sjukdomar i urinorganen. <i>Alii organorum uropoëticorum morbi</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	—	—	—	—	2	—	1	1	—	—
XV. Kvinnliga könsorganens sjukdomar.										
100. Lifmoderblödning. <i>Metrorrhagia</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
103. Andra sjukdomar i de kvinnliga könsorganen. <i>Alii organorum sexualium muliebrum morbi</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVI. Rörelseorganens och bensystemets sjukdomar.										
105. Ledgångsinflammation. <i>Arthritidis. Synovitis</i> ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
XVII. Hud- och bindväfssjukdomar.										
109. Bulnad. <i>Phlegmone. Abscessus</i>	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—

lefnadsålder										Summa			Dödsorsakernas benämning		
15—20 år		20—40 år		40—60 år		60—80 år		Öfver 80 år		Okänd ålder		Man-kön		Kvinn-kön	Båda
m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.				
1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	3	Urinorganens sjukdomar. Akut njurinflammation. Kronisk njurinflammation. Uremi. Urinblåseinflammation.
—	—	3	2	20	3	9	10	—	1	—	—	34	17	51	
—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2	
—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	1	
—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	1	Andra sjukdomar i urinorganen.
1	—	4	3	21	3	11	10	—	1	—	—	40	18	58	Kvinnliga könsorganens sjukdomar. Lifmoderblödning. Andra sjukdomar i de kvinnliga könsorganen.
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	
Rörelseorganens och bensystemets sjukdomar.															
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	Ledgångsinflammation.
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	
Hud- och bindväfssjukdomar.															
—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	2	1	3	Bulnad.
—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	2	1	3	

Tab. 19. Fortsättning.

Dödsorsakens benämning	De aflidnas lefnadsålder											
	0-6 mån.		6-12 mån.		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år	
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.
Transport	—	1	—	—	4	—	7	2	3	1	6	—
117. Mord. Dråp. <i>Homicidium</i>	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Strypning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Fall	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	—	2	—	—	4	—	7	2	3	1	6	—
119. Ej uppgifven dödsorsak	—	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—
Summa	161	133	68	57	149	109	31	32	22	17	40	43
	294		125		258		63		39		83	

Dödsorsakens benämning	lefnadsålder										Summa		
	20-40 år		40-60 år		60-80 år		Öfver 80 år		Okänd ålder		Man-kön	Kvinn-kön	Båda
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.			
Transport	30	4	28	5	5	4	—	—	—	—	83	17	100
117. Mord. Dråp. <i>Homicidium</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
6. Strypning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Fall	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	31	4	28	5	5	4	—	—	—	—	84	18	102
119. Ej uppgifven dödsorsak	2	2	—	—	—	—	1	1	—	—	4	5	9
Summa	198	167	221	160	256	335	66	139	—	—	1212	1192	2404
	365		381		591		205						

Tab. 20. Dödsorsakerna år 1908 bland i Göteborg kyrkoskrifna inom och utom staden aflidna; (fördelade efter sina hufvudgrupper på månader och kvartal).

Dödsorsaker	Januari			Februari			Mars			April			Maj			Juni			Juli			Augusti			Septemb.			Oktober			November			December			Kvartal												Summa			Proc. af hela antalet dödsfall										
	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a		m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.	kv.	s:a	m.
Bildningsfel och medfödda sjukdomar...	6	6	12	7	2	9	3	5	8	11	7	18	4	6	10	1	4	5	2	8	7	6	13	13	7	20	4	2	6	7	3	10	7	5	12	16	13	29	16	17	33	22	21	43	18	10	28	72	61	133	5.5											
Ålderdomssjukdomar	21	41	62	12	28	40	15	18	33	15	24	39	12	19	31	8	14	22	11	13	9	11	20	11	11	22	4	9	13	3	15	18	11	11	22	48	87	135	35	57	92	31	35	66	18	35	53	132	214	346	14.4											
Akuta infektionssjukdomar.....	18	18	36	13	17	30	9	14	23	9	9	18	7	8	15	3	8	11	10	14	8	9	17	7	9	16	2	7	9	9	8	17	13	12	25	40	49	89	19	25	44	25	32	57	24	27	51	108	133	241	10.0											
Kroniska infektionssjukdomar	33	20	53	21	28	49	16	27	43	24	23	47	16	15	31	25	28	53	30	28	16	14	30	14	24	38	17	16	33	19	23	42	16	14	30	70	75	145	65	66	131	60	61	121	52	53	105	247	255	502	20.9											
Konstitutionella sjukdomar.....	3	1	4	2	—	2	2	1	3	—	1	1	1	1	2	—	2	2	1	1	1	1	2	—	1	1	—	—	—	2	2	—	3	3	7	2	9	1	4	5	2	3	5	—	5	5	—	10	14	24	1.0											
Kroniska förgiftningssjukdomar.....	1	—	1	1	—	1	1	1	2	—	—	—	1	—	1	3	—	3	—	—	—	—	—	2	—	2	1	—	1	2	—	1	3	1	4	4	—	4	2	—	2	4	—	4	13	1	14	0.6														
Sinnessjukdomar	1	—	1	—	—	—	2	2	4	1	2	3	2	—	2	2	—	2	—	—	2	—	2	2	—	2	1	—	1	—	—	1	3	2	5	5	2	7	4	1	5	5	3	8	17	8	25	1.0														
Nervsystemets sjukdomar	6	5	11	3	5	8	6	3	9	10	7	17	7	3	10	8	4	12	5	5	6	4	9	5	5	10	2	4	6	5	2	7	6	7	13	15	13	28	25	14	39	15	14	29	13	13	26	68	54	122	5.1											
Öronsjukdomar	—	—	—	1	1	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	1	2	3	0.1												
Cirkulationsorganens sjukdomar	10	11	21	10	8	18	8	10	18	6	7	13	8	4	12	8	8	16	10	8	3	3	6	7	7	14	3	5	8	6	6	12	8	12	20	28	29	57	22	19	41	20	18	38	17	23	40	87	89	176	7.3											
Andningsorganens sjukdomar	23	27	50	24	15	39	14	15	29	21	19	40	13	10	23	8	8	16	5	3	6	5	11	9	6	15	8	8	16	12	13	25	18	15	33	61	57	118	42	37	79	20	14	34	38	36	74	161	144	305	12.7											
Matsmältningsorganens sjukdomar	3	4	7	9	4	13	4	6	10	6	6	12	5	6	11	9	5	14	15	8	13	8	21	20	13	33	8	6	14	6	6	12	6	5	11	16	14	30	20	17	37	48	29	77	20	17	37	104	77	181	7.5											
Urinorganens sjukdomar.....	4	2	6	8	1	9	3	—	3	4	2	6	2	1	3	3	—	3	1	2	1	3	4	3	2	5	7	—	7	2	5	7	2	—	2	15	3	18	9	3	12	5	7	12	11	5	16	40	18	58	2.4											
Kvinnliga könsorganens sjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1	1	—	—	—	—	—	2	2	0.1											
Rörelseorganens och bensystemets sjukdomar.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	1	1	0.1												
Hud- och bindväfssjukdomar.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2	—	—	—	—	1	—	1	1	2	2	1	3	0.1														
Svulster	6	9	15	4	6	10	3	6	9	5	8	13	3	3	6	7	4	11	8	10	1	13	14	10	14	24	6	9	15	6	5	11	3	8	11	13	21	34	15	15	30	19	37	56	15	22	37	62	95	157	6.5											
Våldsamt död: olyckshändelse eller våda	6	1	7	3	2	5	4	1	5	1	4	5	3	—	3	2	—	2	10	3	9	1	10	7	1	8	5	1	6	3	—	3	10	—	10	13	4	17	6	4	10	26	5	31	18	1	19	63	14	77	3.2											
själfmord.....	3	—	3	2	1	3	1	1	2	1	—	1	2	—	2	2	—	2	2	—	1	1	2	4	—	4	—	—	—	—	—	—	2	—	2	6	2	8	5	—	5	7	1	8	2	—	2	20	3	23	1.0											
mord och dråp	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2	—	—	—	—	—	—	1	1	2	0.1											
Ej uppgifven dödsorsak	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2	1	1	2	1	1	2	4	5	9	0.4											
Summa	144	145	289	119	119	238	92	111	203	114	121	235	86	77	163	91	86	177	110	99	84	80	164	114	101	215	72	68	140	81	91	172	105	94	199	355	375	730	291	284	575	308	280	588	258	253	511	1.212	1.192	2.404	100											

Tab. 21. Dödsorsakerna i Göteborg år 1908 bland här kyrkoskrifna, fördelade på stadsdelar.

	Nordstaden	Sydstaden	Masthuggel m. m.	Masthuggs- bergen	Majorna	Haga	Is:de och Is:de rolarna	Landala	Annedal, Angeården	Stampen, Gullbergsvass	Is:de roten	Oskroken m. m.	Landby	Fattighusen	Summa
Bildningsfel och medfödda sjukdomar	1	2	12	23	27	11	5	1	6	11	3	15	10	—	127
Ålderdomssjukdomar	7	21	19	33	59	25	21	12	22	6	11	12	12	75	335
Akuta infektionssjukdomar	3	12	16	41	30	13	11	19	15	5	4	26	26	8	229
Kroniska infektionssjukdomar	14	19	30	82	70	34	17	29	25	19	14	40	23	55	471
Konstitutionella sjukdomar	—	—	1	1	5	1	2	1	1	1	1	2	4	1	21
Kroniska förgiftningssjukdomar	1	2	—	1	1	—	—	—	—	—	—	2	2	1	10
Sinnessjukdomar.....	—	—	2	2	—	—	4	—	1	1	—	—	—	6	16
Nervsystemets sjukdomar.....	2	11	10	8	19	9	4	3	9	2	4	8	7	15	111
Öronsjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	2
Cirkulationsorganens sjukdomar	11	9	8	18	25	16	13	12	12	6	7	12	7	8	164
Andningsorganens sjukdomar	9	15	18	52	36	28	12	23	11	11	5	27	32	9	288
Matsmältningsorganens sjukdomar	2	7	12	27	24	15	11	16	11	9	4	15	15	5	173
Urinorganens sjukdomar	2	5	6	4	8	7	2	2	3	2	1	5	2	3	52
Kvinnliga könsorganens sjukdomar	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Rörelseorganens o. bensystemets sjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Hud- och bindväfssjukdomar	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	1	3
Svulster	5	9	14	20	23	19	12	4	9	4	6	6	7	12	150
Väldsam död: olyckshändelse eller våda ...	1	4	3	11	8	5	1	—	3	3	3	4	8	1	55
själfmord	—	3	1	1	3	2	2	—	—	—	1	2	3	1	19
mord eller dråp	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2
Summa	58	119	154	325	338	186	117	124	129	80	64	177	158	202	2,231

Tab. 22. Dödsorsakerna bland här kyrkoskrifna, som år 1908 aflidit utom staden.

	De aflidnas lefnadsålder												Summa												
	0-6 månader		6-12 månader		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år		20-40 år		40-60 år		60-80 år		Öfver 80 år		Okänd ålder		Mankön	Kvinnkön	Båda
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.					
Bildningsfel och medfödda sjukdomar	5	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	1	6
Ålderdomssjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	5	3	—	—	—	6	5	11
Akuta infektionssjukdomar	1	2	—	1	—	2	1	—	—	—	2	1	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	5	7	12
Kroniska infektionssjukdomar	—	—	—	—	2	—	—	—	—	1	1	12	8	1	5	—	1	—	—	—	—	—	16	15	31
Konstitutionella sjukdomar	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	2	1	3
Kroniska förgiftningssjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	4
Sinnessjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	2	3	—	—	—	—	—	—	—	5	4	9
Nervsystemets sjukdomar	—	1	—	—	1	—	—	1	—	—	—	3	1	1	—	2	—	—	1	—	—	—	7	4	11
Öronsjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Cirkulationsorganens sjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	2	4	—	3	—	—	—	—	—	—	10	2	12
Andningsorganens sjukdomar	3	—	3	1	—	—	1	—	—	—	—	3	—	—	1	1	3	1	—	—	—	—	12	5	17
Matsmältningsorganens sjukdomar	2	—	—	—	2	3	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	5	3	8
Urinorganens sjukdomar	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	3	—	—	1	—	—	—	—	—	4	2	6
Svulster	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	2	3	—	—	—	—	—	2	5	7
Våldsam död: olyckshändelse eller våda ... själfmord	—	—	—	—	1	—	2	1	—	1	4	—	7	1	3	1	—	1	—	—	—	—	17	5	22
Ej uppgifven dödsorsak	—	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	1	1	—	—	4	5	9
Summa	12	5	3	2	8	6	4	2	—	1	5	3	38	18	17	13	12	11	8	5	—	—	107	66	173

Tab. 23. Dödsorsakerna i Göteborg år 1908 bland främlingar.

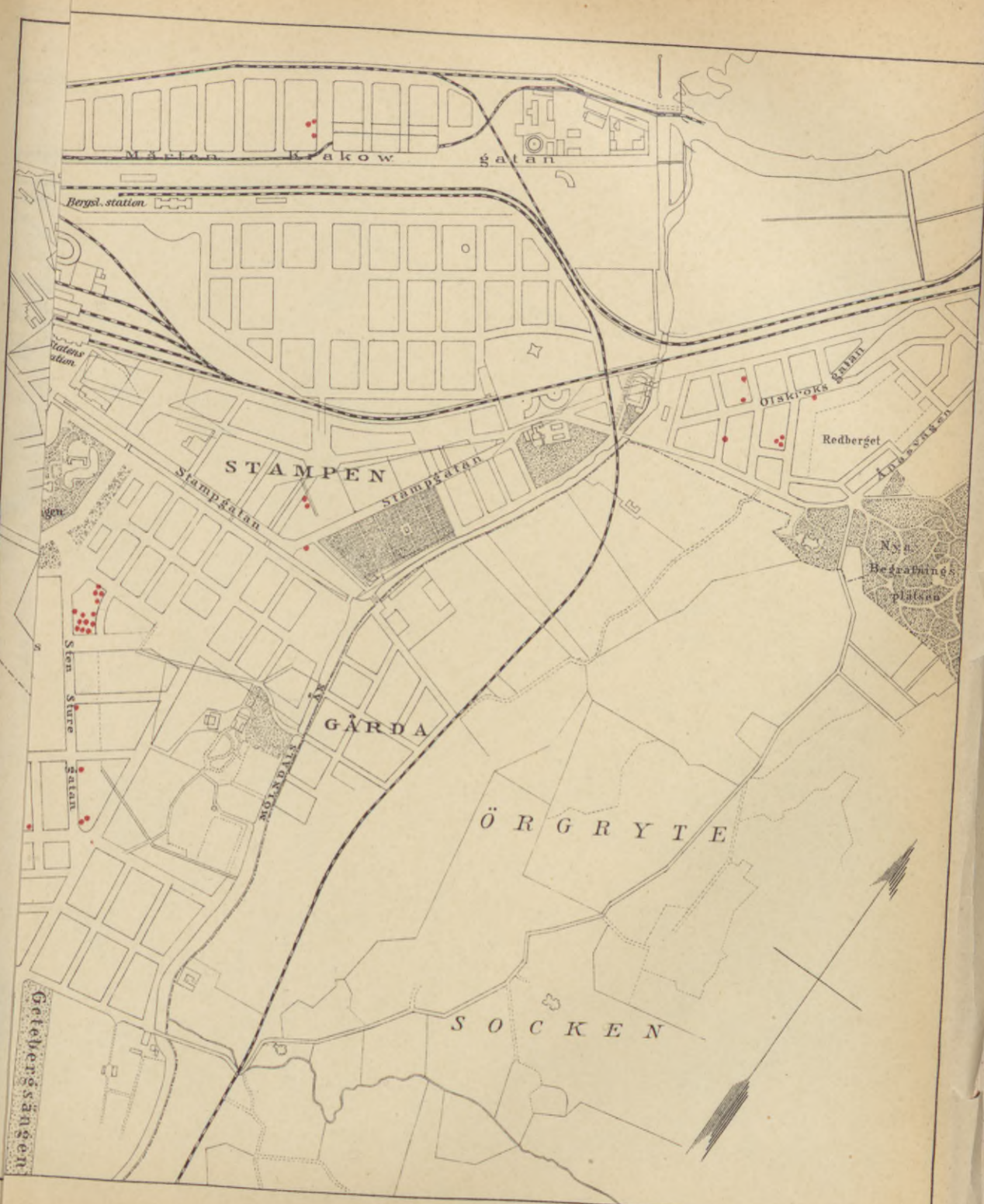
	De aflidnas lefnadsålder														Summa											
	0-6 månader		6-12 månader		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år		20-40 år		40-60 år		60-80 år		Öfver 80 år		Okänd ålder		Mankön	Kvinnkön	Båda	
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.						
Bildningsfel och medfödda sjukdomar	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	
Ålderdomssjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	3	1	8	—	—	5	11	16	
Akuta infektionssjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	2	
Kroniska infektionssjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	3	7	
Konstitutionella sjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	
Nervsystemets sjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2	—	—	—	—	—	1	3	4	
Cirkulationsorganens sjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	1	
Andningsorganens sjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—	—	—	—	—	—	—	2	1	3	
Matsmältningsorganens sjukdomar	—	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	4	
Urinorganens sjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	
Rörelseorganens o. bensystemets sjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	
Hud- och bindväfssjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	
Svulster	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	1	—	—	—	—	1	4	5	
Våldsam död: olyckshändelse eller våda ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
själfmord	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Summa	1	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	8	6	5	6	6	10	1	8	—	—	22	32	54

Tab. 24. Dödsfall på 1,000 innevånare i nedanstående sjukdomar årligen 1904—1908, samt medeltal för denna och föregående 5-årsperiod.

	1904	1905	1906	1907	1908	Medeltal	
						1904—1908	1899—1903
Dödsfall i tuberculosis pulmonum (inom staden affidna).....	2.6	3.0	2.9	2.3	2.3	2.6	2.7
» » pneumoni	0.8	0.8	0.7	1.0	0.9	0.8	1.1
» » acut bronchit (barn till 1 års ålder)	0.5	0.3	0.4	0.4	0.5	0.3	0.4
» » nephrit	0.3	0.4	0.4	0.4	0.3	0.4	0.3
» » cancer.....	0.9	1.0	1.0	0.9	0.8	0.9	1.0
» » acut diarrhé (barn till 1 års ålder)	0.7	1.0	0.4	0.5	0.6	0.6	0.8
» » typhus abdominalis.....	0.1	0.1	0.1	0.1	0.2	0.1	0.1

Tab. 25. Jämförande öfversikt af antalet dödsfall i folksjukdomarna samt några andra sjukdomar i Göteborg åren 1899—1908.

	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	Medeltal för de 10 åren
Smittkoppor.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mässling	38	27	—	—	173	—	—	28	23	21	31
Skarlakansfeber.....	27	17	5	49	34	13	7	8	13	7	18
Fläcktyfus.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tarmtyfus.....	10	6	7	11	11	3	20	13	8	30	12
Rödsot	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Epidemisk influensa	17	12	12	9	1	7	4	2	5	30	10
Epidemisk hjärnfeber.....	—	—	—	3	1	—	—	—	—	—	—
Kikhosta	30	44	45	50	12	32	52	28	20	52	36
Difteri och strypsjuka.....	18	18	13	15	13	15	17	24	29	36	20
Varfeber	13	15	7	13	8	7	10	20	15	13	12
Barnsängsfeber	3	2	—	—	1	3	2	2	—	3	2
Lungsot.....	332	369	354	347	350	350	412	439	367	377	370
Hjärttuberkulos	61	103	80	84	89	70	64	57	65	63	74
Luftrörsinflammation, akut och kronisk.....	73	88	88	98	94	112	82	113	116	119	98
Lunginflammation.....	159	177	146	125	100	105	115	113	150	146	134
Inflammation i mage o. tarmar, akut o. kronisk	143	126	171	87	117	126	170	110	100	111	126

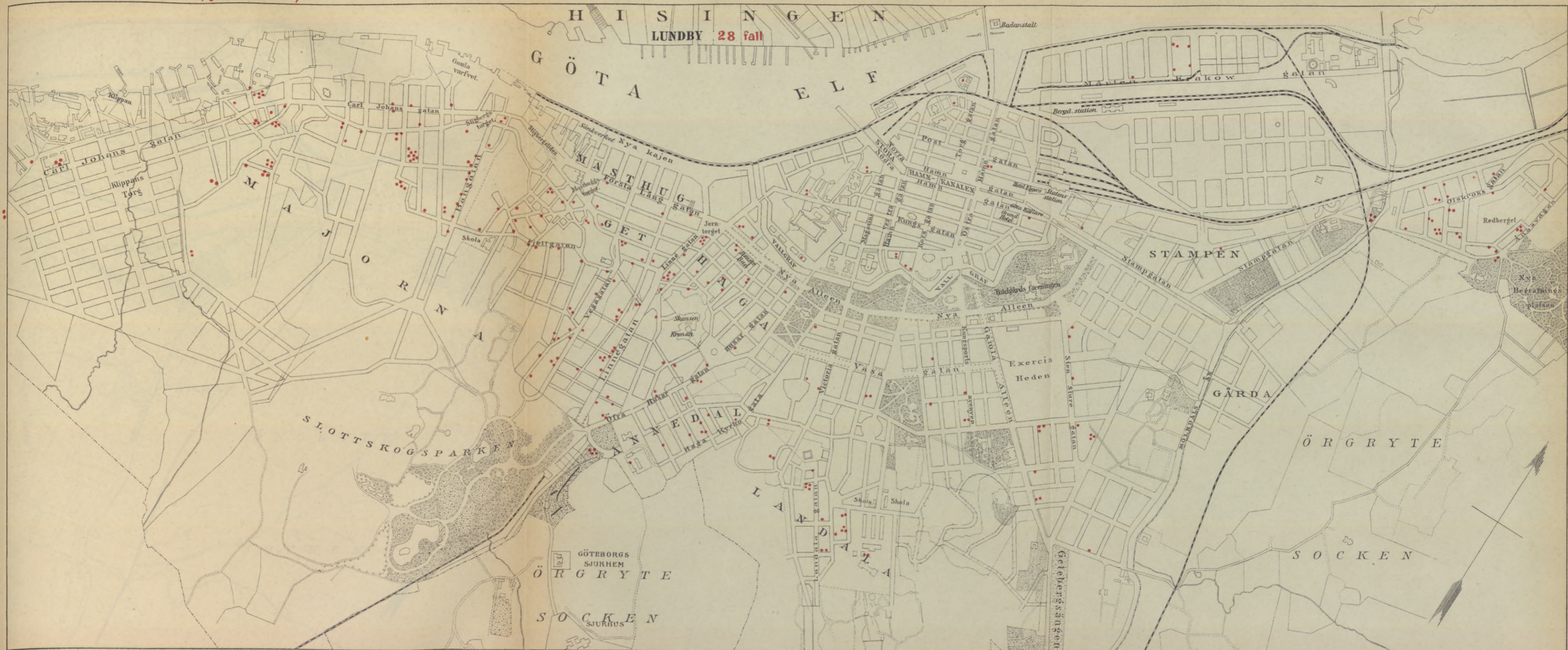

Nervfebern 1908 (sjukdomsfall.)

LUNDBY 24 fall

Skarlakansfebern 1908 (sjukdomsfall.)

LUNDBY 28 fall

Difterien 1908 (sjukdomsfall.)

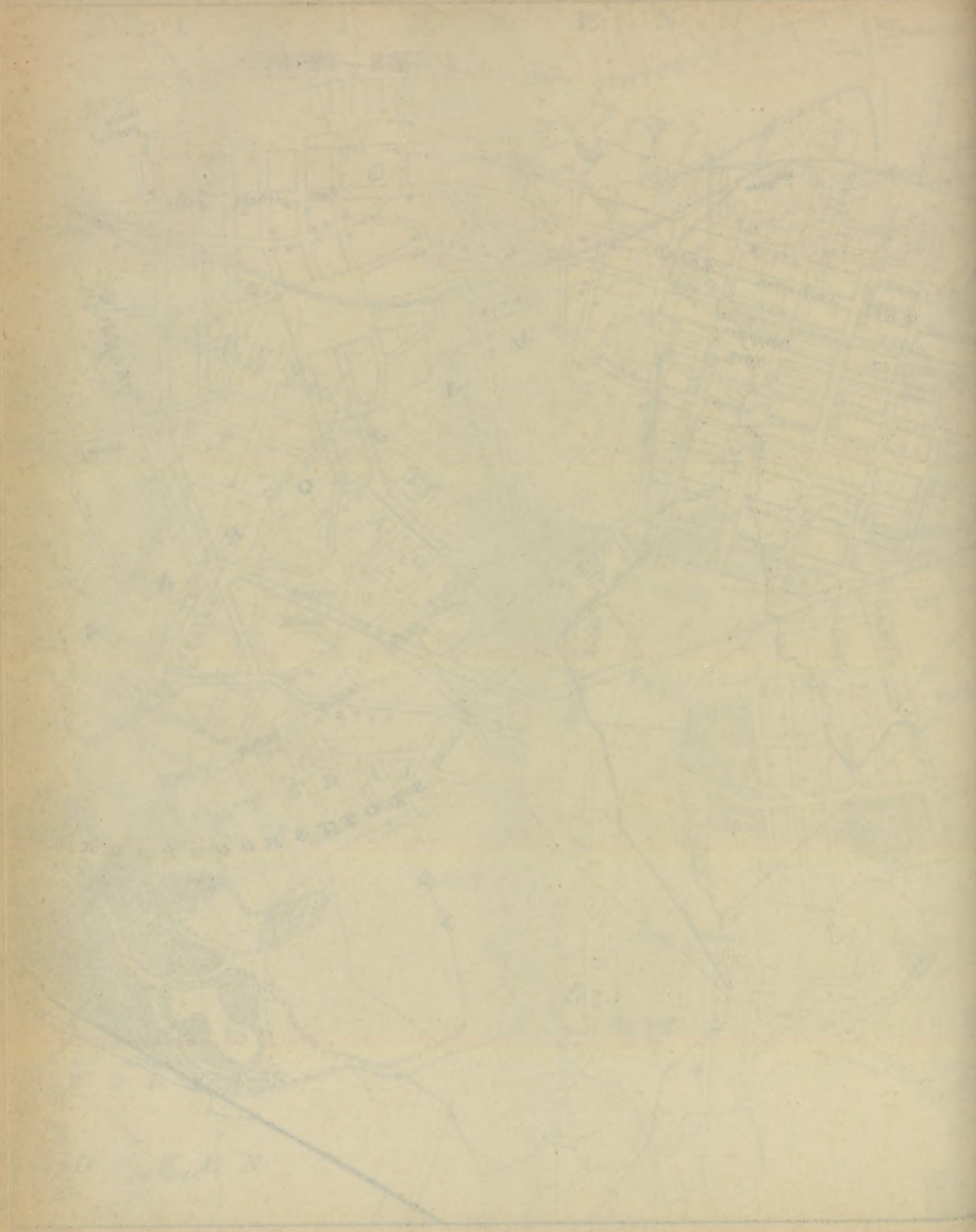

LUNDBY 33 fall

Dödsfall i tuberkulos. **Lungrot.** **Annan tuberkulos.**

Richard J. Roberts - London - 1840

THE GREAT
STREET

N. 1. 1.